

ČASOPIS ZA TEORIJU I PRAKSU OSIGURANJA

TOKOVI OSIGURANJA

**DUNAV
OSIGURANJE**

**BEOGRAD 2019 / BROJ 4
GODINA XXXV**

ISSN 1451 - 3757, UDK: 368

BEOGRAD 2019 / BROJ 4 / GODINA XXXV

ISSN 1451 - 3757, UDK: 368

TOKOVI OSIGURANJA

ČASOPIS ZA TEORIJU I PRAKSU OSIGURANJA

BELGRADE 2019 / No. 4 / XXXV YEAR

ISSN 1451 - 3757, UDK: 368

INSURANCE TRENDS

JOURNAL OF INSURANCE THEORY AND PRACTICE

**DUNAV INSURANCE
COMPANY**

Izdavači

KOMPANIJA „DUNAV OSIGURANJE“ A.D.O.
Beograd, Makedonska 4
INSTITUT ZA UPOREDNO PRAVO
Beograd, Terazije 41

Glavni i odgovorni urednik

dr Dragica Janković, član Izvršnog odbora Kompanije „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd

Urednik

Ljiljana Lazarević Davidović, menadžer za razvoj izdavačke delatnosti, Kompanija „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd

Redakcijski odbor

dr Dragica Janković, član Izvršnog odbora Kompanije „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd
prof. dr Tatjana Rakonjac Antić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu
prof. dr Nataša Petrović Tomić, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Marija Koprivica, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu
Ljiljana Lazarević Davidović, menadžer za razvoj izdavačke delatnosti, Kompanija „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd

Izdavački savet

mr Mirko Petrović, predsednik Izvršnog odbora Kompanije „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd
dr Dragica Janković, član Izvršnog odbora Kompanije „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd
dr Živojin Đurić, direktor Instituta za političke studije u Beogradu
dr Jovan Ćirić, sudija Ustavnog suda Republike Srbije
prof. dr Jelena Kočović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu
prof. dr Jasna Pak, Univerzitet „Singidunum“ u Beogradu
dr Vladimir Čolović, naučni savetnik, direktor Instituta za uporedno pravo u Beogradu
prof. dr Milovan Vidaković, član Naučnog društva Srbije
dr Zoran Radović, naučni saradnik, Institut za uporedno pravo u Beogradu

Lektor

Draško Vuksanović

Prelom teksta

Birograf comp, Zemun

Sekretar Redakcije

Julija Pejaković

Štampa

Birograf comp, Zemun

Redakcija

Makedonska 4/VI, 11000 Beograd
tel. 011/3221-746
i-mejl: redakcija@dunav.com

Tiraž

500 primeraka

Časopis „Tokovi osiguranja“ nalazi se na listi naučnih časopisa Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. Uvršćen je u kategoriju M 53 u grupi časopisa za društvene nauke u 2015., 2016., 2017. i 2018. godini.

Co-publisher

DUNAV INSURANCE COMPANY
Makedonska 4, Belgrade
INSTITUTE OF COMPARATIVE LAW
Terazije 41, Belgrade

Editor-in-Chief

Dragica Janković, PhD, Member of the Executive Board of Dunav Insurance Company a.d.o., Belgrade

Senior Editor

Ljiljana Lazarević Davidović, Publishing Department Manager, Dunav Insurance Company a.d.o., Belgrade

Editorial Board

Dragica Janković, PhD, Member of the Executive Board of Dunav Insurance Company a.d.o., Belgrade

Professor Tatjana Rakonjac Antić, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade

Professor Nataša Petrović Tomić, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade

Marija Koprivica, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade

Ljiljana Lazarević Davidović, Publishing Department Manager, Dunav Insurance Company a.d.o., Belgrade

Publishing Board

Mirko Petrović, MA, Chairman of the Executive Board of Dunav Insurance Company a.d.o., Belgrade

Dragica Janković, PhD, Member of the Executive Board of Dunav Insurance Company a.d.o., Belgrade

Živojin Đurić, PhD Director of Institute of Political Studies, Belgrade

Jovan Ćirić, PhD, Judge of Constitutional Court of the Republic of Serbia

Professor Jelena Kočović, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade

Professor Jasna Pak, PhD, Singidunum University, Belgrade

Vladimir Čolović, PhD, Scientific Advisor, Institute of Comparative Law, Belgrade

Professor Milovan Vidaković, PhD, Member of the Serbian Scientific Society

Zoran Radović, PhD, Research Associate, Institute of Comparative Law, Belgrade

Language Editor

Draško Vuksanović

Graphic Design

Birograf comp, Zemun

Editorial Office Secretary

Julija Pejaković

Print

Birograf comp, Zemun

Editorial Office

Makedonska 4/VI, 11000 Belgrade

Phone: +381 11/3221-746

e-mail: redakcija@dunav.com

Circulation

500 copies

The journal Insurance Trends is on the list of periodicals of the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia. It is categorised as M 53, among the social science journals in 2015, 2016, 2017 and 2018

ČLANCI – ARTICLES***Dr Borislav V. Ivošević, profesor emeritus***

NEKA PITANJA U VEZI S REFORMOM ENGLLESKOG POMORSKOG OSIGURANJA IZ 2015. GODINE	7
SOME ISSUES REGARDING REFORM OF THE ENGLISH MARINE INSURANCE FROM 2015.	14

Prof. dr Slobodan O. Jovanović

TUMAČENJE IZRAZA „UOBIČAJENI RIZICI“ U VEZI SA OBAVEZOM SKLADIŠTARA I ŠPEDITERA DA ZAKLJUČE UGOVOR O OSIGURANJU	21
CONSTRUING THE TERM “STANDARD RISKS” WITH REGARD TO THE OBLIGATION OF THE WAREHOUSE KEEPER AND FREIGHT FORWARDER TO EFFECT THE INSURANCE CONTRACT IN THE REPUBLIC OF SERBIA . . .	31

Doc. dr Gordana Đ. Radović

VRSTE OBAVEZNIH OSIGURANJA U SRBIJI U 2019. GODINI	42
TYPES OF COMPULSORY INSURANCE IN SERBIA IN 2019	55

PRIKAZ SAVETOVANJA – CONFERENCE REVIEW

DVADESET DRUGI MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP „PROUZROKOVANJE ŠTETA, NAKNADA ŠTETE I OSIGURANJE“, <i>prikaz: dr Daliborka S. Jovičić</i>	68
22 ND INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE CAUSING DAMAGES, DAMAGE COMPENSATION AND INSURANCE, <i>Review by: Daliborka S. Jovičić, PhD</i>	74

PRIKAZ KNJIGE – BOOK REVIEW

FINANSIJSKI KRIMINALITET, <i>Autori: Grupa autora, prikaz: dr Zoran D. Radović</i>	80
FINANCIAL CRIME, <i>Group of authors, Review by: Zoran D. Radović, PhD</i>	83

SADRŽAJ/CONTENTS

INOSTRANO OSIGURANJE – FOREIGN THEORY AND PRACTICE

Prikaz inostranog članka – Review of International Article:

„LOJD“ OBUČAVA VIŠE ŽENA ZA RUKOVODIOCE, <i>prikaz: Ana V. Vodinečić, MA</i>	86
“LLOYD” TRAINS MORE WOMEN FOR EXECUTIVES, <i>Review by: Ana V. Vodinečić, MA</i>	87
VESTI IZ SVETA – FOREIGN NEWS	88
<i>Izbor i prikaz: Bojana N. Papović, dipl. filolog i Ana V. Vodinečić, MA</i> <i>Selection and review by: Bojana N. Papović, Grad. Philol.</i> <i>and Ana V. Vodinečić, MA</i>	
SUDSKA PRAKSA – COURT PRACTICE	92
PITANJA I ODGOVORI – QUESTIONS AND ANSWERS	96
BIBLIOGRAFIJA – BIBLIOGRAPHY	97
<i>Izbor i prikaz: Gordana L. Popović, dipl. filolog i Bojana N. Papović, dipl. filolog</i> <i>Selection and review by: Gordana L. Popović, Grad. Philol. and Bojana N.</i> <i>Papović, Grad. Philol.</i>	
POLITIKA ČASOPISA	103
POLICY	107
UPUTSTVO ZA AUTORE ČLANAKA	111
AUTHOR GUIDELINES	116
LISTA RECENZENATA / REFEREES	121

UDK: (076.1):332.021.8:368.23 (410.1)
doi:10.5937/tokosig19040071

Prof. dr Borislav V. Ivošević¹

NEKA PITANJA U VEZI S REFORMOM ENGLSKOG POMORSKOG OSIGURANJA IZ 2015. GODINE

NAUČNI RAD

Apstrakt

U članku se autor bavi promjenama izvršenim u engleskom Zakonu o pomorskom osiguranju iz 1906. godine, kao i Zakonom o osiguranju iz 2015. godine, to jest napuštanjem načela maksimalne dobre vjere i njegove zajmene načelom poštenog (fer) prikazivanja rizika, kao i izmjenama instituta jemstva (warranty) engleskog prava onako kako je bio stipulisan Zakonom iz 1906. godine. Istovremeno se daje prikaz rješenja slovenačkog, hrvatskog, crnogorskog i srpskog prava, koja se razmatraju u kontekstu kontinentalnog (promena težine rizika) i anglosaksonskog prava (uticaja warranty-a na sudbinu ugovora).

Ključne reči: *maksimalna dobra vjera (outmost good faith, uberrimae fidei); pošteno (fer) prikazivanje (fair presentation); posebno ugovoreni uslovi; warranty i suspensory warranty.*

Uvod

Kada je riječ o pomorskom osiguranju, dvije činjenice su u stručnim krugovima opštepoznate. Prvo, pomorsko osiguranje, kao vrsta imovinskog osiguranja, jeste prvo koje je nastalo, i iz njega su se razvijala ostala osiguranja. Drugo, savremeno pomorsko osiguranje u svijetu vezuje se za Londonsko tržište osiguranja i pogotovo za Londonski „Lojd“.

U vezi s prethodnim, naročiti značaj i uticaj ima engleski zakon o pomorskom osiguranju, Marine Insurance Act iz 1906. godine, sa dopunom iz 1909, poznat kao MIA, 1906. Taj zakon bazira se na preko sto godina dugoj praksi engleskih sudova u tumačenju poznate „Lojdove“ SG polise iz 1779. godine, tako da je smatran jednim od najuspješnijih zakona koji je sublimirao sudske presedane iz te oblasti, a koji su zakoni u engleskom pravnom sistemu poznati kao tzv. *consolidatum acts*.²

¹ Profesor emeritus Ivošević je penzionisani profesor Pomorskog fakulteta u Kotoru i kao ekspert Ministarstva saobraćaja i infrastrukture izradio je predlog za nacrt zakona o trgovačkom brodarstvu Republike Srbije.

Rad je primljen: 5. decembra 2019.

² Više o „Lojdu“ i SG polisi vidi: W. Dover; Brown H. R., A Handbook to Marine Insurance, London, 1979, str.76–90 i 227–238; D. Pavić, Pomorsko osiguranje (pravo i praksa), Split, 2012, str. 42, 44 (sa slikom nove zgrade „Lojda“ u Londonu) i str. 134–137; B. Ivošević, Transportno osiguranje, Beograd, 2009, str. 34–36 i 104–105.

MIA i SG polisa izvršile su veliki uticaj na anglosaksonskom pravnom području, ali i šire i od toga. Poseban uticaj izvršen je na jugoslovensko pravo i praksu nakon završetka II svjetskog rata, kada je u Jugoslaviji osnovan Državni osiguravajući zavod – DOZ (cijela privreda u to vrijeme bila je podržavljena i centralizovana) za teritoriju cijele države. Kadrovi koji su tada u Zavodu vodili sektor za pomorsko osiguranje odlučili su da za svoju (DOZ-ovu) polisu osiguranja prihvate „Lojdovu“ SG polisu, čime su, prirodno, optirali i za primjenu u osnovi engleskog prava i prakse, tj. engleskih uslova osiguranja.³

Ugovor o pomorskom (plovidbenom, budući da su zakonom regulisane pomorska i unutrašnja plovidba) osiguranju zakonski je uređen mnogo kasnije, donošenjem Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi 1977. (dalje u tekstu: ZPUP).⁴ Kako je te godine donijet i Zakon o obligacionim odnosima, prilikom regulisanja ugovora o osiguranju naglašeno je da se on ne primjenjuje na pomorsko, odnosno plovidbeno osiguranje.

Nakon pravnog uređenja ugovora o pomorskom (plovidbenom) osiguranju ZPUP-om, može se reći da se jugoslovenski zakonodavac donekle osamostalio u odnosu na englesko pomorsko osiguranje, odnosno SG polisu, kao DOZ-ovu polisu, te su kasnije domaće osiguravajuće kuće započele donositi sopstvene polise, a pogotovo nakon što je SG polisa napuštena i na Londonskom tržištu osiguranja. Međutim, to ne znači da se može prenebregnuti englesko pomorsko osiguranje. To ne može da uradi nijedan svjetski osiguratelj jer je, po pravilu, svaki svojim poslovanjem vezan za Londonsko tržište osiguranja i uslove osiguranja koje donosi to tržište, a ono ih, opet, redovno vezuje za primjenu engleskog prava i prakse.

Uticaj engleskog Zakona o osiguranju iz 2015. na neka rešenja sadržana u MIA, 1906.

Dva su osnovna načela na kojima u skladu s odredbama MIA počiva ugovor o pomorskom osiguranju: načelo potpunog obeštećenja i načelo maksimalne dobre vjere (*outmost good faith* ili *uberrimae fidei*).

Dok je prvo načelo karakteristično za sva imovinska osiguranja, pa i pomorsko, doduše uz neka odstupanja kod osiguranja brodova, drugo načelo o maksimalnoj dobroj vjeri u sudskoj praksi oblikovano je kao izuzetno strogo. Tvorac tog koncepta bio je u drugoj polovini XVIII vijeka tada vrhovni sudija Doma

³ Kada se radi o jugoslovenskom pravu, onda zbog cjeline, a i zbog mladih generacija kadrova u oblasti osiguranja, treba naglasiti da između dva svjetska rata Jugoslavija nije putem zakona regulisala pomorsko osiguranje, a da su tadašnja osiguravajuća društva redovno primjenjivala italijanske uslove osiguranja. U tom periodu Rijeka je pripadala Italiji, a jugoslovenski pomorski osiguratelji bili su u najvećem broju smješteni u Sušaku – gradu koji samo jedan mali most dijeli od Rijeke.

⁴ Zakon je stupio na snagu 1. januara 1978. godine.

lordova (*House of Lords*) lord Mansfield.⁵ Takvo shvatanje ugrađeno je u sekciji 17 MIA, gdje se navodi sledeće: ako jedna od stranaka ne poštuje načelo maksimalnog povjerenja, koje se ovdje označava kao *uberime fidei*, druga strana ima pravo na raskid zaključenog ugovora.

Pored načela maksimalnog povjerenja, i možda više od toga, za englesko pomorsko osiguranje, u vezi s punovažnosti zaključenog ugovora, od značaja su razni posebni uslovi koji se unose u ugovor i od njihovog ispunjenja ili neispunjenja zavisi sudbina ugovora. Takvi uslovi u engleskoj doktrini i praksi poznati su kao „*warranties*“. Poznati su generalno kod mnogih ugovora i pravnih odnosa, ali se njihovom ugovaranju u pomorskom osiguranju daje poseban značaj. Lord Mansfield odlučno je uticao i na dejstvo *warranty*-a u pomorskom osiguranju Engleske nizom presuda da je neispunjenje ugovorenog *warranty*-a, bez obzira na to da li je bio od uticaja na ispunjenje samog ugovora ili ne (da li je bio kauza neispunjenja, odnosno od materijalnog značaja za povredu ugovora), dovodi do raskida ugovora. Prema zauzetom stanovištu sudske prakse, a i odredbe MIA u tom dijelu su precizne, ugovor se automatski raskida *ex nunc*, uz pravo osiguratelja da zadrži cijelu premiju.⁶

U novijoj engleskoj sudskoj praksi, kako se ističe, od sredine XX vijeka, ovakvi stavovi izloženi su kritici i eroziji uticaja na stavove suda, a u literaturi su označavani i kao drakonski.⁷

Zbog prethodnih, a vjerovatno i drugih značajnih pitanja u oblasti osiguranja, Velika Britanija početkom XXI vijeka pokreće pitanje reforme svog osiguranja, pa i prethodnih spornih pitanja u vezi sa MIA 1906, te 2015. godine donosi reformski Insurance Act.⁸

Insurance Act, 2015, napušta princip *utmost good faith* i time mijenja sekciju 17 MIA na način što princip, odnosno načelo *utmost good faith* zamjenjuje načelom, odnosno principom „poštenog prikazivanja“ (*fair presentation*). Taj novi koncept engleskog prava bliži je poznatom načelu savjesnosti i poštenja kontinentalnog prava (i jugoslovenskog, odnosno danas prava novonastalih država), jer uvodi

⁵ U Marine Insurance Digest, H.A.Mulins, Cornel Maritime Press, 1959 navodi se da zahtjev za postojanje „*utmost good faith*“: goes beyond the ordinary requirement that there shall be no actual fraud which is implied in all contracts. It demands the disclosure of all information that may possibly influence the judgement of the underwriter when he is considering risk. Taj princip ustanovio je lord Mansfield u presudi Carter v. Boehm, 1766, kao „*good faith*“, da bi 1798. godine u presudi Wolff v. Homcastle dodatno precizirao da se radi o „*utmost good faith*“. Inače, lord Mansfield ostao je upamćen kao rodonačelnik modernog engleskog trgovačkog prava koje je svojim pravnim stavovima oslobodio suvišnog formalizma common law-a.

⁶ Vidi R. H. Brown, Marine Insurance, Vol. 1, The Principles, 3rd. ed, London, 1975, str. 63–66; D. Pavić, Pomorsko osiguranje, knjiga prva, Zagreb, 1986, str. 136–139; B. Ivošević, Transportno osiguranje, Beograd, 2009, str.152–157; B. Ivošević – Č. Pejović, Pomorsko pravo, Beograd, 2019, str. 785–787. Izloženo stanovište lord Mansfield precizirao je u sporu De Hahu v. Hartley 1786. godine.

⁷ Tako Rob Merkins i Ozlem Gurses, The Insurance Act 2015; Rebalasing the interest of Insurer and Assured, The Modern Law Review (2015) 78 (6MLR 1004-1027), i B.Ivošević – Č. Pejović, op. cit. str.745–746.

⁸ Prethodno 2012. godine donijet je Zakon o potrošačkom osiguranju (Consumer Insurance – Disclosure and Representation Act).

subjektivni element realne dostupnosti određenih činjenica i okolnosti ugovornim stranama, što nije bio poznat princip u *common law*-u.⁹

Pored izostavljanja sekcije 17, izmjene, i to vrlo iscrpne, sadržane su u drugom dijelu Zakona iz 2015. godine, i to u sekciji 3 povezano sa sekcijama od 4 do 8, sa taksativnim nabrojanjem koje se sve činjenice i okolnosti prilikom zaključivanja ugovora moraju prikazati, kao i onih slučajeva kada takva obaveza ne postoji.

Drugo pitanje koje je izmjenjeno Zakonom iz 2015. godine tiče se posebnih uslova (*warranty*-a). U tom domenu, barem kada se radi o kontinentalnim pravnicima, svakako se očekivalo da izmjene budu vezane za promjenu posebno ugovorenih uslova (*express warranties*) kao strogo formalnih uslova čija povreda, nevezano za to da li je bila bitna, odnosno materijalna ili ne, za rizik (i štetu) u pitanju, treba da bude pretvorena u uslov za čije se dejstvo takva materijalnost traži. Umjesto toga, fokus reforme u krajnjem rezultatu bio je usmjeren prema napuštanju, do tada važećeg, automatskog raskida ugovora sa dejstvom *ex nunc*, čime je raskidni uslov iz odredbi sekcije 33 MIA pretvoren u suspenzivni uslov (*suspensory warranty*). Po usvojenom rješenju (odredba tač.1 sekcije 10 Zakona iz 2015. godine), osiguratelj i dalje ima pravo da odbije odgovornost i naknadu štete ako je osiguranik prekršio ugovoreni *warranty* bez obzira na njegovu suštinsku vezu sa događajem koji je posrijedi, ali nakon takvog odbitka ugovor se ne raskida, već produžava svoje dejstvo.¹⁰ Izmjena je izvršena na način što je izostavljena druga rečenica sekcije 33 tač.3 MIA, koja u odsustvu izričitog (suprotnog) ugovaranja predviđa da se osiguratelj oslobodi odgovornosti od dana prekršaja *warranty*-a, ali bez uticaja na bilo koju odgovornost osiguratelja podnijetu prije tog datuma.¹¹

Rješenja prihvaćena u ZPUP-u i u pravu Slovenije, Hrvatske, Crne Gore i Srbije

ZPUP ugovor o pomorskom (plovidbenom) osiguranju regulisan je u glavi 4 četvrtog dijela (članovi 689–752) Zakona. Zakon ne definiše pitanje posebnog povjerenja, odnosno maksimalne dobre vjere, jer se naslanja na poznate pravne standarde prihvaćene u tom pravcu u jugoslovenskom pravu kao što su pomenuto načelo savjesnosti i poštenja, te pažnje dobrog privrednika itd. Polazeći od toga, u čl. 694 zahtjeva se da ugovarač osiguranja pri sklapanju ugovora prijavi sve okolnosti koje je znao ili ih je morao znati a koje su od uticaja za ocjenu težine rizika. Ako ih ne prijavi ili netačno prijavi, ugovor ipak ostaje na snazi, a osiguratelj stiče pravo na naplatu veće premije u skladu s novom utvrđenom težinom rizika. Pravo na

⁹ O ovome vidi A. Jovanović, Ključne razlike engleskog i srpskog ugovornog prava, Beograd, 2008, str. 55–56.

¹⁰ Tako Rob Merkin i Ozlen Gruses, op. cit. str.1018. i B. Ivošević – Č. Pejović, op. cit. str.787.

¹¹ Originalni tekst tač. 3 sekcije 33 MIA glasi: „A warranty, as above defined is a condition which must be exactly complied with, whether it be material to the risk or not. If it be not so complied with then, subject to any express provision in the policy, the insurer is discharged from liability as from the date of the breach of warranty, but without prejudice to any liability incurred by him before that date“ (rešenje je postignuto izostavljanjem druge rečenice, dok je prva ostala na snazi).

poništenje ugovora stiče samo za slučaj neprijavljivanja ili netačnog prijavljivanja namjerno ili usljed krajnje nepažnje, kada i zadržava primljenu premiju (član 695, st.1 ZPUP-a).

Takav pristup koji je maksimalno naklonjen održavanju ugovora na snazi u svemu je zadržan i u aktuelnim zakonima Slovenije, Hrvatske i Srbije, te u pravu Crne Gore, gdje je još uvijek na snazi ZPUP iz 1998. godine. Takođe, može se reći da je usvajanjem principa „*fair presentation*“ inovirano englesko pravo u tom dijelu bliže pravnim rješenjima sadržanim u zakonima ovih država i uopšte kontinentalnog prava u odnosu na obavezu prikazivanja rizika i njegove težine prilikom sklapanja ugovora.¹²

Nešto je drugačija situacija s institutom „posebno ugovoreni uslova“, odnosno *warranty*-a engleskog prava.

Države kontinentalnog prava (*civile law countries*) kao što su skandinavske zemlje, Nemačka, Belgija, Holandija, Italija i Francuska, te neke vanevropske države kao npr. Japan, ili uopšte ne poznaju koncept koji bi korespondirao *warranty*-u, ili pak takve slučajeve rešavaju u okviru pravila o obavezama prijavljivanja svih okolnosti od kojih zavisi postojanje i težina rizika i promjena u težini rizika (*alternation of the risk*).¹³

Jugoslovensko pravo, kako je prethodno rečeno, takođe je sadržalo pravila o obavezama prijave rizika, ali ZPUP je u članu 722 sadržao i odredbe o tome koje su pravne posledice u slučaju da „nije udovoljeno posebno ugovorenim uslovima“. Te posledice u ovom članu podijeljene su u dvije grupe, odnosno u dva stava člana 722. Zakonodavac razlikovanje zasniva na podjeli posebno ugovoreni uslova na one što su bili bitni uopšte za pružanje pokrića od strane osiguratelja, kada on stiče pravo da traži poništenje ugovora, i na uslove što su bili značajni samo za težinu pojedinih rizika i veličinu šteta, kada osiguratelj stiče pravo da iz drugačije naknade po osnovu osiguranja odbije onu štetu (zakon kaže „dio štete“) koja je vjerovatno nastala zbog neudovoljenja tim uslovima.

Stav 1 člana 722 nije sadržao rok u kome se može zatražiti poništenje ugovora. Međutim, ništavost po ZPUP-u ne nastupa automatski, već se određuje da se može tražiti poništenje. U takvoj situaciji, kada zakon ne propisuje rok u kome se poništenje može zatražiti, treba uzeti da se imala u vidu relativna ništavost i da treba primjeniti rok od jedne godine u kome se, saglasno Zakonu o obligacionim odnosima, mogu poništiti rušljivi ugovori.

U studiji koju je objavio CMI u okviru analize sličnosti i razlika između *warranty*-a engleskog prava i koncepta o promjeni rizika (*alternation of the risk*) kao bazičnog u državama civilnog prava, autor studije koncept posebno ugovoreni uslova iz ZPUP-a, a sada u pravu Hrvatske i Slovenije, vidi više kao rješenje slično

¹² Treba naglasiti da su Slovenija i Hrvatska, nakon osamostaljenja, napustile koncepciju jedinstvenog uređenja pomorske i unutrašnje plovidbe, pa je materija koja je u pitanju regulisana u njihovim pomorskim zakonima.

¹³ O ovome vidi B. Ivošević – Č. Pejović, op. cit. str. 786.

konceptu promjene rizika.¹⁴ Ovo je svakako prihvatljivo i tačno za stav 2 člana 722, međutim, stav 1 istog 6. člana izražava i traži poništenje ugovora ako je posebno ugovoreni uslov bio *bitan* za odluku o pružanju pokrića uopšte, što je na izvjestan način široka i dosta fluidna formulacija koja se može ali i ne mora direktno vezivati za buduću povredu rizika koji je posrijedi. Otuda i stav da je u tom dijelu jugoslovensko pravo, a to bi danas bilo pravo Slovenije i Hrvatske, te Crne Gore, identično sa engleskim pravom, odnosno da su posebno ugovoreni uslovi identični sa *warranty*-em engleskog prava.¹⁵ Ovaj problem svakako ostaje u neku ruku nerešen, jer su Slovenija i Hrvatska u svoje nove zakonike član 722 ZPUP-a u cjelosti prenijele. Takođe, to se odnosi i na Crnu Goru, budući da ona nije donijela novi zakon, a u primjeni je ZPUP iz 1998. godine. Ovim se, u nedostatku sudske prakse, te države izlažu riziku da njihovi posebno ugovoreni uslovi, u eventualnim budućim sporovima, budu izjednačavani sa stavom engleskog prava.

Srbija je ugovor o plovidbenom osiguranju uredila Zakonom o trgovačkom brodarstvu (skraćeno ZTB) 2015. godine i takođe zadržala najveći broj rješenja iz ZPUP-a, pogotovo kada se radi o obavezi prijavljivanja postojanja i težine rizika prilikom sklapanja ugovora. Međutim, kada se radi o posebno ugovorenim uslovima, srpsko pravo (član 529 ZTB-a), određuje u st. 1 tog člana da tako ugovoreni uslovi mogu dovesti do poništenja ugovora samo ako su ugovoreni uslovi razlog povrede ugovora, dakle ako postoji uzročna veza između uslova i ostvarenog štetnog događaja. U tom slučaju osiguratelj može da zatraži poništenje ugovora u roku od 30 dana, ali i da ugovor održi na snazi povećanjem premije, ako tako povećanu premiju osiguranik prihvati. Zakonodavac je zadržao st. 2 člana 722 ZPUP-a, omogućavajući na taj način strankama da nastalu štetu, ukoliko je nje bilo, likvidiraju i na način što bi se izvršio odbitak od premije osiguranja.

Srpsko pravo na prethodni način u osnovi se priklanja konceptu promjene rizika, kao što se to procenjuje u studiji CMI-a za slovenačko i hrvatsko pravo, ali ujedno ostavlja mogućnost osiguratelju da raskine ugovor ako je povreda takva da materijalno ugrožava ugovor u cjelini.

Zaključak

Engleski zakon o osiguranju (*Insurance Act*) donijet je 2015. godine, pa se može reći da je još rano izricati sudove o stvarnom domašaju izvršenih promjena,

¹⁴ Vidi Trine – Lise – Wilhelmsen, *Duty of Disclosure of Good Faith, Alternation of Risk and Warranties*, *Marine Insurance the CMI Review Initiative*, SMI, Year Book, 2000, str.101.

¹⁵ Pravo da se može tražiti poništenje ugovora dr Veljko Tomašić, autor dijela ZPUP-a o ugovoru o plovidbenom osiguranju, u svom *Transportnom osiguranju*, Beograd, 1987, str.137 obrazlaže činjenicom „što su osiguratelji pristali da prime određene rizike u pokriće samo pod određenim uslovima, pa je irelevantno da li je do neispunjenja tih uslova došlo krivicom osiguranika ili ne“, čime bi se ovako obrazloženi st. 1 člana 722 ZPUP-a približavao engleskom shvatanju *warranti*-a. Takođe, stav prema identičnosti u ovom pogledu jugoslovenskog prava (još neizmjenjenog srpskog prava koje je u ovoj arbitraži bilo ugovoreno) i engleskog prava iznio je tuženi u ad hoc arbitraži između „Dunava Re“ i „Dutch Marine Insurance“, Beograd, 2012–2014. Presuđeno je u korist „Dunava Re“, ali se empire nije izjasnio o zauzetom takvom stavu tuženog „Dutch Marine Insurance“.

budući da se radi o novom regulisanju dva izuzetno značajna instituta na kojima je u velikoj mjeri počivala suština engleskog prava i prakse pomorskog osiguranja.

Kada je riječ o usvojenoj promjeni u vezi sa *warranties*, nesporno je da se nije dogodilo ono što su najviše očekivali kontinentalni pravници – da izričito ugovoreni uslovi budu materijalno vezani za rizik i štetu koja otuda nastaje. Time, suština stavova lorda Mansfielda iz druge polovine XVIII vijeka u osnovi ostaje sačuvana i na početku XXI stoljeća u engleskom pravu pomorskog osiguranja.

Što se tiče odustajanja od načela maksimalne dobre vjere (*outmost good faith* ili *uberrimae fidei*), i pored velikog nastojanja zakonodavca da novousvojeni institut „*fair presentation*“ što jasnije i preciznije u samom zakonu objasni nizom taksativnih nabiranja okolnosti i načina kako prijavljivanje treba izvršiti da bi se tretiralo kao pošteno (*fair*) i svakako, savjesno, ipak treba imati na umu da i pored zahtjeva engleske doktrine tumačenja zakona da sudovi treba da ih tumače doslovno, slijedeći upotrebljene riječi u zakonu, dakle, onako kako je napisano, u konkretnoj primjeni sudovi će se pozivati na prethodno zauzeta stanovišta viših sudova koja ih obavezuju, dakle po načelima precedentnog prava kao vrhovnog postulata primjene prava u anglosaksonskom pravnom sistemu, što u svemu važi i za buduće tumačenje i primjenu usvojenih izmjena koje su u pitanju.

Literatura

- Brown H. Robert, *Marine Insurance*, 3rd ed. London, 1975
- Dover Viktor; Brown H. Robert, *A Handbook to Marine Insurance*, London, 1979
- Ivošević V. Borislav, *Transportno osiguranje*, Beograd, 2009
- Ivošević V. Borislav, Časlav Pejović, *Pomorsko pravo*, Beograd, 2019
- Jovanović Nebojša, *Ključne razlike engleskog i srpskog ugovornog prava*, Beograd, 2008
- Merkins Rob, Gruses Ozlen, *The Insurance Act 2015, Rebalancing the interest of Insurer and Assured*, *The Modern Law Review* (2015) 78 (6 MLR 1004-1027)
- Mulins A. Hugh, *Marine Insurance Digest*, Cambridge, Maryland, 1959
- Pavić Drago, *Pomorsko osiguranje*, knjiga prva, Zagreb, 1986
- Pavić Drago, *Pomorsko osiguranje (pravo i praksa)*, Split, 2012
- Tomašić Veljko, *Transportno osiguranje*, Beograd, 1987
- Trine-Lise-Wilhelmsen, *Duty of Disclosure of Good Faith, Alternation of Risk and Warranties*, *Marine Insurance the CMI Review*, CMI, Year Book, 2000

Zakoni:

- Marine Insurance Act, 1906 (MIA 1906)
- Insurance Act, 2015
- Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, 1977
- Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, 1998
- Pomorski zakonik Slovenije, 2001
- Pomorski zakonik Hrvatske, 2004
- Zakon o trgovačkom brodarstvu Srbije, 2015

Professor Borislav V. Ivošević, PhD¹

SOME ISSUES REGARDING REFORM OF THE ENGLISH MARINE INSURANCE FROM 2015

SCIENTIFIC PAPER

Abstract

The article deals with changes to the English Marine Insurance Act 1906 by the Insurance Act 2015 such as abandoning the principle of utmost good faith and replacing it with the principle of fair presentation of risk, as well as amendments to the warranty in the English Law as stipulated by the 1906 Act. At the same time, versions of Slovenian, Croatian, Montenegrin and Serbian civil law are presented, considering them in the context of the civil law (change of risk severity) and the Anglo-Saxon law (influence of warranty on the contract).

Keywords: *utmost good faith (uberrimae fidei); fair presentation; specially agreed conditions; warranty and suspensory warranty.*

Introduction

When it comes to marine insurance, two facts are well known in the professional community. Firstly, marine insurance, as a type of property insurance, was the first to be developed and other insurance types followed. Secondly, the world's modern marine insurance is connected to the London insurance market and especially to the Lloyd's of London.

With regard to the above stated, the English Marine Insurance Act (MIA) 1906, as amended in 1909, had a particular significance and influence. This law is based on over 100 years old practice of English courts in interpreting the famous Lloyd's SG policy of 1779, so it was considered one of the most successful laws that sublimated judicial precedents in the field, and such laws in the English legal system were known as the so-called *consolidatum acts*.²

MIA and SG policy had a major impact on the Anglo-Saxon legal field and beyond. Special influence was exerted on Yugoslav civil law and practice after the end of the World War II, when the State Insurance Institution was established in

¹ Professor Ivošević is a retired professor of the Maritime Faculty in Kotor and as an expert of the Ministry of Traffic and Infrastructure he made a proposal for a draft of the Merchant Shipping Act of the Republic of Serbia. Paper received on: December 5, 2019.

² More on Lloyd's and SG policy: W. Dover; Brown H. R., *A Handbook to Marine Insurance*, London, 1979, p. 76-90 and 227-238; D. Pavić, *Pomorsko osiguranje (pravo i praksa)*, Split, 2012, p. 42, 44 (with a photo of a new building of the Lloyd's of London) and p. 134-137; B. Ivošević, *Transportno osiguranje*, Beograd, 2009, p. 34-36 and 104-105.

Yugoslavia – SII (the entire economy at that time was nationalised and centralized) for the whole country. The personnel who were in charge of the Marine Insurance Division at the Institution decided to accept Lloyd's SG policy as their (SII) insurance policy, and thus naturally opted for the implementation of the English law and practice, i.e. English insurance conditions.³

The contract on marine insurance (navigation, since the law regulated marine and inland navigation) was regulated much later with the adoption of the Law on Marine and Inland Navigation in 1977.⁴ As the Law on Contracts and Torts was adopted that year, when regulating the insurance contract, it was emphasized that it did not apply to marine or navigation insurance.

After the Law on Marine and Inland Navigation regulated the marine (navigation) insurance contract, it can be said that the Yugoslav legislator became somewhat independent in relation to the English marine insurance, i.e. SG policy as SII policy. Later domestic insurance companies started to draw own policies, especially after SG policy was abandoned in the London insurance market. However, this does not mean that the English marine insurance can be left out. No global insurer can do this, because, as a rule, each business is linked to the London insurance market and the insurance conditions defined by that market, and again, it regularly bound them to the implementation of the English law and practice.

Impact of the English Insurance Act 2015 on Some Resolutions Contained in MIA 1906

There are two basic principles that are foundation of the marine insurance contract, in accordance with provisions of MIA: the principle of full indemnification and the principle of utmost good faith or *uberrimae fidei*.

While the first principle is characteristic for all property insurance, including marine, with some variations in insurance of ships, the second principle of utmost good faith in case law was formulated as extremely strict. The creator of this concept was the Chief Justice of the House of Lords, Lord Mansfield in the second half of the 18th century.⁵ Such understanding was embedded in section 17 of MIA, where it is stated that if one party failed to observe the principle of utmost faith, referred here as *uberrimae fidei*, the other party is entitled to terminate the contract.

³ When it comes to Yugoslav law, because of the entirety and younger generations of insurance personnel, it should be emphasized that, between the two world wars, Yugoslavia did not regulate marine insurance by the law, and insurance companies regularly applied Italian insurance terms and conditions. During that period Rijeka belonged to Italy and Yugoslav marine insurers were mostly located in Sušak - a city that is separated from Rijeka by only one small bridge.

⁴ The law entered into force on January 1, 1978.

⁵ Marine Insurance Digest, H. A. Mulins, Cornel Maritime Press, 1959 states that the requirement for the existence of "utmost good faith" goes beyond the ordinary requirement that there will be no actual fraud which is implied in all contracts. It demands the disclosure of all information that may potentially affect the judgment of the underwriter when he is considering the risk. Lord Mansfield established this principle in the case *Carter v. Boehm*, 1766, as "good faith". In 1798, in the case *Wolff v. Homcastle* he further specified that it was "utmost good faith". Lord Mansfield is known as the founder of a modern English commercial law, which freed its legal views from the superfluous formalism of common law.

B. Ivošević: Some Issues Regarding Reform of the English Marine Insurance from 2015

In addition to the principle of utmost faith, and perhaps more than that, for the English marine insurance regarding the validity of a concluded contract, various special conditions entered into the contract are important, and the fate of the contract depends on their fulfilment. Such conditions in the English doctrine and practice are known as warranties. They are generally present in many contracts and legal relations, but their contracting in marine insurance is of particular importance. Lord Mansfield decisively influenced the effect of warranty in England's marine insurance by a series of judgments that non-observance of the contractual warranty, whether it had an effect on fulfilment of the contract itself or not (whether it was the cause of non-performance or materially relevant for the breach of contract), caused its termination. According to the case law, and precise provisions of MIA in this part, the contract is automatically terminated *ex nunc*, with the insurer's right to retain the entire premium.⁶

In recent English case law, as it is emphasised, since the mid-twentieth century, such views were exposed to criticism and erosion of influence on the court's views, and were marked in the literature as draconian.⁷

Due to the above stated and probably other significant issues in insurance, the Great Britain raised the issue of reforming its insurance sector at the beginning of the 21st century, and even the most controversial issues related to MIA 1906, and passed the reformed Insurance Act in 2015.⁸

The Insurance Act 2015 abandons the principle of utmost good faith thereby changing the section 17 of MIA in such a manner as to replace the principle of utmost good faith with the fair presentation principle. This new concept of the English law is closer to the well-known principle of conscientiousness and fairness of the civil law (and Yugoslav, i.e. nowadays the laws of newly created states), since it introduced a subjective element of real availability of certain facts and circumstances to contracting parties, which was not a known principle in common law.⁹

In addition to the omission of section 17, the extensive amendments are contained in the second part of the Law from 2015 in section 3 related to sections 4 to 8, with a list of all facts and circumstances that must be stated when concluding a contract, as well as in cases where no such obligation existed.

The second issue amended by the Law from 2015, concerns special conditions - warranties. In that domain, at least in case of continental attorneys at law, it was certainly expected that the changes would be related to conversion of specially contracted conditions (express warranties) from strictly formal conditions whose violation, whether it be material to the risk (and damage) or not, into

⁶ See R. H. Brown, *Marine Insurance*, Vol. 1, The Principles, 3rd. ed, London, 1975, p. 63- 66; D. Pavić, *Pomorsko osiguranje*, knjiga prva, Zagreb, 1986, p. 136-139; B. Ivošević, *Transportno osiguranje*, Beograd, 2009, p. 152-157; B. Ivošević – Č. Pejović, *Pomorsko pravo*, Beograd, 2019., p. 785-787. Lord Mansfield stated the opinion above in the case of *De Hahu v. Hartley* 1786.

⁷ Tako Rob Merkins and Ozlem Gurses, *The Insurance Act 2015; Rebalasing the interest of Insurer and Assured*, *The Modern Law Review* (2015) 78 (6MLR 1004-1027), and B. Ivošević-Č. Pejović, *op.cit.* p. 745-746.

⁸ In 2012, the Law on Consumer Insurance was passed (Consumer Insurance – Disclosure and Representation Act).

⁹ See A. Jovanović, *Ključne razlike: engleskog i srpskog ugovornog prava*, Beograd, 2008, p. 55-56.

conditions for which such materiality is sought for. Instead, the focus of the reform was ultimately driven towards abandonment of the hitherto applicable automatic termination of the contract with *ex nunc* effect, which converted the termination clause from provisions of section 33 of MIA into a suspensory warranty. According to the adopted resolution (provision of item 1 section 10 of the Law from 2015), the insurer still had the right to refuse liability and indemnity if the insured breached the contractual warranty regardless of its essential connection with the given event, but after such deduction the contract is not terminated, but its effect is extended.¹⁰ The amendment was omission of the second sentence of the section 33, item 3 of MIA, which stipulated that in the absence of explicit (opposite) contracting the insurer is discharged from liability from the date of the breach of warranty, but without prejudice to any liability incurred by the insurer before that date.¹¹

Resolutions Adopted in the Law on Marine and Inland Navigation and the Civil Law Systems of Slovenia, Croatia, Montenegro and Serbia

The Law on Marine and Inland Navigation regulates the marine (navigation) insurance in Chapter 4 of Part VI (Articles 689-752). The law does not define the issue of special trust, that is, utmost good faith, since it relies on known legal standards accepted in Yugoslav civil law, such as the said principle of conscientiousness and fairness, and the care of a prudent businessperson, etc. Starting from this, Article 694 stipulates that the insurer, when effecting the contract, is obliged to report all the circumstances relevant to the risk severity assessment that he knew or must have known. If the insurer failed to report them or incorrectly reported them, the contract shall remain in force and the insurer shall be entitled to collect higher premiums in accordance with the newly determined risk severity. The insurer is entitled to cancel the contract only in case of failure to report or incorrect reporting, intentionally or due to gross negligence, when it retained the received premium (Article 695, paragraph 1 of the Law on Marine and Inland Navigation).

This approach, which is maximally inclined to keep the contract in force, has been retained in the current civil laws of Slovenia, Croatia and Serbia, as well as in the civil law of Montenegro, where the Law on Marine and Inland Navigation 1998 is still in force. It can also be said that the adoption of the fair presentation principle innovated the English law in the part closer to legal resolutions contained in the laws of these countries and, in general, civil law, in relation to the obligation to

¹⁰ Tako Rob Merkin and Ozlen Gruses, op.cit. p. 1018 and B.Ivošević-Č.Pejović, op.cit. p. 787.

¹¹ Original text item 3 of section 33 MIA: "A warranty, as above defined is a condition which must be exactly complied with, whether it be material to the risk or not. If it be not so complied with then, subject to any express provision in the policy, the insurer is discharged from liability as from the date of the breach of warranty, but without prejudice to any liability incurred by him before that date" (resolution was achieved by omission of the second sentence, while the first one remained in force).

present the risk and its severity when effecting a contract.¹²

The situation with the specially contracted conditions, that is, the warranty of the English law, is somewhat different.

Civil law countries such as the Scandinavian countries, Germany, Belgium, the Netherlands, Italy and France, and some non-European countries such as Japan, either do not even know the concept that would correspond to warranty, or they resolve such cases within the rules on the obligation to report all the circumstances on which the existence and severity and change of the risk depend.¹³

Yugoslav civil law, as stated above, also contained rules on obligation to report risks, but Article 722 of the Law on Marine and Inland Navigation also contained provisions on the legal consequences in the event of "failure to comply with specifically agreed conditions". These consequences in this Article are divided in two groups, i.e. in two paragraphs of Article 722. The legislator based the distinction on the division of specially contracted conditions to those important in general for the insurer's provision of coverage, when he acquired the right to seek cancellation of the contract, and to conditions important only for the severity of individual risks and the loss amount, when the insurer acquired the right to deduct the loss from the debt owed under insurance (the law states "proportion of the loss") which is likely to have arisen because of the failure to meet these conditions.

Paragraph 1 of Article 722 did not contain a deadline for the cancellation of the contract. However, the annulment according to the Law on Marine and Inland Navigation is not automatic, but it may be sought. In such a situation where the law did not stipulate a deadline within which annulment can be claimed, it should be taken into account that the law had in mind a relative annulment and that a period of one year should apply when voidable contracts can be annulled in accordance with the Law on Contracts and Torts.

In a study published by CMI as a part of an analysis of similarities and differences between the English law warranty and the change of the risk as a base in the civil law countries, the author of the study viewed the concept of specially contracted conditions of the Law on Marine and Inland Navigation, and now in laws in Croatia and Slovenia, as more of a resolution similar to the concept of the change of the risk.¹⁴ This is certainly acceptable and true for paragraph 2, Article 722; however, paragraph 1 of the same article expressed and sought cancellation of the contract if the specifically agreed condition was material to the decision to provide coverage in general, which is in a manner a broad and fairly fluid formulation that can, but does not have to be directly tied to any future risk. Hence, the view that Yugoslav law, in that part, which would today be the law of Slovenia, Croatia and Montenegro, is identical with the English law, i.e. that specifically agreed conditions

¹² It should be emphasized that after independence of Slovenia and Croatia they abandoned the concept of a single regulation of marine and inland navigation, so the stated matter was regulated in their marine codes.

¹³ See B. Ivošević-Č. Pejović, op.cit. p. 786.

¹⁴ See Trine – Lise – Wilhelmsen, Duty of Disclosure of Good Faith, Alternation of Risk and Warranties, Marine Insurance the CMI Review Initiative, SMI, Year Book, 2000, p. 101.

are identical with the warranty of the English law.¹⁵ This problem certainly remains unresolved, since Slovenia and Croatia have fully transposed Article 722 of the Law on Marine and Inland Navigation into their new codes. In addition, this applies to Montenegro, since Montenegro did not pass a new law, and the Law on Marine and Inland Navigation 1998 is applicable. In the absence of case law, these countries are at risk that their specially contracted conditions could be equated with that of the English law in any future disputes.

Serbia regulated the marine insurance contract by the Merchant Shipping Act in 2015, and retained the largest number of resolutions from the Law on Marine and Inland Navigation, especially regarding the obligation of reporting the existence and risk severity when effecting a contract. However, when it comes to specially contracted conditions, the Serbian civil law (Article 529 of the Merchant Shipping Act) stipulated in paragraph 1 of that Article that such agreed conditions could lead to the cancellation of the contract only if contracted conditions were the reason for the breach of the contract, that is, if there was a causal link between the conditions and the occurrence. In this case, the insurer may request the cancellation of the contract within 30 days, but also maintain the contract in force by increasing the premium, if the insured accepts such increased premium. The legislator kept paragraph 2 of Article 722 of the Law on Marine and Inland Navigation, thus allowing the parties to liquidate the damage, if any, in a manner as to deduct the insurance premium.

Serbian civil law chooses the concept of the change of risk, as assessed in the CMI study for Slovenian and Croatian law, but also leaves the insurer an option to terminate the contract if the breach is such as to jeopardize materially the contract as a whole.

Conclusion

The English Insurance Act was passed in 2015, so it can be said that it is too early to state views about the actual scope of the changes, since it is a new regulation of two highly significant institutes on which the essence of the English law and marine insurance practice largely rests.

When it comes to adopted change related to warranties, it can be without any doubt said that the most expected result, as already emphasized at least by continental attorneys at law, did not happen – that the conditions explicitly agreed

¹⁵ Veljko Tomašić, PhD, author of a part of the Law on Marine and Inland Navigation regarding the navigation insurance, explained the right to request the cancellation of a contract in his *Transportno osiguranje*, Belgrade, 1987, p. 137 with the fact that “insurers agreed to take certain risks in insurance only under specified conditions so it is irrelevant whether the failure to observe such conditions was the fault of the insured or not”, which would make paragraph 1 of Article 722 of the Law on Marine and Inland Navigation closer to the English understanding of warranty. In addition, the respondent presented the view on identical features in this part of Yugoslav law (not yet amended Serbian law agreed in this arbitration) and the English law in ad hoc arbitration between Dunav Re and Dutch Marine Insurance, Belgrade, 2012-2014. It was ruled in favour of Dunav Re, but the empire did not make a statement on such position taken by the respondent Dutch Marine Insurance.

upon were materially related to the risk and the consequent damage. Thus, the substance of Lord Mansfield's views from the second half of the 18th century remained fundamentally preserved at the beginning of the 21st century in the English law of marine insurance.

As for abandoning the principle of utmost good faith (*uberrimae fidei*), despite the legislator's great effort to explain the newly adopted fair presentation as clearly and precisely in the law by circumstances and manners in which reporting should be made, in order to be treated as fair, and certainly, conscientiously, it should be borne in mind that, despite the English doctrine's interpretation of the law, the courts should interpret them literally by following the words used in the law. Therefore, the courts will refer to the previously held views of the higher courts which oblige them, therefore, on the principles of precedent law, as the supreme postulate of the application of law in the Anglo-Saxon legal system, which is also true of the future interpretation and application of the adopted amendments in question.

Literature

- Brown H. Robert, *Marine Insurance*, 3rd ed. London, 1975.
- Dover Viktor; Brown H. Robert, *A Handbook to Marine Insurance*, London, 1979.
- Ivošević V. Borislav, *Transportno osiguranje*, Beograd, 2009.
- Ivošević V. Borislav, Časlav Pejović, *Pomorsko pravo*, Beograd, 2019.
- Jovanović Nebojša, *Ključne razlike engleskog i srpskog ugovornog prava*, Beograd, 2008.
- Merkins Rob, Gruses Ozlen, *The Insurance Act 2015, Rebalancing the interest of Insurer and Assured*, *The Modern Law Review* (2015) 78 (6 MLR 1004-1027)
- Mulins A. Hugh, *Marine Insurance Digest*, Cambridge, Maryland, 1959.
- Pavić Drago, *Pomorsko osiguranje*, knjiga prva, Zagreb, 1986.
- Pavić Drago, *Pomorsko osiguranje (pravo i praksa)*, Split, 2012.
- Tomašić Veljko, *Transportno osiguranje*, Beograd, 1987.
- Trine-Lise-Wilhelmsen, *Duty of Disclosure of Good Faith, Alternation of Risk and Warranties*, *Marine Insurance the CMI Review*, CMI, Year Book, 2000.

Laws:

- Marine Insurance Act, 1906. (MIA 1906)
- Insurance Act, 2015.
- Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, 1977.
- Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, 1998.
- Pomorski zakonik Slovenije, 2001.
- Pomorski zakonik Hrvatske, 2004.
- Zakon o trgovačkom brodarstvu Srbije, 2015.

Translated by: **Jelena Rajković**

UDK:340.132:781.68:368.025.6:368.073:339.542+ 368.182.31(497.11)
doi:10.5937/tokosig1904021J

Prof. dr Slobodan O. Jovanović¹

TUMAČENJE IZRAZA „UOBIČAJENI RIZICI“ U VEZI SA OBAVEZOM SKLADIŠTARA I ŠPEDITERA DA ZAKLJUČE UGOVOR O OSIGURANJU U REPUBLICI SRBIJI

PREGLEDNI RAD

Apstrakt

Iako je trebalo da Zakon o obligacionim odnosima svojim načelima i odredbama otkloni svaku sumnju u izvesnost u pravima i obavezama ugovornih strana u pravnim poslovima koji su njime regulisani, s nekim ugovorima to se nije desilo u potpunosti. To se naročito odnosi na ugovore o pružanju privrednih usluga skladištenja i špedicije u vezi s obavezom osiguranja i pitanja tumačenja i značenja izraza „uobičajeni rizici“.

U ovom radu autor analizira izraz „uobičajeni rizici“ prema pozitivnim propisima, odabranim domaćim i stranim izvorima autonomnog prava u oblasti špedicije i stavovima pravne teorije, iznoseći određen broj predloga za unapređenje teksta odredaba Zakona o obligacionim odnosima i Radnog teksta Građanskog zakonika Republike Srbije u vezi sa sadržinom obaveze skladištara i špeditera da zaključe osiguranje kada ugovorom o pružanju usluga skladištenja i otpreme nisu određeni rizici koji treba da budu obuhvaćeni osiguranjem.

Ključne reči: uobičajeni rizici, običaji, uzanse, osiguranje, skladištar, špediter

I. Analiza

Pre formiranja nacionalnih država i donošenja građanskih, trgovačkih i ostalih zakona, običaji su bili najvažniji način regulisanja odnosa i ponašanja u društvu. U početku se radilo o anarhičnim oblicima ljudskog ponašanja, koji su bili prožeti tabuima, mnogoboštvom i magijom. Neformalni gestovi prilikom obeležavanja određenih događaja (postizanje sporazuma, stupanje u zajednicu, rođenje i sl.) s vremenom su prihvatani u datoj grupi i plemenu, pa su tako

¹ Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd
Predsednik Udruženja za pravo osiguranja Srbije, Beograd
E-mail: nsjovanovic@sbb.rs.
Rad je primljen: 3. 10. 2019.
Rad je prihvaćen: 27. 11. 2019.

S: Jovanović: Tumačenje izraza „uobičajeni rizici“ u vezi sa obavezom skladištara i špeditera da zaključe ugovor o osiguranju u Republici Srbiji

nastajala i prva pravila o proceduri obavljanja nekog obreda ili svečanom načinu isticanja nekog važnog događaja. Tako na primer, opšte je poznato da je kod svih tzv. varvarskih naroda u Evropi neformalan brak bio jedina forma braka koja se ostvarivala polnim sjedinjavanjem.² S druge strane, prilikom zaključivanja pravnih poslova, već u rimskom pravu, izgovarale su se propisane reči ili činili uobičajeni gestovi po kojima se utvrđivalo da li je konkretan posao punovažno zaključen. Dolazi i do ustanovljavanja pravne simbolike (šaka zemlje predstavlja zemljište na sudu, ruka je simbol vlasti sopstvenika itd.) koja je posledica primitivnih uslova u kojima se život odvijao.³ Na gorenavedeni način stvaralo se običajno pravo jednog naroda koje, prema tumačenju istorijske pravne škole, živi u svesti naroda kao nešto što samo od sebe nastaje i razvija se, a manifestuje se u verovanju i ubeđenju narodnih masa u obaveznost njegove primene.⁴ Svrsishodan i poželjan oblik ponašanja u određenim privatnim i društvenim interakcijama u skladu s moralom i običajima trebalo je da u potpunosti izgubi na važnosti donošenjem i primenom zakona. Razvitkom prava, sfera običajnog regulisanja društvenih odnosa sve više se sužava, ali običaji i pored toga i dalje egzistiraju i veoma često se u izvesnim situacijama pojavljuju kao dopuna pravnim normama.⁵

U pravnoj istoriji zabeleženo je i to da donošenjem kraljevskih propisa nije prestajala potreba za primenom običajnog prava, doduše kao supsidijernog pravnog izvora. Tako je odredbama Uredbe o osnivanju Carskog vrhovnog suda nemačkog kralja (kasnije „nemačko-rimskog cara“) Maksimilijana I iz 1495. godine⁶ bilo propisano da se ima suditi samo u skladu sa *domaćim običajima* i propisima. Međutim, običaj se u postupku pred navedenim sudom mogao primeniti jedino ako su stranke mogle dokazati da će se njegovom primenom efikasno rešiti spor. Značaj običajnog prava u nemačkim vojvodstvima, kneževinama i slobodnim gradovima od 16. veka pa sve do ujedinjenja u Nemačko carstvo 1870/1871. godine i kasnije, do donošenja nemačkog građanskog i trgovačkog zakonika, odražavao se u primeni pravila opšteg nemačkog prava sadržanog u Saksonskom ogledalu (*Sachsen Spiegel*) i Švapskom ogledalu (*Schwaben Spiegel*) iz 13. veka, kao i pravila tzv. Carskog prava (*Kaiser Recht*). Osobit značaj imala je zbirka običaja (*Consuetudinaria*) koja je od 16. veka vođena za Austriju. Pravni istoričari ističu da je jačanje centralne vlasti (posle ujedinjenja Nemačke – prim. aut.) dalo dovoljno snažan podsticaj za čvršću političku, ekonomsku i pravnu integraciju prostora i otklanjanje pravnog partikularizma nastalog iz različitih pravnih tradicija.⁷ Na sličan način, i mađarsko privatno pravo do 1848. godine zasnivalo se na zbirci mađarskog

² Slobodan I. Panov, *Porodično pravo*, Beograd, 2016, str. 76.

³ Dragomir Stojčević, *Rimsko privatno pravo*, Beograd, 1985, str. 24.

⁴ *Ibidem*, str. 70.

⁵ Jovan Slavnić, *Privredno / Trgovinsko pravo sa osnovama Građanskog prava*, Beograd, 2006, str. 11.

⁶ *Reichskammergerichtsordnung*.

⁷ Dušan Nikolić, „Dva veka Austrijskog građanskog zakonika (1811–2011)“, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 135 (2–2011), str. 314.

S: Jovanović: Tumačenje izraza „uobičajeni rizici“ u vezi sa obavezom skladištara i špeditera da zaključe ugovor o osiguranju u Republici Srbiji

običajnog prava⁸ Ištvana Verbecija iz 16. veka (prvo izdanje objavljeno je 1517. godine u Beču), koja je, iako nikada nije dobila zvaničnu potvrdu za primenu, vršila ogroman uticaj i doživela pedeset izdanja u tri stotine godina.⁹

Iako se nastanak Trgovinskog prava vezuje za trenutak kada su trgovci ustanovili pravila koja su primenjivali na međusobne poslove s drugima (srednjovekovno trgovačko /običajno/ pravo *lex mercatoria*), ni donošenje građanskih i trgovačkih zakonika nije ukinulo potrebu za primenom običaja. Imovinsko požarno osiguranje u velikoj meri gradilo je svoje metode i praksu polazeći od pomorskog osiguranja, koje je do 17. veka već bilo prilično dobro razvijeno, kako po formi i propisima tako i po jasno definisanim poslovnim običajima.¹⁰ U istorijskom razvoju pomenuta vrsta osiguranja naziv je dobila po tome što se u početku osiguravao samo rizik od požara, da bi se pokriće proširivalo sa industrijskim i opšteprivrednim razvojem na rizike od eksplozije i udara groma,¹¹ tako da danas postoji čitava lepeza rizika koji su pokriveni polisom osiguranja imovine. S navedenim promenama, menjali su se i poslovni običaji u pogledu širine i uslova osiguranja imovine, da bi danas zakoni sve češće izričito propisivali širinu osiguravajućeg pokrivača u pojedinim delatnostima.

U našoj zemlji, posle Drugog svetskog rata i donošenja Zakona o nevažnosti pravnih propisa donetih pre 6. aprila 1941. godine i za vreme neprijateljske okupacije u bivšoj Jugoslaviji, namera nove vlasti bila je da se novim propisima na drugačiji način urede svi odnosi u društvu. Usled svojevrsnog pravnog vakuuma nastalog navedenim propisom, kao i sporosti u donošenju novih propisa, a pre donošenja Zakona o obligacionim odnosima i njegovog stupanja na snagu 1. oktobra 1978. godine, za oblast trgovinskog prava odlučujući značaj imale su Opšte uzanse za promet robom iz 1954. godine, kao i brojne posebne uzanse kojima su regulisani pravni odnosi u pojedinim delatnostima (Posebne uzanse za trgovinu žitaricama iz 1960. godine, Posebne uzanse o građenju iz 1977. godine, Posebne uzanse o ugostiteljstvu iz 1983. godine i dr.).

Zakonom o obligacionom odnosima (dalje u tekstu: ZOO), po prvi put posle Drugog svetskog rata, ugovor o osiguranju regulisan je sa šezdeset osam članova. Njegovim donošenjem prestala je potreba za primenom opštih i posebnih uzansi donetih pre njegovog stupanja na snagu. Primena opštih i posebnih uzansi, međutim, i dalje je moguća u dva slučaja: (1) ako su strane u obligacionim odnosima ugovorile njihovu primenu i (2) ako iz okolnosti proizlazi da su njihovu primenu htele. Značaj uzansi za pravo osiguranja ogleda se u tome što je nekima od njih posvećen određen broj pravila u vezi s pravnim poslom osiguranja, što takođe predstavlja predmet našeg proučavanja u ovom radu.

⁸ „Običajno pravo u tri dela obnovljene Kraljevine Mađarske“ (*Opus tripartitum juris consuetudinarii in clyti regni Hungariae*).

⁹ Robert John Weston Evans, „Opus Tripartitum“ in Hans J. Hillebrand, ed., *The Oxford Encyclopedia of the Reformation*, Oxford, 1996 (online 2005).

¹⁰ Slobodan Samardžić, *Požarno osiguranje u sistemu neživotnog osiguranja*, Beograd, 2009, str. 27.

¹¹ *Ibidem*, str. 28.

S: Jovanović: Tumačenje izraza „uobičajeni rizici“ u vezi sa obavezom skladištara i špeditera da zaključe ugovor o osiguranju u Republici Srbiji

Iako je Zakon o obligacionim odnosima trebalo da svojim načelima i odredbama otkloni svaku sumnju u izvesnost u pravima i obavezama ugovornih strana u pravnim poslovima koji su njime regulisani, u vezi s nekim ugovorima to se nije desilo u potpunosti. To naročito važi za ugovore o pružanju privrednih usluga skladištenja i špedicije u vezi s obavezom osiguranja i pitanja tumačenja i značenja izraza „uobičajeni rizici“.

Opšte je pravilo da su skladištar i špediter dužni da osiguraju robu primljenu na čuvanje ili otpremu samo ako je to ugovoreno. Međutim, ako ostavodavac ili špediterov komitent ne odrede rizike od kojih skladištar i špediter treba da osiguraju robu, dužni su da robu osiguraju od uobičajenih rizika.¹² Iz Komentara pomenute odredbe ZOO prof. Jankoveca proizlazi da se pod uobičajenim rizicima podrazumevaju rizici za koje osiguravači pružaju pokriće po posebnim uslovima za osiguranje uskladištene robe i zaliha u hladnjačama.¹³ Radilo se o jednom, za poslovnu praksu skladištara praktičnom stavu koji ne proširuje obavezu skladištara da zaključi osiguranje i od rizika za koje na tržištu osiguranja nije moguće pronaći pokriće. U tom smislu, odgovornost skladištara zbog gubitka ili oštećenja stvari postojala bi samo ako bi do toga došlo zbog nekog od rizika za koje je bilo moguće zaključiti osiguranje.¹⁴ Skladištar, komisionar i špediter odgovaraju i za slučajnu propast ili oštećenje robe ako je nisu osigurali, a prema nalogu su bili dužni to učiniti (ZOO, čl. 776, st. 2). U dispoziciji komitent mora posebno naglasiti sve ono što zahteva od špeditera kao njegovu sporednu obavezu, što nije propisano i uobičajeno. To se naročito odnosi na zaključenje transportnog osiguranja ili osiguranja robe u skladištu.¹⁵

U oblasti skladištarske delatnosti, od 2009. godine, Zakon o javnim skladištima za poljoprivredne proizvode otklanja nedoumicu u pogledu izraza „uobičajeni rizici“ tako što je propisana obaveza javnog skladišta da osigura uskladištenu robu od požara, poplave, zemljotresa i krađe u roku od tri dana od dana prijema poljoprivrednog proizvoda.¹⁶ Međutim, pomenuti izraz, kao što vidimo, ne obuhvata sve uobičajene rizike čije ostvarenje može prouzrokovati štetu na uskladištenim ili transportovanim stvarima. S obzirom na to da se radi o obavezi zaključenja ugovora o osiguranju za robu primljenu u skladište, smatramo da je interes ostavodavca adekvatno zaštićen, s tim da ovaj zakon ne sadrži odredbu kojom bi ga upozorio na mogućnost da posebno ugovori i pokriće dopunskih rizika kako je to, u oblasti plovidbenog osiguranja, učinjeno u Zakonu o trgovačkom brodarstvu u oblasti plovidbenog osiguranja (čl. 543, st. 3 u vezi sa st. 4).

Prema ZOO, špediter nije obavezan da osigura robu koju je uskladištio u svom skladištu, izuzev ako je to ugovoreno. Ako je pak ugovoreno da se sprovede osiguranje uskladištene robe, a nisu određeni rizici od kojih robu treba osigurati,

¹² ZOO, čl. 732 i čl. 837.

¹³ Ivica Jankovec, Komentar uz čl. 732 Zakona o obligacionim odnosima, Perović, S. (gl. redaktor) u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, knjiga II, Beograd, 1995, str. 1268.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Slobodan Jovanović, *Obaveze špeditera u vezi zaštite komitenta u jugoslovenskom i uporednom pravu*, Novi Sad, 1997, str. 59.

¹⁶ Zakon o javnim skladištima za poljoprivredne proizvode, *Službeni glasnik RS*, br. 41/2009 i 44/2018 – dr. Zakon, čl. 42, st. 2.

S: Jovanović: Tumačenje izraza „uobičajeni rizici“ u vezi sa obavezom skladištara i špeditera da zaključe ugovor o osiguranju u Republici Srbiji

špediter bi trebalo da zatraži od komitenta da utvrdi rizike za koje treba sprovesti osiguranje¹⁷ (Jovanović, 1997, 73). Ovde vredi istaći da su, prema Zakonu o javnim skladištima iz 1930. godine (čl. 28, st. 2), javna skladišta bila dužna da robu koju prime osiguraju na njenu punu vrednost samo za štete od požara. I po ovome se vidi kako se razvijala svest o neophodnosti proširenja osiguravajućeg pokrića i kako se ona kasnije ispoljavala širenjem spiska rizika za koje se propisuje zakonska obaveza osiguranja.

Uobičajeni rizici referiraju na one rizike koji, prema razumnom očekivanju, mogu prouzrokovati štetu na stvari. Razumna očekivanja bi u najmanju ruku trebalo da uzimaju u obzir prirodu stvari, vrstu prevoznog sredstva i puta. Opšta uzansa br. 243, st. 3 određuje da stranka koja ima obavezu da zaključi osiguranje robu mora osigurati od rizikā za koje je to uobičajeno u mestu ispunjenja ugovora za tu vrstu poslova i robe, vodeći računa o rizicima kojima je roba izložena na putu od mesta otpreme do mesta opredeljenja.¹⁸ Pomenuta uzansa praktično ne ograničava obavezu zaključenja osiguranja robe u pogledu obima osiguravajućeg pokrića samo na osnovne rizike koji se javljaju u pojedinim delatnostima ili kod određenih vrsta prevoza. Suprotno navedenom, prof. Carić u komentaru čl. 837 ZOO posvećenog obavezi špeditera da osiguraju pošiljke navodi da izraz „uobičajeni rizici“ ne obuhvata „specifične, ratne i političke rizike“¹⁹, pri čemu on pod specifičnim rizicima podrazumeva rizike svojstava stvari. Svakako se možemo složiti da se pod uobičajenim rizicima ne mogu podrazumevati ratni i politički rizici ali, kao što vidimo, negativan stav u pogledu „specifičnih“ rizika (a i ostalih dopunskih) čini se suprotnim pravilu iz pomenute uzanse koja se primenjuje na osnovu izričite ili prećutne volje ugovornih strana. To znači da ugovarači mogu ugovoriti primenu poslovnog običaja koji određuje da se pod uobičajenim rizicima podrazumevaju i rizici konkretne vrste robe koja je predmet ugovora. U tom smislu je i odgovarajuća odredba posvećena osiguranju pošiljki u francuskim opštim uslovima poslovanja špeditera, po kojima se pod uobičajenim rizicima ne smatraju samo ratni i politički rizici.²⁰ Nemački uslovi poslovanja špeditera ovlašćuju špeditera da samostalno proceni vrstu i obim osiguravajućeg pokrića i zaključi osiguranje prema „uobičajenim tržišnim uslovima“, uključujući i rizike prirodnih svojstava robe, pri čemu ima obavezu da komitenta obavesti ako osiguranje ne može zaključiti zbog prirodnih svojstava robe ili iz drugih razloga.²¹

¹⁷ Slobodan Jovanović, *Obaveze špeditera u vezi zaštite komitenta u jugoslovenskom i uporednom pravu*, Novi Sad, 1997, str. 73.

¹⁸ Slično pravilo sadrži i Posebne uzanse o građenju iz 1977. godine, uzansa br. 95 koja obavezuje izvođača građevinskih radova da osigura radove, materijal i opremu za ugrađivanje od uobičajenih rizika i istovremeno određuje da se „uobičajeni rizici“ određuju „(...) naročito prema vrsti radova, mestu na kome se radovi izvode, vrsti i svojstvima materijala i opreme koji se ugrađuju.“

¹⁹ Slavko Carić, Komentar uz čl. 837 Zakona o obligacionim odnosima, Perović, S. (gl. redaktor) u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, knjiga II, Beograd, 1995, str. 1387.

²⁰ *Conditions Générales de Vente régissant les opérations effectuées par les opérateurs de transport et/ou de logistique* – Union des entreprises de transport et logistique de France, 2017, čl. 3.

²¹ *Allgemeine Deutsche Spediteurbedingungen 2017* – (dalje u tekstu: ADSp 2017), 1. Januar 2017 empfohlen vom Bundesverband der Deutschen Industrie (BDI), Bundesverband Großhandel, Außenhandel, Dienstleistungen (BGA), Bundesverband Güter- kraftverkehr Logistik und Entsorgung (BGL), Bundesverband Möbelspedition und Logistik (AMÖ), Bundesverband Wirtschaft, Verkehr und Logistik (BWVL), Deutschen Industrie- und Handelskammertag (DIHK), Deutschen Speditions- und Logistikverband (DSL) und Handels- verband Deutschland (HDE), čl. 21.4 i 21.5.

S: Jovanović: Tumačenje izraza „uobičajeni rizici“ u vezi sa obavezom skladištara i špeditera da zaključe ugovor o osiguranju u Republici Srbiji

Razlozi iz kojih je za vlasnika robe koja se otprema i prevozi od velike važnosti osiguranje robe leže u načinu na koji funkcionišu druge vrste osiguranja. U pravnoj teoriji za ovu tvrdnju navođen je primer u kojem komitent može doći u zabludu u pogledu osiguranja robe u transportu, kada ga prevoznik obaveštava da je roba pokrivena njegovim osiguranjem od odgovornosti iz delatnosti.²² Opšte je poznato da pomenuta vrsta osiguranja ne pokriva štetu na robi koja nastaje ostvarenjem specifičnih i dopunskih rizika od kojih ona može biti ugrožena.

Zakonom o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi iz 1978. godine (čl. 748, st. 1) i danas važećim Zakonom o trgovačkom brodarstvu iz 2015. godine (čl. 543, st. 2) otklonjena je sumnja u vezi s tim šta se smatra uobičajenim rizicima u plovidbenim osiguranjima na sledeći način: ako u ugovoru o osiguranju nije drukčije određeno, plovidbenim osiguranjem pokrivaju se rizici kojima je osiguravnik predmeta za vreme plovidbe izložen: plovidbena nezgoda, elementarna nepogoda, eksplozija, požar i razbojništvo. Time je takođe određena sadržina obaveze lica koje zaključuje ugovor o plovidbenom prevozu za račun drugog lica u pogledu rizika koje treba osigurati kada vlasnik robe, pošiljalac, ne dâ izričit i jasan nalog za zaključenje transportnog (kargo) osiguranja. Navedena odredba je dispozitivne prirode, što znači da se ugovarači mogu sporazumeti i o tome da špediter potraži osiguravajuće pokriće i od karakterističnih rizika prema prirodi stvari koje se daju na prevoz ili na skladištenje, kao i sve druge dopunske rizike: lom, krađa, manjak iz bilo kojeg razloga, namerne radnje trećih lica itd.

Osim toga, prema Međunarodnom pravilu za tumačenje trgovačkih termina CIF (cena sa osiguranjem i vozarinom – *Cost, Insurance and Freight*), kada se roba prodaje i predaje na pomorski prevoz, prodavac je dužan da robu osigura prema minimalnom pokriću. Imajući u vidu navedeni kodifikovani poslovni običaj u međunarodnoj trgovini, ako kupac želi da ima osiguranje s proširenim pokrićem (dopunski i specifični rizici), onda to izričito pismenim putem mora da zahteva od prodavca ili da sam zaključi takav ugovor o osiguranju robe. U međunarodnoj trgovini uobičajeno minimalno pokriće podrazumeva osiguranje od rizika prema Klausuli „C“ Instituta londonskih osiguravača za osiguranje robe u pomorskom transportu.^{23, 24}

²² Slobodan Jovanović, „Pravni položaj špeditera u transportnom osiguranju – Ugovor o transportnom osiguranju u korist komitenta“, *Pravni život*, br. 10, 2003, str. 1044.

²³ Klausule za osiguranje transportnih rizika dobile se skraćeni naziv „Institutske klausule“ po Institutu (Udruženju) londonskih osiguavača (*Institute of London Underwriters – ILU*), osnovanog 1884. godine, koji vrši standardizaciju i donošenje standardnog teksta uslova osiguranja u vidu kompleta klauzula. Klausule se godišnje objavljuju u knjizi *Reference Book of Marine Insurance Clauses*, u izdanju Witherby & Co. Ltd., London, čije je poslednje, 79. izdanje objavljeno u januaru 2019. godine.

²⁴ Prema čl. 1 pomenute klauzule „C“ iz 2009. godine, roba je u pomorskom transportu osigurana od sledećih rizika:

1. požara ili eksplozije;
2. napuštanja, nasukanja, potonuća ili prevrtanja plovila;
3. prevrtanja ili iskliznuća iz šina kopnenog prevoznog sredstva;
4. sudara ili kontakta plovila, plovnog objekta ili prevoznog sredstva sa spoljnim objektom, osim sa vodom;
5. iskrcaja robe u pribežišnoj luci;
6. gubitka ili štete na predmetu osiguranja izazvanog žrtvovanjem u zajedničkoj havariji ili izbacivanjem tereta.

S: Jovanović: Tumačenje izraza „uobičajeni rizici“ u vezi sa obavezom skladištara i špeditera da zaključe ugovor o osiguranju u Republici Srbiji

Kao što smo istakli, kupac sâm može zaključiti osiguranje robe u transportu ili o tome dati izričit i jasan nalog špediteru koji organizuje otpremu njegove robe.

Kada se radi o osiguranju robe u transportu, u poslovnoj praksi uloga špeditera se praktično svodi na izvršavanje naloga za zaključenje tačno određene vrste osiguravajućeg pokrića ili na posredovanje između komitenta i osiguravača (Jovanović, 2003, 1042). Zato je u pravnoj teoriji opšteprihvaćen stav da prilikom zaključivanja ugovora o osiguranju stvari komitenta od transportnih rizika špediter istupa u tuđe ime i za tuđ račun, odnosno u ime i za račun komitenta (Zelenika, 1980, 78; Stakić, 1970; Carić, 1995, 1375; Jovanović, 2003, 1042). Pomenuti stav potvrđen je i u odgovarajućim odredbama opštih uslova poslovanja špeditera (Conditions Générales de Vente, 2017, čl. 3; ADSp, 2017, čl. 21.6). Imajući u vidu to da zbog nepostojanja osigurljivog interesa špeditera na robu koju otprema i sukoba interesa špeditera ako bi zastupao osiguravača prilikom zaključenja ugovora o osiguranju robe u transportu, pravila ugovora o trgovinskom zastupanju ne bi se mogla primeniti na špeditera koji ima obavezu zaključenja ugovora o osiguranju (Jovanović, 2003, 1042). U tom smislu, ZOO propisuje posebno pravilo za lica koja ugovor o osiguranju zaključuju za tuđ račun ili račun lica koga se tiče (čl. 905, st. 1). Prema tom pravilu, špediter je dužan da ispunjava obaveze iz ugovora o osiguranju (plaćanje premije i sve druge obaveze), dok prava može ostvarivati samo s pristankom lica koje je vlasnik osiguranog interesa.

Dodatni način za određivanje širine pokrića transportnog osiguranja koje špediter ima obavezu da zaključi u slučaju da nalog komitenta za osiguranje ne sadrži posebne rizike propisali su Opšti uslovi poslovanja međunarodnih logističara i špeditera Republike Srbije²⁵ (čl. 36, st. 2) i Posebne uzanse u poslovanju špediterskih društava u Republici Srbiji²⁶ iz 2018. godine (čl. 38, st. 2), tako da je špediter, kad nalog za osiguranje ne sadrži posebne rizike koje treba pokriti osiguranjem, dužan pokriti samo osnovne transportne rizike. Odgovor na pitanje šta je obuhvaćeno osnovnim transportnim rizicima daje nam gorecitirana odredba iz Zakona o trgovačkom brodarstvu. Alternativno određivanje spiska osnovnih transportnih rizika od kojih će roba biti osigurana može se izvršiti na tržištu osiguranja, prema raspoloživim uslugama osiguranja robe u prevozu (iz uslova osiguranja). Ali i tu mogu postojati razlike u vezi s rizicima koje pokrivaju pojedini osiguravači pod osnovnim transportnim rizicima, tako da dilema u vezi s tim šta se smatra pod osnovnim transportnim rizicima ni pomenutom odredbom nije u potpunosti otklonjena. To je jednostavno posledica činjenice da poslovne običaje odlikuje dinamičnost i češća sklonost ka manjim ili većim promenama u skladu s tržišnim prilagođavanjem poslovne prakse osiguravača i sudskom praksom.²⁷ U tom smislu ističemo da su uslovi pomorskog kargo osiguranja iz tzv. Lojdove polise

²⁵ Službeni glasnik RS, br. 105/2008.

²⁶ Službeni glasnik RS, br. 99/2018.

²⁷ Braun navodi da su se uslovi osiguranja Lojdove polise S. G. menjali mnogo puta tokom njene primene, pri čemu je nekim izmenama proširivan spisak osiguranih rizika, dok je drugim izmenama zadržavan isti broj osiguranih rizika, ali su se menjale okolnosti pod kojima je osiguranik mogao da podnese odštetni zahtev (Robert H. Brown, *Marine Insurance – Cargo Practice*, London, 1998, str. 155).

S: Jovanović: Tumačenje izraza „uobičajeni rizici“ u vezi sa obavezom skladištara i špeditera da zaključe ugovor o osiguranju u Republici Srbiji

osiguranja broda i robe (*Ship and Goods /S. G./ Lloyd's Policy*) zamenjeni klauzulama A, B i C Instituta londonskih osiguravača 1963. godine, koje su inovirane verzijama 1982. i poslednjom iz 2009. godine.

II. Zaključak

Iako je donošenje Zakona o obligacionim odnosima degradiralo značaj opštih i posebnih uzansi, pogotovo u oblasti ugovornog prava osiguranja, on je i dalje u nekim odredbama ostao nepotpun. Odredbama o minimumu rizika od kojih su skladištari i špediteri dužni da zaključe osiguranje u korist ostavodavca ili komitenta u situacijama kada oni sami to pitanje nisu odredili u ugovoru ili nalogu, upotrebom neodređenog izraza „uobičajeni rizici“ smatramo da je ZOO time samo uputio na primenu opštih uslova poslovanja špeditera (kao posebnom poslovnom običaju) i, supsidijerno, na pravila o osiguranju iz Opštih uzansi za promet robom iz 1954. godine (kao opštem poslovnom običaju u odnosu na Opšte uslove poslovanja međunarodnih logističara i špeditera iz 2008. godine), pri čemu su i jedan i drugi (autonomni) pravni izvor ugovorne prirode. I umesto da pozitivnim normiranjem odredi minimum rizika koje su gorenavedeni pružaoci privrednih usluga dužni da osiguraju u ime i za račun njihovog klijenta i time otkloni svaku sumnju u pogledu izvesnosti navedene obaveze, upotrebljeni izraz je spornu situaciju samo ostavio nerešenom. Time je pružiocima usluga prepušteno da sami svojim uslovima poslovanja (i još neverovatnije – posebnim uzansama?!) određuju sadržinu „uobičajenih rizika“, da sadržinu „uobičajenih rizika“ određuju u skladu s elementima iz Opšte uzanse za promet robe br. 243, da po svom izboru zaključe ugovor o osiguranju u skladu s dostupnim uslovima sa tržišta osiguranja ili da, ipak, kod klijenta insistiraju da postignu poseban pismeni sporazum koji bi obuhvatio sve rizike u skladu s potrebama i željama klijenta.

Neizvesnost sadržine upotrebljenog izraza u ZOO razrešena je Zakonom o javnim skladištima za poljoprivredne proizvode izričitim navođenjem (imperativnim metodom) koji su to rizici, ali ne i za ostale tipove javnih skladišta, dok u oblasti plovidbenih osiguranja Zakon o trgovačkom brodarstvu sadrži oborivu pretpostavku o minimumu pokrivenih rizika, pod uslovom da u ugovoru o osiguranju nije drukčije određeno.

Imajući u vidu rešenja iz dva navedena zakona, koja posebno kao *lex specialis* uređuju pomenuta pitanja neregulisana Zakonom o obligacionim odnosima, ostaje nejasno zbog čega su i u Radnom tekstu Građanskog zakonika Republike Srbije od 29. maja 2015. godine preuzete identične odredbe iz ZOO, koje su analizirane u ovom radu. Zato je moguće na nekoliko načina unaprediti tekst ZOO, odnosno budućeg Građanskog zakonika RS.

Kada se radi o odredbi čl. 732 (kad postoji dužnost skladištara da zaključi osiguranje):

- Prvi je da se umesto izraza „uobičajeni rizici“ u čl. 732, st. 2 ZOO upotrebi izraz „Ako ugovorom nije određeno koje rizike treba da obuhvati osiguranje,

S: Jovanović: Tumačenje izraza „uobičajeni rizici“ u vezi sa obavezom skladištara i špeditera da zaključe ugovor o osiguranju u Republici Srbiji

skladištar je dužan da osigura robu u skladu s dostupnim uslovima tržišta osiguranja po svom izboru“; ili

- Drugi da se odredba čl. 732, st. 2 zameni sledećom: „Ako ugovorom nije određeno koje rizike treba da obuhvati osiguranje, skladištar je dužan osigurati uskladištenu robu od požara, poplave, zemljotresa i krađe u roku od tri dana od dana prijema stvari na čuvanje“, ili
- Treći, da se ceo čl. 732 zameni sledećim: „Ako ugovorom nije određeno koje rizike treba da obuhvati osiguranje, skladištar ne snosi odgovornost za oštećenje ili gubitak deponovane stvari usled okolnosti koje nije mogao sprečiti, otkloniti ili izbeći.“

Kada se radi o odredbi čl. 837 (kad postoji dužnost otpremnika da osigura pošiljku):

- Prvi je da se umesto izraza „uobičajeni rizici“ u čl. 837, st. 2 ZOO upotrebi izraz „Ako ugovorom nije određeno koje rizike treba da obuhvati osiguranje, otpremnik je dužan da osigura robu u skladu s dostupnim uslovima tržišta osiguranja po svom izboru“. Ovo je rešenje po ugledu na nemačke Opšte uslove poslovanja špeditera iz 2017. godine; ili
- Drugi, da se odredba čl. 837, st. 2 zameni sledećom: „Ako ugovorom nije određeno koje rizike treba da obuhvati osiguranje, otpremnik je dužan osigurati stvari od rizika kojima je ona izložena za vreme transporta: od saobraćajne nezgode, elementarne nepogode, eksplozije, požara i razbojništva.“ Ovo je rešenje po ugledu na odredbu čl. 543, st. 2 Zakona o trgovačkom brodarstvu, čime bi ZOO u tom delu bio usklađen sa tim zakonom; ili
- Treći, da se ceo čl. 837 zameni sledećim: „Ako ugovorom nije određeno koje rizike treba da obuhvati osiguranje, otpremnik ne snosi odgovornost za oštećenje ili gubitak pošiljke usled okolnosti koje nije mogao sprečiti, otkloniti ili izbeći.“

Literatura

- *Allgemeine Deutsche Spediteurbedingungen 2017 – ADSp2017*, 1. Januar 2017 empfohlen vom Bundesverband der Deutschen Industrie (BDI), Bundesverband Großhandel, Außenhandel, Dienstleistungen (BGA), Bundesverband Güterkraftverkehr Logistik und Entsorgung (BGL), Bundesverband Möbelspedition und Logistik (AMÖ), Bundesverband Wirtschaft, Verkehr und Logistik (BWVL), Deutschen Industrie- und Handelskammertag (DIHK), Deutschen Speditions- und Logistikverband (DSL) und Handelsverband Deutschland (HDE).
- Brown, H. R. *Marine Insurance – Cargo Practice*, London, 1998.
- Carić, S. Komentar uz čl. 837 Zakona o obligacionim odnosima, Perović, S. (gl. redaktor) u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, knjiga II, Beograd, 1995, str. 1385–1387.
- *Conditions Générales de Vente régissant les opérations effectuées par les opérateurs de transport et/ou de logistique* – Union des entreprises de transport et logistique de France, 1.1.2017.
- Evans, R. J. W. “Opus Tripartitum” in Hans J. Hillebrand, ed., *The Oxford Encyclopedia of the Reformation*, Oxford, 1996 (online 2005).

S: Jovanović: Tumačenje izraza „uobičajeni rizici“ u vezi sa obavezom skladištara i špeditera da zaključe ugovor o osiguranju u Republici Srbiji

- Jankovec, I. Komentar uz čl. 732 Zakona o obligacionim odnosima, Perović, S. (gl. redaktor) u: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, knjiga II, Beograd, 1995, str. 1268.
- Jovanović, S. „Pravni položaj špeditera u transportnom osiguranju – Ugovor o transportnom osiguranju u korist komitenta“, *Pravni život*, br. 10, godina LII, 2003, str. 1041–1049.
- Jovanović, S. *Obaveze špeditera u vezi zaštite komitenta u jugoslovenskom i uporednom pravu*, Novi Sad, 1997.
- Nikolić, D. „Dva veka Austrijskog građanskog zakonika (1811–2011)“, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 135 (2), 2011, str. 313–327.
- Opšti uslovi poslovanja međunarodnih logističara i špeditera, *Službeni glasnik RS*, br. 105/2008.
- Opšte uzanse za promet robe, *Službeni list FNRJ*, br. 15/1954.
- Panov, I. S. *Porodično pravo*, Beograd, 2016.
- Posebne uzanse o građenju, *Službeni list SFRJ*, br. 18/1977.
- Posebne uzanse u poslovanju špediterskih društava u Republici Srbiji, *Službeni glasnik RS*, br. 99/2018.
- Samardžić, S. *Požarno osiguranje u sistemu neživotnog osiguranja*, Beograd, 2009.
- Slavnić, J. *Privredno / Trgovinsko pravo sa osnovama Građanskog prava*, Beograd, 2006.
- Stakić, M. *Međunarodni transport i špedicija*, Beograd, 1970.
- Stojčević, D. *Rimsko privatno pravo*, Beograd, 1985.
- Zakon o javnim skladištima za poljoprivredne proizvode, *Službeni glasnik RS*, br. 41/2009 i 44/2018 – dr. Zakon.
- Zakon o obligacionim odnosima – ZOO, *Službeni list SFRJ*, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – USJ, 57/1989, *Službeni list SRJ*, broj 31/1993.
- Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, *Službeni list SRJ*, br. 12/98, 44/99, 74/99 i 73/2000 i *Službeni glasnik RS*, br. 101/2005 – dr. zakon i 85/2005 – dr. zakon.
- Zakon o trgovačkom brodarstvu, *Službeni glasnik RS*, br. 96/2015 i 113/2017 – dr. Zakon.
- Zelenika, R. *Pravno reguliranje špediterske djelatnosti u Jugoslaviji*, Rijeka, 1980.

UDK: 340.132:781.68:368.025.6:368.073:339.542+ 368.182.31(497.11)
doi:10.5937/tokosig1904021J

Professor Slobodan O. Jovanović, PhD¹

CONSTRUING THE TERM “STANDARD RISKS” WITH REGARD TO THE OBLIGATION OF THE WAREHOUSE KEEPER AND FREIGHT FORWARDER TO EFFECT THE INSURANCE CONTRACT IN THE REPUBLIC OF SERBIA

REVIEW ARTICLE

Abstract

Although the Law on Contracts and Torts should have, by its principles and provisions, eliminated any doubt as to the rights and obligations of the contracting parties in the legal affairs governed by it, this did not fully occur as regards particular contracts. This is especially so in commercial storage and forwarding service contracts in connection with the insurance obligation and the issues of construing and meaning of the “standard risks” term.

In this paper, the author analyses the “standard risks” term, according to positive regulations, selected domestic and foreign sources of autonomous law in the field of freight forwarding and views of legal theory, and makes a number of proposals for improving the text of the provisions of the Law on Contracts and Torts and the Draft Labour Code of the Civil Code of the Republic of Serbia. Regarding the content of the obligation of warehouse keepers and freight forwarders to take out insurance when the contract for the provision of storage and shipping services does not specify the risks that should be covered under the insurance.

Keywords: *standard risks, customs, fair trade practices, insurance, warehouse keeper, freight forwarder*

I Analysis

Before the formation of national states and the enactment of civil, commercial and other laws, customs were the most important way of regulating attitudes and behaviour in a society. Initially, these were anarchic forms of human behaviour, which over time were pervaded with taboos, polytheism and magic. Informal gestures at events celebration (reaching an agreement, joining the community, birth, etc.) were eventually accepted in a given group and tribe, thus

¹ Faculty of Business Economics and Entrepreneurship, Belgrade
President of the Serbian Insurance Law Association, Belgrade
E-mail: nsjovanovic@sbb.rs
Paper received on: October 10, 2019
Paper admitted on: November 27, 2019

S. Jovanović: Construing the Term “Standard Risks” with Regard to the Obligation of the Warehouse Keeper and Freight Forwarder to Effect the Insurance Contract in the Republic of Serbia

creating the first rules about the procedure for performing a ritual or ceremonial way of highlighting an important event. For example, it is well known the only form of marriage with all so-called Barbaric peoples in Europe was an informal marriage, achieved through sexual union.² On the other hand, as regards the legal affairs, in Roman law already, some words were uttered or usual gestures applied to determine whether a particular job was effectively concluded. Legal symbolism (a handful of land represents land in court, a hand is a symbol of the power of the owner, etc.) resulted from the primitive conditions of living³. Thus, the common law of a nation was created that, according to the construing of the historical law school, lives in the consciousness of people as something of that is spontaneously created and developed and manifests in the belief and conviction of the masses that they are obliged to apply it.⁴ Purposeful and desirable behaviour in particular private and social interactions in accordance with morals and customs should have lost its importance by enacting and implementing laws. With the development of law, the sphere of common law regulation of social relations increasingly narrowed, but customs nonetheless still exist and very often, in certain situations, appear as a complement to legal norms.⁵

It has been noted in legal history that the adoption of royal regulations did not stop the need for the application of common law, albeit a subsidiary legal source. Thus, the provisions of the Decree on establishing the Imperial Supreme Court of the German King (later “German-Roman Emperor”) Maximilian I of 1495⁶ stipulated that trials should be held only in accordance with *local customs* and regulations. However, in the proceedings before the said court, the custom could apply only if the parties could prove that its application would effectively resolve the dispute. The importance of the common law in the German dukes, principalities and free cities as of the 16th century until the creation of the German Empire in 1870/1871 and later on, before the enactment of the German Civil and Commercial Code, reflected in the application of the rules of general German law contained in the Saxon mirror (*Sachsen Spiegel*) and the 13th century and German mirror (*Schwaben Spiegel*), as well as the so-called rules of the Imperial Law (*Kaiser Recht*). Of particular importance was the collection of customs (*Consuetudinaria*), which has been kept for Austria since the 16th century. Legal historians point out that the strengthening of the central government (after the unification of Germany - note by author) gave a strong enough impetus for a firmer political, economic and legal integration of space and elimination of legal particularism arising from different legal traditions⁷. Similarly, Hungarian private law up to 1848 was based on the

² Slobodan I. Panov, *Family Law*, Belgrade, 2016, pp. 76.

³ Dragomir Stojčević, *Private Roman Law*, Belgrade, 1985, p. 24.

⁴ *Ibidem*, pp. 70.

⁵ Jovan Slavnić, *Commercial / Trade Law with the Basics of Civil Law*, Belgrade, 2006, pp. 11.

⁶ Reichskammergerichtsordnung

⁷ Dušan Nikolić, “Two Centuries of the Austrian Civil Code (1811–2011)”, *Proceedings of the Matica Srpska for Social Sciences*, 135 (2–2011), pp. 314.

**S. Jovanović: Construing the Term “Standard Risks” with Regard to the
Obligation of the Warehouse Keeper and Freight Forwarder to Effect the
Insurance Contract in the Republic of Serbia**

16th-century collection of Hungarian common law⁸ by Istvan Verbeci (first edition published in Vienna in 1517), which although never received official confirmation of its implementation, exerted enormous influence and experienced fifty issues in three hundred years.⁹

Although the emergence of Commercial Law is related to the moment when traders established rules applying to dealing with third parties (medieval commercial / common law / *lex mercatoria*), the adoption of civil and commercial codes did not eliminate the need to apply customs. Property fire insurance has largely built its methods and practices, starting with maritime insurance, which by the 17th century was already quite well developed, both in form and regulation, and in clearly defined business practices.¹⁰ In the historical development, this type of insurance was named after the fact that initially only fire risk was insured and the cover afterwards extended to include the explosion and lightning¹¹, with the industrial and general economic development. Today, there is a whole range of risks covered by the property insurance policy. With these changes, business practices have changed with regard to the scope and conditions of property insurance so that today, laws are more explicitly prescribing the scope of insurance coverage in particular activities.

In our country, after the Second World War and the enactment of the Law on the Invalidity of Legal Regulations enacted before April 6, 1941 and/or during the hostile occupation of the former Yugoslavia, the intention of the new government was to regulate all the relations in the society in a different way. Due to the legal vacuum created by the aforementioned regulation and slow adoption of new regulations before the adoption of Law on Contracts and Torts and its entry into force on October 1, 1978, the General Usage of Goods in Trade of 1954 had a decisive effect to trade law, as well as a number of usages regulating the legal relations in particular activities (1960 Particular Usage of Cereals Trade, 1977 Particular Usage of Construction, 1983 Particular Usage of Catering, etc.)

The Law on Contracts and Torts (hereinafter: the LCT), for the first time since the Second World War, regulated the insurance contract under sixty-eight articles. With its adoption, there was no need to apply the general and particular usages that were adopted before its enactment. However, the application of general and special allowances is still possible in two cases: (1) if the parties to the contract have agreed to their application and (2) if it appears from the circumstances that the parties intended to apply them. The importance of usages for insurance law reflects in the fact that some of them are devoted to a number of rules regarding the legal business of insurance, which is also the subject matter of review in this paper.

⁸ “Common law in the three volumes of the restored Kingdom of Hungary” (Opus tripartitum juris consuetudinarii in clyti regni Hungariae).

⁹ Robert John Weston Evans, “The Opus Tripartitum” and Hans J. Hillebrand, eds., The Oxford Encyclopedia of the Reformation, Oxford, 1996 (online 2005).

¹⁰ Slobodan Samardžić, Fire Insurance in the Non-Life Insurance System, Belgrade, 2009, pp. 27.

¹¹ Ibidem, pp. 28.

S. Jovanović: Construing the Term “Standard Risks” with Regard to the Obligation of the Warehouse Keeper and Freight Forwarder to Effect the Insurance Contract in the Republic of Serbia

In addition to the above, although the Law on Contracts and Torts should have, by its principles and provisions, eliminated any doubt as to the rights and obligations of the contracting parties in the legal affairs governed by such law, in relation to particular contracts this did not fully occur. This is especially the case for commercial storage and forwarding service contracts in connection with the insurance obligation and the issues of interpretation and meaning of the term “standard risks”.

It is the general rule that the warehouse keeper and freight forwarder are obliged to insure the goods received for safekeeping or shipment only if agreed. However, if the depositor or freight forwarder’s consignee do not determine the risks against which the warehouse keeper and the freight forwarder should insure the goods, they are obliged to insure the goods against the standard risks¹². From the Commentary to the aforementioned LCT provision by Professor Jankovec, it ensues that the standard risks are considered the risks against which insurers provide cover under special conditions for insurance of stored goods and supplies in cold stores¹³. This was one, for the warehousing practice, practical attitude that does not extend the obligation of the warehouse keeper to conclude insurance against risks for which no coverage can be found in the insurance market. In this sense, the liability of the warehouse keeper for the loss or damage to property would attach only if caused by some of the risks for which insurance could be effected.¹⁴ The warehouse keeper, the commissioner and the freight forwarder are also responsible for the loss or damage to the goods in the course of accident if they have not insured against it where they were ordered to do so (LCT, Art. 776, para. 2). In the disposition, the consignee must emphasize all particular requirements as the freight forwarder’s secondary liability, not regulated and common, which especially relates to the conclusion of transport insurance or insurance of goods in storage.¹⁵

In warehousing, since 2009, the Law on Public Warehouses for Agricultural Products has eliminated the concerns regarding the term “common risks” by requiring the public warehouse to provide coverage for the stored goods against fire, flood, earthquake and theft within three days from the date of receipt of the agricultural product.¹⁶ However, the term mentioned, as we see it, does not cover all the standard risks that can cause damage to stored or transported goods. Since this is the obligation to conclude an insurance contract for the goods received in warehouse, we believe that the interest of the depositor is adequately protected, but this law does not contain a provision to inform the depositor of the possibility

¹² LCT Articles 732 and 837.

¹³ Ivica Jankovec, Commentary on Art. 732 of the Law on Obligations, Perovic, S. (see editor) in: Commentary on the Law on Contracts and Torts, Volume II, Belgrade, 1995, p. 1268

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Slobodan Jovanović, Freight Forwarder Obligations Regarding Client Protection in Yugoslav and Comparative Law, Novi Sad, 1997, pp. 59.

¹⁶ Law on Public Warehouses for Agricultural Products, Official Gazette of RS, no. 41/2009 and 44/2018 – al. Law, Art. 42, para. 2.

**S. Jovanović: Construing the Term “Standard Risks” with Regard to the
Obligation of the Warehouse Keeper and Freight Forwarder to Effect the
Insurance Contract in the Republic of Serbia**

to separately contract the cover for the additional risks in the way as it is done under the Law on Merchant Shipping in the area of navigation insurance (Article 543, paragraph 3 in conjunction with paragraph 4).

According to the LCT, the freight forwarder is not obliged to provide cover for the goods, which he has stored in his warehouse, unless so agreed. If the agreement is signed to insure the stored goods and the risks are not specified, the freight forwarder should ask the consignee to determine the risks for which the insurance needs to be effected¹⁷ (Jovanović, 1997, 73). It is worth noting here that under the Public Warehouses Act of 1930 (Art. 28 (2)), public warehouses were obliged to insure the goods they received to their full value only against fire damage. This again shows the trend of developing awareness of the necessity of extending insurance coverage and the way of its subsequent manifestations through the expansion of the list of risks for which insurance is mandatory according to the law.

Standard risks imply the risks that, as reasonably expected, can cause damage to objects. Reasonable expectations should take into account at least the nature of the object, the type of conveying vehicle and the route. General usage no. 243, para. 3 stipulates that the party obliged to conclude insurance must cover the goods against the risks for which this is customary in the place of performance of the contract for such type of business and goods, taking into account the risks to which the goods are exposed on the route from the place of dispatch to the place of destination.¹⁸ The said usage practically does not limit the obligation to conclude the insurance of goods in terms of the scope of insurance coverage only to the standard risks that arise in certain activities or in certain types of transport. Contrary to the above, Professor Carić, in the comment on Art. 837 of the LCT dedicated to the freight forwarder's obligation to insure shipments states that the term “standard risks” does not include “specific, war and political risks¹⁹”, whereby he considers the risks of the properties of things as specific risks. We can certainly agree that war and political risks cannot be considered as standard risks, but, as we can see, the negative attitude to “specific” risks (and other additional perils) seems to be contrary to the rule for the said Usage, which is applied on the basis of explicit or tacit will of the parties. This means that parties can contract the application of a business custom specifying that the standard risk types shall be deemed to include the risks of particular type of goods or of goods that is the subject matter of the contract. In this respect, a provision is also devoted to the insurance of securing shipments in the French general terms and conditions of freight forwarders operations, under which the standard risks are not only war

¹⁷ Slobodan Jovanović, *Freight Forwarder Obligations Regarding Client Protection in Yugoslav and Comparative Law*, Novi Sad, 1997, pp. 73.

¹⁸ A similar rule contains the Particular usages of construction of 1977, usage no. 95 which obliges the contractor to insure the works, materials and equipment for installation against the standard risks and at the same time stipulates that the “standard risks” are determined “... especially by the type of work, place where the work is performed, type and properties of the materials and equipment to be installed.”

¹⁹ Slavko Carić, *Commentary on Art. 837 of the Law on Obligations*, Perović, S. (editor in chief) in: *Commentary to the Law on Contracts and Torts*, Volume II, Belgrade, 1995, pp. 1387.

S. Jovanović: Construing the Term “Standard Risks” with Regard to the Obligation of the Warehouse Keeper and Freight Forwarder to Effect the Insurance Contract in the Republic of Serbia

and political risks.²⁰ German freight forwarding conditions authorize the freight forwarder to independently assess the type and extent of insurance coverage and to conclude insurance under “normal market conditions”, including the inherent risks of the goods, with the obligation to notify the consignee if the insurance cannot be concluded due to the natural properties of the goods or for other reasons.²¹

The reasons why it is of great importance for the owner of the goods being shipped and transported to insure the goods lie in the way other types of insurance function. In legal theory, this claim statement is supported by an example where a consignee may be misled about insuring the goods in transit when the carrier informs him that the goods are “covered” by his professional liability insurance.²² It is common knowledge that the aforementioned type of insurance does not cover damage to goods resulting from specific and additional risks that could jeopardize the goods.

The Maritime and Inland Navigation Act of 1978 (Art. 748, Para. 1) and the current Merchant Shipping Law of 2015 (Art. 543, Para. 2) have eliminated doubts as to what is considered standard risks in navigation insurance, in the following manner: Unless otherwise specified in the insurance contract, navigation insurance shall cover the risks to which the insured person is exposed during navigation, namely the accident, natural catastrophe, explosion, fire and robbery. This also defines the content of the obligation of a party concluding a contract for navigation for the account of third party regarding the risks to be insured when the owner of the goods - consignor fails to give an explicit and clear order for the conclusion of transport (cargo) insurance. The mentioned provision dispositive, meaning that the parties can agree for the freight forwarder to seek insurance coverage against the inherent risks of the goods handed over for transportation or storage, as well as against any other additional perils: breakage, theft, shortage for any reason, wrongful acts of third parties, etc.

In addition, according to the *CIF (Cost, Insurance and Freight)* International Rule for the Interpretation of Trade Terms, when goods are sold and delivered for maritime transport, the seller is obliged to insure the goods with minimum coverage. Bearing in mind the mentioned codified business practice in international trade, if the buyer wishes to have extended coverage insurance (additional and specific risks), he must either explicitly request so in writing from the seller or enter into such a contract for the insurance of goods. In international trade, it is

²⁰ Conditions Générales de Vente directing les opérations effectués de par les opérateurs de transport et / ou de logistique - Union des Entreprises de transport et logistique de France, 2017, Art. 3.

²¹ Allgemeine Deutsche Spediteurbedingungen 2017 - (hereinafter referred to as ADSp 2017), 1 January 2017 empfohlen vom Bundesverband der Deutschen Industrie (BDI), Bundesverband Großhandel, Außenhandel, Dienstleistungen (BGA), Bundesverband Güter- logungstrand und Bundesverband und Bundesbandband und Bundesbandband Möbelspedition und Logistik (AMÖ), Bundesverband Wirtschaft, Verkehr und Logistik (BWVL), Deutschen Industrie- und Handelskammertag (DIHK), Deutschen Speditions- und Logistikverband (DSL) and Handels-Verband Deutschland (HDE), Art. 21.4 and 21.5.

²² Slobodan Jovanović, “The Legal Position of Freight Forwarders in Transport Insurance - Contract on Transport Insurance for the Consignee Benefit”, Legal Life no. 10, 2003, pp. 1044.

**S. Jovanović: Construing the Term “Standard Risks” with Regard to the
Obligation of the Warehouse Keeper and Freight Forwarder to Effect the
Insurance Contract in the Republic of Serbia**

usual to sign the minimum coverage against risk under Clause “C” of the Institute of London Insurers for the insurance of goods in maritime transportation.^{23,24} As we have pointed out, the buyer can either conclude the insurance of the goods in transport or give an explicit and clear order to the freight forwarder who arranges the shipment of his goods.

When it comes to insurance of goods in transit, the role of the freight forwarder in business practice is practically reduced to executing an order to conclude a specific type of insurance cover or to agency between a consignee and an insurer (Jovanović, 2003, 1042). Therefore, it is a generally accepted view in legal theory that when concluding a contract to insure a consignee belongings against transportation risks, the freight forwarder acts on behalf and for the account of third party - the client (Zelenika, 1980, 78; Stakić, 1970; Carić, 1995, 1375; Jovanovic, 2003, 1042). This attitude has also been confirmed in the relevant provisions of the general terms and conditions of business of the freight forwarder (Conditions Générales de Vente, 2017, Art. 3; ADSp, 2017, Art. 21.6). Considering the lack of insurable interest of the freight forwarder on the goods shipped and the conflict of interest of the freight forwarder if he represented the insurer when concluding the contract of insurance of goods in transit, the rules of the contract of trade agency could not apply to the freight forwarder who is obliged to conclude the insurance contract (Jovanovic, 2003, 1042). In this sense, the LCT stipulates a special rule for parties concluding an insurance contract for a third person’s account or for the account of the person concerned (Art. 905, Para. 1). According to this rule, the freight forwarder is obliged to fulfil the obligations from the insurance contract (payment of premium and all other obligations), while the rights can be exercised only with the consent of the person who owns the insured interest.

An additional method of determining the scope of transport insurance coverage that the freight forwarder is obliged to conclude in the event that the insurance proposal of the consignee does not contain special risks, has been stipulated under the General Terms and Conditions of International Logistics and Freight Forwarders of the Republic of Serbia²⁵ (Article 36, paragraph 2) and Particular

²³ Transport risks insurance clauses are abbreviated as “Institute Clauses” after the Institute of London Underwriters (ILU), established in 1884 to standardize and adopt a standard text of insurance terms and conditions in the form of a set of clauses. The clauses are published annually in the Reference Book of Marine Insurance Clauses, published by Witherby & Co. Ltd., London, whose last 79th edition was published in January 2019.

²⁴ According to Art. 1 of the aforementioned 2009 “C” Clause, goods in maritime transport are insured against the following risks:

1. fire or explosion;
2. abandonment, stranding, sinking or tipping over of a vessel;
3. capsizing or sliding out of the rails of the land vehicle;
4. collision or contact of a vessel, boat or vehicle with an external object other than water;
5. unloading of goods in a temporary port;
6. loss or damage to the subject of insurance caused by the general average sacrifice or cargo overthrow.

²⁵ Official Gazette of RS, no. 105/2008.

S. Jovanović: Construing the Term “Standard Risks” with Regard to the Obligation of the Warehouse Keeper and Freight Forwarder to Effect the Insurance Contract in the Republic of Serbia

usages of business of freight forwarding companies in the Republic of Serbia²⁶ from 2018 (Art. 38, Para. 2) stating that, when the insurance proposal does not contain special risks to be covered by insurance, the freight forwarder is only obliged to cover the standard transportation risks. The answer to the question what is covered by the standard transportation risks is given to us by the provision cited in the Law on Merchant Shipping quoted above. Alternative determination of the list of standard transportation risks against which the goods will be insured can be made in the insurance market, according to the available insurance products of goods in transport (from insurance conditions). However, there may be some differences regarding the risks covered by individual insurers under standard transportation risks, so the aforementioned provision neither eliminates the dilemma as to what is considered standard transportation risks. This is simply due to the fact that business practices are characterized by dynamism and a more frequent tendency to make minor or major changes in line with the market adaptation of the insurer's business practices and case law.²⁷ In this sense, we emphasize that the conditions of maritime cargo insurance under the so-called *Lloyd's Ship and Goods / Sr. G. / Policy* have been replaced by Clauses A, B and C of the Institute of London Insurers in 1963, which were innovated by amended versions in 1982 and, the latest in 2009.

II Conclusion

Although the adoption of the Law on Contracts and Torts has degraded the importance of general and special usages, especially in the area of contractual insurance law, it has remained incomplete in some provisions. We think that, under the provisions on minimum risks against which warehouse keepers and freight forwarders are obliged to conclude insurance for the benefit of the depositor or consignee this issue has not been resolved by the latter themselves, the Law on Contracts and Torts only referred to the application of general conditions of freight forwarders business (as a separate business custom) and, subsidiary, to the rules on insurance from the General usage of trade in goods of 1954 (as a general business custom in relation to the General Terms and Conditions of International Logistics and Forwarders of 2008), whereby both are (autonomous) legal sources of contractual nature. Instead of determining, by positive standardization, the minimum risks that the abovementioned economic service providers are obliged to insure against on behalf and for the account of their client, thus eliminating any doubt as to the certainty of the said obligation, the term used only allowed the situation to remain unresolved. Thus the service providers are left with the option to determine, by their own terms of business (and more amazingly – special

²⁶ Official Gazette of RS, no. 99/2018

²⁷ Brown states that the terms of Lloyd's SG insurance policy have changed many times during the implementation, with some amendments expanding the list of insured risks, while other changes retaining the same number of insured risks, but changing the circumstances under which the insured person can file a claim (Robert H. Brown, *Marine Insurance - Cargo Practice*, London, 1998, p. 155).

**S. Jovanović: Construing the Term “Standard Risks” with Regard to the
Obligation of the Warehouse Keeper and Freight Forwarder to Effect the
Insurance Contract in the Republic of Serbia**

usages?!) the content of “standard risks” in accordance with the elements of the General usages of goods in trade no. 243, at their option to conclude an insurance contract in accordance with the conditions available from the insurance market or, nevertheless, to insist on the client to reach a separate written agreement that would cover all the risks in accordance with the client’s needs and desires.

The uncertainty of the content of the term used in the LCT is resolved under the Law on Public Warehouses for Agricultural Products by explicitly stating (imperative method) the risks but not for other types of public warehouses, while in the area of navigation insurance the Merchant Shipping Law contains a rebuttable presumption of minimum risks coverage, unless otherwise specified in the insurance contract.

Bearing in mind the solutions under the two mentioned laws, which, in particular as *lex specialis*, regulate the aforementioned issues not having been regulated under the Law on Contracts and Torts, it remains unclear why identical provisions of the LCT were adopted in the Draft Civil Code of May 29, 2015, analysed in this paper. That is why it is possible to improve in several ways the text of the LCT or the future Civil Code of the RS.

When it comes to the provision of the Article 732 (in the cases of attaching duty of the warehouse keeper to take out insurance):

- The first is that, instead of the term “standard risks” under the Article 732, para. 2, the LCT should use the phrase “If the contract does not specify which risks the insurance should cover, the warehouse keeper shall be obliged to insure the goods in accordance with the available conditions of the insurance market of his choice”; or
- Second, to replace the provision of Article 732, paragraph 2 by the following: “If the contract does not specify the risks to be covered by insurance, the warehouse keeper shall be obliged to insure the stored goods against fire, flood, earthquake and theft within three days from the receipt of the goods for storage”; or
- Third, that the whole of Article 732 should be replaced by the following wording: “If the contract does not specify the risks to be covered by the insurance, the warehouse shall not be liable for damage or loss of the deposited goods due to circumstances which they could not have prevented, eliminated or avoided.”

When it comes to the provision of Article 837 (in the cases of attaching duty of the freight forwarder to take out the insurance for the shipment):

- The first is that, instead of the term “standard risks” under the Article 837, paragraph 2, the LCT should use the phrase “ If the contract does not specify which risks the insurance should cover, the freight forwarder shall be obliged to insure the goods in accordance with the available conditions of the insurance market of his choice”. This is a solution similar to the 2017 German Freight Forwarder Terms and Conditions; or
- Second, to replace the provision of Article 837, paragraph 2 by the following: “If the contract does not specify the risks to be covered by insurance, the freight forwarder shall be obliged to insure the goods against risks to which it is exposed

S. Jovanović: Construing the Term “Standard Risks” with Regard to the Obligation of the Warehouse Keeper and Freight Forwarder to Effect the Insurance Contract in the Republic of Serbia

during transport, namely: traffic accidents, natural catastrophes, explosion, fire and robbery.” This solution is in accordance with the provision of Art. 543, para. 2 of the Merchant Shipping Law, which makes the LCT harmonized with that Law, in this part; or

- Third, that the whole of Article 837 should be replaced by the following wording: “If the contract does not specify the risks to be covered by the insurance, the freight forwarder shall not be liable for damage or loss of the shipment due to circumstances which they could not have prevented, eliminated or avoided.”

Literature

- *Allgemeine Deutsche Spediteurbedingungen 2017 – ADSp2017*, 1. January 2017 empfohlen vom Bundesverband der Deutschen Industrie (BDI), Bundesverband Großhandel, Außenhandel, Dienstleistungen (BGA), Bundesverband Güterkraftverkehr Logistik und Entsorgung (BGL), Bundesverband Möbelspedition und Logistik (AMÖ), Bundesverband Wirtschaft, Verkehr und Logistik (BWVL), Deutschen Industrie- und Handelskammertag (DIHK), Deutschen Speditions- und Logistikverband (DSL) und Handelsverband Deutschland (HDE).
- Brown, H. R. *Marine Insurance – Cargo Practice*, London, 1998.
- Carić, S. Comment to the Article 837 of the Law of Contracts and Torts, Perović, S. (editor in chief) in the: *Commentary to the Law on Contracts and Torts*, volume II, Beograd, 1995, pp. 1385–1387.
- *Conditions Générales de Vente régissant les opérations effectuées par les opérateurs de transport et/ou de logistique* – Union des entreprises de transport et logistique de France, 1.1.2017.
- Evans, R. J. W. “Opus Tripartitum” in Hans J. Hillebrand, ed., *The Oxford Encyclopedia of the Reformation*, Oxford, 1996 (online 2005).
- Jankovec, I. Comment to the Article 732 of the Law of Contracts and Torts, Perović, S. (editor in chief) in: *Commentary to the Law on Contracts and Torts*, volume II, Beograd, 1995, pp. 1268.
- Jovanović, S. “Pravni položaj špeditera u transportnom osiguranju – Ugovor o transportnom osiguranju u korist komitenta”, *Legal Life*, no. 10, LII, 2003, pp. 1041–1049.
- Jovanović, S. *Obaveze špeditera u vezi zaštite komitenta u jugoslovenskom i uporednom pravu*, Novi Sad, 1997.
- Nikolić, D. “Dva veka Austrijskog građanskog zakonika (1811–2011)”, *Proceedings of Matica srpska for Social Sciences*, 135 (2), 2011, pp. 313–327.
- General Terms and Conditions of International Logistics and Freight Forwarders, *RS Official Gazette*, no. 105/2008.
- General Usage of Goods in Trade, *FNRJ Official Gazette*, no. 15/1954.
- Panov, I. S. *Family Law*, Beograd, 2016.
- Particular Usage of Construction, *RS Official Gazette*, no. 18/1977.
- Particular Usage of Freight Forwarding Business in the Republic of Serbia, *RS Official Gazette* no. 99/2018.
- Samardžić, S. *Požarno osiguranje u sistemu neživotnog osiguranja*, Beograd, 2009.
- Slavnić, J. *Privredno / Trgovinsko pravo sa osnovama Građanskog prava*, Beograd, 2006.
- Stakić, M. *Međunarodni transport i špedicija*, Beograd, 1970.

***S. Jovanović: Construing the Term “Standard Risks” with Regard to the
Obligation of the Warehouse Keeper and Freight Forwarder to Effect the
Insurance Contract in the Republic of Serbia***

- Stojčević, D. *Rimsko privatno pravo*, Beograd, 1985.
- Law on Public Warehouses for Agricultural Products, *RS Official Gazette*, nos. 41/2009 and 44/2018 – al. Law.
- Law on Contracts and Torts – ZOO, *SFRJ Official Gazette* nos. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – USJ, 57/1989, *SRJ Official Gazette*, no. 31/1993.
- Law on Maritime and Inland Navigation, *SFRJ Official Gazette* nos. 12/98, 44/99, 74/99 and 73/2000 and *RS Official Gazette* nos. 101/2005 – al. Law and 85/2005 – al. Law.
- Law on Merchant Shipping, *RS Official Gazette* nos. 96/2015 and 113/2017 - al. Law.
- Zelenika, R. *Pravno reguliranje špediterske djelatnosti u Jugoslaviji*, Rijeka, 1980.

Translated by: **Bojana Papović**

VRSTE OBAVEZNIH OSIGURANJA U SRBIJI U 2019. GODINI

STRUČNI RAD

Apstrakt

U Srbiji je osiguranje uglavnom dobrovoljno, a zakonom se može ustanoviti obavezno osiguranje od rizika koji ugrožavaju treća lica, kao i od rizika koji predstavljaju opštu opasnost. Cilj rada je da se predstave i analiziraju aktuelne vrste obaveznih osiguranja u Srbiji. U tu svrhu, kao izvor podataka, koristi se sajt Narodne banke Srbije. Prema tim podacima, zaključno s februarom 2019. godine, u Srbiji postoje 34 vrste obaveznog osiguranja, koja su propisana pojedinačnim zakonima. U radu su navedene karakteristike obaveznih osiguranja, aktuelne vrste, kao i predlozi za uvođenje novih vrsta obaveznih osiguranja u Srbiji. Na osnovu sprovedene analize, može se zaključiti da u Srbiji ne postoji obavezno osiguranje poljoprivrede, iako je reč o visokorizičnoj proizvodnji. Autorka se zalaže za uvođenje delimično obaveznog osiguranja poljoprivrede koje bi se odnosilo na poljoprivredne subjekte korisnike nekog državnog resursa.

Ključne reči: *osiguranje u Srbiji, vrste obaveznih osiguranje, ugovor o osiguranju, delimično obavezno osiguranje poljoprivrede*

1. Uvod

Obaveze iz osiguranja mogu nastati na dva načina, po sili zakona ili po osnovu ugovora. Ukoliko su obaveze iz osiguranja nastale po sili zakona, reč je o obaveznom osiguranju, a ukoliko su pak proistekle iz ugovora, radi se o dobrovoljnom osiguranju.

Obavezno ili prinudno osiguranje jeste osiguranje lica ili imovine na osnovu zakona, nezavisno od volje učesnika u osiguravajućem odnosu.² Obavezno osiguranje se, po pravilu, uvodi zakonom, na osnovu pravnih odredaba, ali je u zavisnosti od materije zakona, okvir tih zakonskih elemenata i okolnosti različito određen. To je naročito vidljivo u uslovima tranzicije. Stoga je potrebno da se svaki zakon pažljivo analizira kako bi se pouzdano zaključilo da li je konstituisan oblik obaveznog ili dobrovoljnog osiguranja.³

¹ Direktor „Dnevnik-Poljoprivrednik“ AD Novi Sad
I-mejl: gordana.radovic09@gmail.com
Rad primljen: 21. 11. 2019.
Rad prihvaćen: 12. 12. 2019.

² Žarković, N. *Pojmovnik osiguranja*, Skonto, Novi Sad, 2013, str. 209.

³ Ilijčić, S. „Obavezno osiguranje stečajnih upravnika u Republici Srbiji“, *Tokovi osiguranja*, Časopis za teoriju i praksu osiguranja, broj 4/2012, Kompanija „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd, 2012, str. 36.

Iako je zakonom propisano, i za obavezno osiguranje je, uglavnom, potrebno potpisivanje ugovora s osiguranikom. Iz toga proističe osiguravačeva obaveza da pribavi dozvolu za pružanje usluga određene vrste obaveznog osiguranja.⁴ Postoje i slučajevi kada za obavezno osiguranje nije potrebno zaključiti ugovor o osiguranju. To je, na primer, tako kod osiguranja putnika u javnom prevozu od posledica nesrećnog slučaja. Ovde se radi o tome da u javnom prevozu prevoznik mora zaključiti ugovor s osiguravajućim društvom, jer bez ugovora ne bi ni dobio dozvolu da radi. Dakle, ugovor ne zaključuje putnik koji se prevozi.

S obzirom na to da su vrste, sadržina i uslovi obaveznog osiguranja definisani zakonom, ugovorna samostalnost stranaka značajno je ograničena u poređenju s dobrovoljnim osiguranjem.⁵ Jedan od najpoželjnijih elemenata svakog oblika obaveznog osiguranja jeste da se zakonom (a ne ugovorom – prim. G. Radović) utvrdi minimalna suma osiguranja.⁶

U savremenom osiguranju preovlađuju dobrovoljni vidovi zaštite, ali je sve više i osiguranja koja se moraju zaključiti, pogotovo osiguranja od raznih izvora opasnosti koje ugrožavaju treća lica uključujući i građansku odgovornost. Cilj uvođenja obaveznih osiguranja od odgovornosti jeste imovinska zaštita oštećenih lica.⁷ Pripadnici određenih profesija, koji mogu biti u situaciji da svojim propustima i radnjama prouzrokuju štetu drugome, često nemaju sredstava za naknadu te štete. „Osiguranje od profesionalne odgovornosti zasniva se na konceptu sveobuhvatnog rizika, pri čemu se razlikuju dve glavne vrste pokrića rizika: (a) pokriće koje obuhvata samo finansijske gubitke; (b) pokriće koje obuhvata imovinske štete, finansijske gubitke i povrede.“⁸

U nekim državama osiguranje je obavezno za organizatore sportskih, kulturnih i drugih priredbi i manifestacija s većim brojem učesnika, kao i za upravljanje sportskim objektima i obavljanje drugih opasnih aktivnosti. Reč je o obaveznom osiguranju od nezgode učesnika raznih smotri ili od odgovornosti organizatora i vlasnika objekata.⁹

Cilj ovog rada je da se predstave i analiziraju aktuelne vrste obaveznih osiguranja u Srbiji. U tu svrhu, kao izvor podataka, koriste se podaci sa sajta Narodne banke Srbije. U radu se koristi deskriptivni metod, kao i metod analize i sinteze.

⁴ Jovanović, S. *Pravo osiguranja*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, 2016, str. 50.

⁵ Žarković, N, Puzić, G. *Upravljanje osiguranjem imovine i lica u poljoprivredi*, Monografska studija, Institut za energetiku, poljoprivredu, održivi razvoj i zaštitu životne sredine, Novi Sad, 2016, str. 21–22.

⁶ Ilijić, S. „Obavezno osiguranje stečajnih upravnika u Republici Srbiji“, *Tokovi osiguranja*, Časopis za teoriju i praksu osiguranja, broj 4/2012, Kompanija „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd, 2012, str. 40.

⁷ Pak, J, Jeremić, Lj, Barjaktarović, L. *Osnovi osiguranja*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2012, str. 53.

⁸ *Svet osiguranja*, Lekari, finansijski savetnici i javni beležnici prvi su na udaru sudskih tužbi, 2016, godina 6, broj 3/2016, str. 42.

⁹ Pak, J, Jeremić, Lj, Barjaktarović, L. *Osnovi osiguranja*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2012, str. 53.

2. Karakteristike obaveznih osiguranja

Karakteristike obaveznih osiguranja su sledeće: (a) univerzalnost (sveobuhvatnost); (b) normiranost; (c) minimalnost; (d) automatičnost; (e) neprekidnost u dejstvu (bezročnost); (f) nezavisnost dejstva osiguranja od plaćanja premije; (g) mogućnost prinudne naplate premije.¹⁰

Specifičnost ugovora o obaveznom osiguranju u imovinskom osiguranju jeste da se ne vezuju za osiguranika koji je zaključio ugovor, već za imovinu, drugim rečima „interesi koji se štite obaveznom osiguranjem zahtevaju stalni kontinuitet pokriva rizika.“¹¹ U savremenim uslovima uvođenje obaveznih osiguranja „rezultat (je) procene argumenata koji govore u prilog ili protiv ovakvog osiguranja, a koji proizlaze iz potrebe jednog društva u određenom periodu njegovog razvoja.“¹²

Danas obavezna osiguranja postoje i na najrazvijenijim tržištima, a njihov broj je u stalnom porastu. Primera radi, u Francuskoj je početkom 21. veka bilo oko 60 vrsta obaveznih osiguranja,¹³ a krajem prve decenije 21. veka na ovom tržištu je već bilo oko 90 vrsta obaveznih osiguranja.¹⁴

U tabeli broj 1 prikazani su argumenti „za“ i argumenti „protiv“ obaveznih osiguranja prema mišljenju Šulejića,¹⁵ istaknutog domaćeg stručnjaka i naučnika u oblasti osiguranja. Argumenti protiv obaveznih osiguranja jesu da ona predstavljaju vid prinude prema savesnim ljudima koji imaju obavezu da plaćaju zbog neopreznih i nesavesnih, tako da premija dobija karakter poreza.¹⁶ S druge strane, postoje stavovi da ta osiguranja predstavljaju pogodnost za osiguranike, jer su niži iznosi premija zbog širenja zajednice rizika.¹⁷ Konkretno, rizik deli veći broj lica, koji su i obveznici osiguranja, što omogućava manju novčanu obavezu za svakog člana te zajednice. U prilog odbrani činioca prinude kod ovog osiguranja, u literaturi je navedena obaveza svakog člana zajednice da vodi računa o bezbednosti drugih, odnosno da osigura svoju odgovornost.¹⁸

¹⁰ Priručnik za praksu u osiguranju i reosiguranju DDOR „Novi Sad“ Financing centar, Novi Sad, 1996, str. 74.

¹¹ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str.73.

¹² Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 69.

¹³ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 72.

¹⁴ Iljić, S. Oblici obaveznog osiguranja na početku 2008. godine (1), „Tokovi osiguranja“, br. 3-4/2008, Beograd, 2008, str. 3.

¹⁵ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 69-73.

¹⁶ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 69.

¹⁷ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 70.

¹⁸ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 70.

Tabela 1. Prednosti i nedostaci obaveznih osiguranja

Argumenti u prilog obaveznim osiguranjima	Argumenti protiv obaveznih osiguranja
– potreba da se vodi računa o drugima, odnosno da se pokrije odgovornost	– poseban vid prinude, glomazan i skup administrativni mehanizam
– šira zajednica rizika – niži iznosi premija osiguranja	– ekonomski teret za osiguranika
– bolja i jeftinija organizacija osiguranja	– uprkos prinudi, uvek postoji izbegavanje obaveznih osiguranja
– potrebno je ostaviti deo štete osiguraniku na teret, ako ju je namerno ili nepažnjom prouzrokovao	– smanjena pažnja i oprez kod osiguranika zbog postojanja osiguranja
– konkurentnost osiguravača stalno prisutna zbog ukidanja teritorijalnog monopola osiguravajućih kuća	– smanjenje težnje osiguravača da vodi računa o ekonomičnosti

Izvor: *Sopstveni prikaz autorke prema Šulejić, P, Pravo osiguranja, Dosije, Beograd, 2005, str. 69-73.*

Protivnici obaveznih osiguranja smatraju da ona dovode do smanjene pažnje osiguranika i nedovoljnog uvažavanja troškova kod osiguravača. Međutim, zagovornici smatraju da je „potrebno ostaviti deo štete osiguraniku na teret“, kao i da svaki osiguranik može odabrati osiguravača koga smatra poslovnim, efikasnim i korektnim.¹⁹ Argumenti u prilog obaveznim osiguranjima su i bolja i jeftinija organizacija osiguranja. S druge strane, postoje suprotna mišljenja da je zbog šireg obuhvata osiguranja sistem kontrole i administracije veoma skup.²⁰

3. Aktuelne vrste obaveznih osiguranja u Srbiji

U aktuelnom periodu u Srbiji osiguranje je uglavnom dobrovoljno, a zakonom se može ustanoviti obavezno osiguranje od rizika koji ugrožavaju treća lica i od rizika koji predstavljaju opštu opasnost. Prema podacima Narodne banke Srbije, zaključno s februarom 2019. godine, u Srbiji postoje 34 vrste obaveznih osiguranja, koja su propisana pojedinačnim zakonima.

¹⁹ Šulejić, P, *Pravo osiguranja, Dosije, Beograd, 2005, str. 72.*

²⁰ Šulejić, P, *Pravo osiguranja, Dosije, Beograd, 2005, str. 69-73.*

Obavezna osiguranja u Republici Srbiji propisana su:²¹

(1) *Zakonom o obaveznom osiguranju u saobraćaju*²², u članu 2 definisane su vrste obaveznog osiguranja u saobraćaju: (a) osiguranje putnika u javnom prevozu od posledica nesrećnog slučaja; (b) osiguranje vlasnika motornih vozila od odgovornosti za štetu prčinjenu trećim licima; (c) osiguranje vlasnika vazduhoplova od odgovornosti za štetu prčinjenu trećim licima i putnicima; (d) osiguranje vlasnika čamaca za štetu prčinjenu trećim licima.

(2) *Zakonom o osiguranju*,²³ u članu 89 propisano je obavezno osiguranje za poslove posredovanja u osiguranju. Prilikom izdavanja dozvole za obavljanje poslova posredovanja u osiguranju osnivači društva za posredovanje u osiguranju podnose Ugovor o osiguranju od profesionalne odgovornosti za štete koje nastanu u toku obavljanja delatnosti ili безусловnu garanciju banke, koju je prihvatila Narodna banka Srbije.

(3) *Zakonom o zaštiti životne sredine*,²⁴ u članu 106 propisano je da se zagađivač čije postrojenje ili aktivnost predstavlja visok stepen opasnosti po zdravlje ljudi i životnu sredinu mora osigurati od odgovornosti za štete prčinjene trećim licima usled udesa.

(4) *Zakonom o turizmu*,²⁵ u članu 45 propisano je da je turistička agencija dužna da kao organizator putovanja za svakog putnika, odnosno ugovoreno turističko putovanje, obezbedi garanciju putovanja na propisan način, o čemu izdaje potvrdu.

Garanciju putovanja mora imati organizator putovanja za sve vreme trajanja licence. U skladu sa članom 53 stav 1 do 6 navedenog zakona: „garancijom putovanja usled insolventnosti organizatora putovanja posebno se obezbeđuju troškovi nužnog smeštaja, ishrane i povratka putnika u mesto polaska u zemlji i inostranstvu, kao i sva nastala potraživanja putnika.“

(5) *Zakonom o obligacionim i osnovama svojinskopravnih odnosa u vazдушnom saobraćaju*,²⁶ u glavi IV, odnosno u članovima od 115 do 127, definisani su elementi Ugovora o obaveznom osiguranju u vazдушnom saobraćaju.

(6) *Zakonom o železnici*,²⁷ u članu 10 definisano je da se licenca za upravljanje železničkom infrastrukturom izdaje upravljaču infrastrukture, osnovanom u Republici Srbiji, koji pruži dokaze o ispunjenju uslova koji se odnose na dobar ugled, finansijsku sposobnost i stručnost. U zakonu je propisan i uslov koji se odnosi na pokriće za građansku odgovornost, On je „ispunjen ako je podnosilac zahteva adekvatno osiguran ili je na drugi način, u skladu sa važećim zakonskim propisima

²¹ Izvor Narodna banka Srbije, https://www.nbs.rs/internet/latinica/60/rlinks/obavezna_osiguranja.pdf, (sajtu pristupljeno 15. 11. 2019).

²² Službeni glasnik RS br. 51/2009, 78/2011, 101/2011, 93/2012, 7/2013, Odluka US.

²³ Službeni glasnik RS br. 139/2014.

²⁴ Službeni glasnik RS br. 135/2004, 36/2009 i dr. zakoni, 72/2009 i dr. zakoni, 43/2011 – odluka US 14/2016, 76/2018 i 95/2018 – dr. zakon).

²⁵ Službeni glasnik RS br. 36/2009, 88/2010, 99/2011 – dr. zakon, 93/2012, 84/2015 i 83/2018 – dr. zakon).

²⁶ Službeni glasnik RS br. 87/2011 i 66/2015.

²⁷ Službeni glasnik RS br. 45/2013, 91/2015 i 41/2018.

i potvrđenim međunarodnim ugovorima, obezbedio pokriće svojih obaveza po osnovu naknade štete pričinjene korisniku trase voza ili trećim licima.“

(7) *Zakonom o trgovačkom brodarstvu*,²⁸ obaveznost osiguranja ove vrste definisana je u članu 433 gde je propisano da je vozar, kada se putnici prevoze na pomorskom brodu koji ima dozvolu za prevoz više od 12 putnika, dužan da održava na snazi osiguranje ili drugo finansijsko jemstvo, kao što je garancija banke ili slične finansijske institucije radi pokrića odgovornosti na osnovu odredaba ovog zakona, a za štetu zbog smrti ili telesne povrede putnika.

(8) *Zakonom o pomorskoj plovidbi*,²⁹ u članu 67a propisana je obaveza pravnih lica koja obavljaju poslove posredovanja pri zapošljavanju pomoraca, koja, da bi dobila odobrenje resornog Ministarstva za obavljanje ovih poslova, pored uslova propisanih zakonom kojim se uređuje zapošljavanje, moraju da imaju i važeću polisu osiguranja od profesionalne odgovornosti za novčane gubitke koje pretrpi pomorac kao posledicu propusta u radu posrednika u iznosu od najmanje 5.000 evra u dinarskoj protivvrednosti, po štetnom događaju.

U skladu sa članom 67e zakona posrednik je, prilikom potpisivanja ugovora o radu (za pomorca) dužan proveriti da li brodar ima zaključeno osiguranje od odgovornosti za slučaj smrti ili telesne povrede pomorca na iznos utvrđen merodavnim pravom ili kolektivnim ugovorom, kao i da li ima uspostavljen sistem repatrijacije pomorca i da o tome obavesti pomorca.

Članom 89 predmetnog zakona definisano je da je brodar dužan da zaključi osiguranje ili drugo finansijsko jemstvo u cilju pokrića troškova povratnog putovanja članova posade broda.

(9) *Zakonom o bezbednosti i zdravlju na radu*,³⁰ u članu 53 propisano je da je poslodavac dužan da zaposlene osigura od povreda na radu, profesionalnih oboljenja i oboljenja u vezi s radom, radi obezbeđenja naknade štete.

(10) *Zakonom o pravima pacijenata*,³¹ u članu 25 propisano je da je zdravstvena ustanova dužna da pre početka medicinskog istraživanja osigura pacijenta koji učestvuje u ovom istraživanju, za slučaj nastanka štete po zdravlje tog lica, koja je izazvana medicinskim istraživanjem, u skladu s predmetnim zakonom.

(11) *Zakonom o lekovima i medicinskim sredstvima*,³² u članu 72 definisano je da je obaveza sponzora kliničkog ispitivanja leka da pre početka kliničkog ispitivanja leka osigura lica podvrgnuta kliničkom ispitivanju za slučaj nastanka štete po zdravlje tih lica, koja je izazvana kliničkim ispitivanjem leka, u skladu sa zakonom, kao i da ugovorom odredi iznos neophodnih troškova koji pripadaju licima što učestvuju u kliničkom ispitivanju leka. Predmetnim zakonom, u članu 178 stav 4, propisano je da je predlagač upisa (medicinskog sredstva) odgovoran za štetu koja može nastati primenom medicinskog sredstva i obavezan je da nadležnoj Agenciji podnese dokaz o osiguranju od posledica primene medicinskog sredstva.

²⁸ Službeni glasnik RS br. 96/2015 i 113/2017- dr. zakon.

²⁹ Službeni glasnik RS br. 87/2011, 104/2013, 18/2015 i 83/2018.

³⁰ Službeni glasnik RS br. 101/2005, 91/2015 i 113/2017.

³¹ Službeni glasnik RS br. 45/2013.

³² Službeni glasnik RS br. 30/2010, 107/2012, 113/2017-dr. zakon i 105/2017 - dr. zakon).

(12) *Zakonom o reviziji*,³³ u članu 18 definisano je da je društvo koje obavlja delatnost revizije dužno da se osigura od odgovornosti za štetu koju učini pravnom licu kod koga obavlja reviziju, odnosno trećem licu u slučaju povrede ugovora o reviziji, odnosno povrede pravila obavljanja revizije.

(13) *Zakonom o finansijskom lizingu*,³⁴ u članu 34 definisano je da je primalac lizinga dužan osigurati predmet lizinga od rizika koji su predviđeni ugovorom ukoliko drugačije nije predviđeno ugovorom.

(14) *Zakonom o javnim skijalištima*,³⁵ u članu 62 propisano je da usluge podučavanja skijanju na skijalištima može pružati pravno lice ili preduzetnik, odnosno škola skijanja, uz saglasnost skijaškog centra, koja mora da ima zaključen ugovor o osiguranju korisnika usluga podučavanja od posledica nezgode.

(15) *Zakonom o hipoteci*,³⁶ u članu 17 definisano je da vlasnik hipoteke treba da osigura predmet hipoteke od svih uobičajenih rizika pre potpisivanja ugovora o hipoteci.

(16) *Zakonom o osiguranju depozita*,³⁷ u članu 1, definisano je da zakon uređuje obavezno osiguranje depozita fizičkih lica, preduzetnika, mikro, malih i srednjih pravnih lica kod banaka u cilju zaštite depozita tih lica u slučaju stečaja ili likvidacije banke i očuvanja stabilnosti finansijskog sistema.

(17) *Zakonom o stečaju*,³⁸ u članu 25 propisano je da se u imenik stečajnih upravnika, kao aktivni stečajni upravnici, upisuju lica koja su, osim licence za obavljanje poslova stečajnog upravnika, dostavila dokaz o postojanju obaveznog osiguranja od profesionalne odgovornosti za tekuću godinu i koja su se registrovala kao preduzetnici ili su članovi društva lica.

(18) *Zakon o advokaturi*,³⁹ u članu 37 propisuje da je advokat dužan zaključiti osiguranje od profesionalne odgovornosti kod organizacije registrovane za ovu vrstu osiguranja, pri čemu je moguće da Advokatska komora zaključi ugovor o kolektivnom osiguranju od profesionalne odgovornosti za sve advokate upisane u njen imenik advokata. Predmetnim zakonom definisano je da Advokatska komora Srbije utvrđuje minimalnu sumu osiguranja za štetu od profesionalne odgovornosti.

(19) *Zakonom o javnom beležništvu*,⁴⁰ u članu 59 definisano je da je javni beležnik dužan da pre početka rada zaključi ugovor o osiguranju za štetu koju bi mogao prouzrokovati u toku obavljanja delatnosti. Takođe, propisano je predmetnim zakonom i da ovo osiguranje obuhvata i osiguranje od odgovornosti javnih beležničkih zamenika, pomoćnika, pripravnika i drugih lica koja rade kod

³³ Službeni glasnik RS br. 62/2013 i 30/2018.

³⁴ Službeni glasnik RS br. 55/2003, 61/2005, 31/2011, 99/2011 – dr. zakon.

³⁵ Službeni glasnik RS br. 46/2006.

³⁶ Službeni glasnik RS br. 115/2005, 60/2015, 63/2015 – odluka US i 83/2015.

³⁷ Službeni glasnik RS br. 14/2015 i 51/2017.

³⁸ Službeni glasnik RS br. 104/2009, 99/2011 – dr. zakon, 71/2012 – odluka US i 83/2014 i 44/2018.

³⁹ Službeni glasnik RS br. 31/2011, 24/2012 – odluka US.

⁴⁰ Službeni glasnik RS br. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – dr. zakon, 93/2014 – dr. zakon, 121/2014, 6/2015 i 106/2015.

javnog beležnika. Najniži iznos osiguranja određuje resorna Komora uz saglasnost ministarstva nadležnog za pravosuđe.

(20) *Zakonom o izvršenju i obezbeđenju*,⁴¹ u članu 478 definisano je da je javni izvršitelj, pre polaganja zakletve, dužan da zaključi ugovor o osiguranju za štetu koju bi mogao pričiniti drugom licu u toku obavljanja delatnosti, kao i da osigura prostorije i predmete primljene u depozit u slučaju njihovog oštećenja, uništenja ili nestanka. U članu 487 stav 1 tačka 5 propisano je da se javni izvršitelj razrešava ako ne plaća premiju osiguranja za štetu koju bi svojom delatnošću mogao prouzrokovati trećem licu, kao i premiju za osiguranje prostorija i predmeta primljenih u depozit za slučaj oštećenja, uništenja ili nestanka.

(21) *Zakonom o posredovanju u prometu i zakupu nepokretnosti*,⁴² u članu 5 propisano je da je uslov za upis u Registar posrednika važeći ugovor o osiguranju zaključen u skladu sa članom 13 ovog zakona.

(22) *Zakonom o upravljanju otpadom*,⁴³ u članu 62, propisano je da uz zahtev za izdavanje dozvole za skladištenje, tretman i odlaganje otpada, operater priloži i finansijske i druge garancije ili odgovarajuće osiguranje za slučaj udesa ili štete pričinjene trećim licima. U članu 72 stav 3 predmetnog zakona definisano je da „za prekogranično kretanje otpada podnosilac zahteva obezbeđuje odgovarajuću finansijsku garanciju i polis osiguranja ili drugi oblik osiguranja u zavisnosti od zahteva države uvoza ili tranzita, u iznosu koji je potreban za troškove tretmana otpada, kao i za troškove sanacije u slučaju udesa.“

(23) *Zakonom o planiranju i izgradnji*⁴⁴ u članu 129a, propisano je da „privredno društvo, odnosno drugo pravno lice ili preduzetnik, koje obavlja poslove izrade i kontrole tehničke dokumentacije, odnosno koje je izvođač radova, vršilac stručnog nadzora ili tehničkog pregleda, mora biti osigurano od odgovornosti za štetu koju može pričiniti drugoj strani ili trećem licu.“

(24) *Zakonom o rudarstvu i geološkim istraživanjima*,⁴⁵ u članu 25 propisano je da je za kvalitet vršenja tehničke kontrole projekta geoloških istraživanja odgovoran privredni subjekat koji je izvršio tehničku kontrolu. Stoga pravno lice ili preduzetnik koje obavlja poslove izrade tehničke dokumentacije mora biti osiguran(o) od odgovornosti za štetu koju može pričiniti drugoj strani, odnosno trećem licu.

(25) *Zakonom o sportu*,⁴⁶ u članu 21 propisano je da je sportska organizacija dužna zaključiti ugovor o osiguranju svojih vrhunskih sportista i vrhunskih sportskih stručnjaka od posledica nesrećnog slučaja za vreme obavljanja sportske aktivnosti, odnosno stručnog rada u sportu, a na osnovu utvrđenog rangiranja sportista i sportskih stručnjaka.

⁴¹ Službeni glasnik RS br. 106/2015 i 106/2016 – autentično tumačenje.

⁴² Službeni glasnik RS br. 95/2013 i 41/2018.

⁴³ Službeni glasnik RS br. 36/2009, 88/2010, 14/2016 i 95/2018 – dr. zakon.

⁴⁴ Službeni glasnik RS br. 72/2009, 81/2009 – ispr, 64/2010 – odluka US, 24/2011, 121/2012, 42/2013 – odluka US, 50/2013 – odluka US, 98/2013 – odluka US, 132/2014, 145/2014 i 83/2018.

⁴⁵ Službeni glasnik RS br. 101/2015 i 95/2018 – dr. zakon.

⁴⁶ Službeni glasnik RS br. 10/2016.

(26) *Zakonom o metrologiji*,⁴⁷ u članu 9 definisano je da privredni subjekti i druga pravna lica mogu obavljati poslove overavanja merila ako ispunjavaju uslove, a naročito u pogledu osiguranja od odgovornosti za štetu pričinjenu trećim licima u vezi s poslovima overavanja merila.

(27) *Zakonom o stanovanju i održavanju zgrada*,⁴⁸ u članu 52 propisano je da je pre izdavanja licence, odnosno podnošenja zahteva za obnavljanje licence, licencirani profesionalni upravnik dužan zaključiti ugovor o osiguranju od profesionalne odgovornosti sa periodom važenja od najmanje tri godine i primerak navedenog ugovora dostaviti Privrednoj komori Srbije uz dokumentaciju potrebnu za dobijanje odnosno obnavljanje licence u skladu sa ovim zakonom.

(28) *Zakonom o proceniteljima vrednosti nepokretnosti*,⁴⁹ u članu 12 definisano je da je pre izdavanja licence, odnosno podnošenja zahteva za obnavljanje licence, licencirani procenitelj dužan zaključiti ugovor o osiguranju od profesionalne odgovornosti s periodom važenja od najmanje tri godine, te da primerak navedenog ugovora dostavi Ministarstvu uz dokumentaciju potrebnu za dobijanje odnosno obnavljanje licence u skladu s ovim zakonom.

(29) *Zakonom o tehničkim zahtevima za proizvode i ocenjivanje usaglašenosti*,⁵⁰ u članu 12 propisano je da, kada je tehničkim propisom utvrđeno da ocenjivanje usaglašenosti sprovodi imenovano telo za ocenjivanje usaglašenosti, tim propisom se utvrđuju i zahtevi koje to telo mora ispuniti, naročito u pogledu osiguranja od odgovornosti za štetu.

(30) *Zakonom o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju*,⁵¹ u članu 31 propisano je da pružalac kvalifikovanih usluga od poverenja mora biti osiguran od odgovornosti za štetu nastalu vršenjem kvalifikovane usluge od poverenja.

(31) *Zakonom o dualnom obrazovanju*,⁵² u članu 33 propisano je da učeniku koji obavlja učenje kroz rad poslodavac obezbeđuje osiguranje za slučaj povrede tokom učenja kroz rad kod poslodavca.

(32) *Zakonom o medicinskim sredstvima*,⁵³ u članu 58 definisano je da je proizvođač dužan obezbediti osiguranje od štete koja može nastati prilikom upotrebe medicinskog sredstva, u skladu sa zakonom.

(33) *Zakonom o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju u vanrednim situacijama*,⁵⁴ u članu 103 definisano je da lica koja izvršavaju zadatke zaštite i spasavanja u pružanju međunarodne pomoći u multinacionalnim operacijama u drugim državama moraju biti osigurana od povreda i za slučaj gubitka života.

⁴⁷ Službeni glasnik RS br. 15/2016.

⁴⁸ Službeni glasnik RS br. 104/2016.

⁴⁹ Službeni glasnik RS br. 108/2016 i 113/2017 – dr. zakon.

⁵⁰ Službeni glasnik RS br. 36/2009.

⁵¹ Službeni glasnik RS br. 94/2017.

⁵² Službeni glasnik RS br. 101/2017.

⁵³ Službeni glasnik RS br. 105/2017.

⁵⁴ Službeni glasnik RS br. 87/2018.

(34) *Zakonom o radijacionoj i nuklearnoj sigurnosti i bezbednosti*,⁵⁵ u članu 208 propisano je da nosilac licence za obavljanje nuklearne aktivnosti mora zaključiti i održavati osiguranje za obezbeđenje svoje odgovornosti za nuklearnu štetu. Osiguravač ne može obustaviti niti otkazati osiguranje ako o tome nije pismeno obavestio nosioca licence za obavljanje nuklearne aktivnosti najkasnije šest meseci pre obustavljanja odnosno otkazivanja osiguranja.

4. Predlozi za uvođenje novih vrsta obaveznih osiguranja

U domaćoj stručnoj i naučnoj literaturi postoje predlozi za uvođenje i drugih vrsta obaveznih osiguranja u Srbiji. Aktuelni su predlozi za uvođenje obaveznog osiguranje od požara, obaveznog osiguranja od odgovornosti vlasnika nepokretnosti, kao i uvođenje delimično obaveznog osiguranja poljoprivrede.

Predlog za uvođenje obaveznog osiguranja od odgovornosti vlasnika nepokretnosti obuhvata osiguranje vlasnika nepokretnosti od odgovornosti i naknadu neposredne štete trećim licima u slučaju iznenadnog i neočekivanog događaja. Prema predlagačima, Žarkoviću i S. Samardžiću, uvođenjem predloženog obaveznog osiguranja bi se „poboljšala zaštita lica i imovine, što je svakako najznačajniji zadatak savremene osiguravajuće delatnosti“.⁵⁶

Imajući u vidu da je poljoprivredna proizvodnja izložena brojnim rizicima, stava smo da je potrebno da se u narednom periodu sagledaju mogućnosti i potrebe da se u Srbiji i osiguranje poljoprivrede uvrsti u grupu obaveznih osiguranja, odnosno da se uvede delimično obavezno osiguranje poljoprivrede.⁵⁷ Obaveznost osiguranja trebalo bi uvesti zbog važnosti poljoprivrede za privredni sistem Srbije.

Analizom istorijskih podataka može se utvrditi da je bilo pokušaja uvođenja i obaveznog osiguranja poljoprivrede u Srbiji. Prvi pokušaj bio je krajem 19. veka i to za uvođenja obaveznog osiguranja poljoprivrede spram rizika od grada.⁵⁸ Posle Drugog svetskog rata, u uslovima administrativnog sistema upravljanja, obavezno osiguranje bilo je dominantno u svim privrednim delatnostima. Tada su premije obaveznih osiguranja činile 75% u celokupnom iznosu premija. Ukidanjem administrativnog sistema upravljanja privredom, obavezna osiguranja su „postala smetnja u sistemu samostalnih privrednih organizacija kojima se morala očuvati sloboda da same odlučuju o integritetu svoje imovine i mogućnost da slobodno izaberu osiguravača od poverenja i sa njim zasnuju poslovne odnose“.⁵⁹

⁵⁵ Službeni glasnik RS br. 95/2018.

⁵⁶ Žarković, N, Samardžić, S. „Predlog za uvođenje obaveznog osiguranja od odgovornosti vlasnika nepokretnosti“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, godina XVIII, br. 1/2019, Beograd, 2019, str. 19-31.

⁵⁷ Radović, G. „Osiguranje poljoprivrede kao moguće obavezno osiguranje u Srbiji“, *Tokovi osiguranja*, Časopis za teoriju i praksu osiguranja, godina XXXIII, broj 1/2017, Kompanija „Dunav osiguranje“ a.d.o., Beograd, 2017, str. 7-23.

⁵⁸ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 69.

⁵⁹ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 69.

Potreba za uvođenjem obaveznosti osiguranja u poljoprivredi aktuelna je i poslednjih godina u domaćoj stručnoj i naučnoj javnosti. Postoje izvesni predlozi, ali oni, uglavnom, nisu realizovani, i to zbog nepovoljnog ekonomskom položaja poljoprivrednih gazdinstava koja imaju mali posed i čine dominantnu većinu u ukupnoj strukturi poljoprivrednih gazdinstava u Srbiji. Mišljenja smo da bi, u cilju obezbeđivanja ekonomske zaštite poljoprivredne proizvodnje, a imajući u vidu da premije poljoprivrednog osiguranja nisu visoke, kao i da postoji značajno regresiranje premija iz agrarnog budžeta, u narednom periodu trebalo razmotriti predlog za uvođenje delimično obaveznog osiguranja poljoprivrede, pre svega delimično obaveznog osiguranja biljne proizvodnje.

Pod pojmom selektivno odnosno „delimično obavezno osiguranje poljoprivrede“ podrazumeva se obaveznost osiguranja za sve poljoprivredne subjekte korisnike nekog državnog resursa. Konkretno, to su poljoprivredni subjekti koji su korisnici subvencija iz agrarnog budžeta, pokrajinskog ili onog lokalnih samouprava, korisnici poljoprivrednih kredita sa subvencionisanom kamatom, kao i zakupci državnog poljoprivrednog zemljišta.⁶⁰ Smatramo da su ovi poljoprivredni subjekti kao korisnici nekog državnog resursa posebno dužni da vode računa o ekonomskoj zaštiti svoje proizvodnje.

U cilju uvođenja obaveznosti, u prvom redu potrebno je doneti zakon o delimično obaveznom osiguranju poljoprivrede, kao i izraditi kartu poljoprivrednih rizika karakterističnih za određena područja Republike Srbije, uz definisanje zona rizika i koeficijenata rizika.⁶¹

5. Zaključak

Na osnovu sprovedene analize, može se zaključiti da u Srbiji, u aktuelnom periodu, postoji 34 vrste obaveznog osiguranja. Ona pokrivaju različite rizike, odnosno obezbeđuju ekonomsku zaštitu procesa rada ili odgovornih lica u različitim delatnostima. Reč je o obaveznim osiguranjima koja postoje već duži niz godina, kao što su obavezno osiguranje u saobraćaju, turizmu, pomorskoj plovidbi i sl. Kategorija obaveznosti poslednjih godina uvedena je i u delatnosti koje su novijeg datuma a izložene su velikim ili brojnim rizicima. To su elektronsko poslovanje, metrologija, dualno obrazovanje i sl. Imajući u vidu da obavezna osiguranja postoje i na najrazvijenijim tržištima, kao i da je njihov broj u stalnom porastu, smatramo da njih ne bi trebalo smatrati „prinudom“ već ulaganjem, odnosno investicijom u cilju sigurnosti poslovanja.

Sagledavajući aktuelne potrebe ekonomske zaštite privrede i stanovništva, u radu su izneti i predlozi za uvođenje nekih novih vrsta obaveznih osiguranja u Srbiji, kao razlozi njihove svrsishodnosti. Konkretno, u stručnoj i naučnoj literaturi

⁶⁰ Radović, G. *Poljoprivredno osiguranje kao moguća vrsta obaveznog osiguranja u Republici Srbiji*, doktorska disertacija, Univerzitet „Džon Nezbit“, Fakultet za poslovne studije, Beograd, 2016, str. 218.

⁶¹ Radović, G. *Poljoprivredno osiguranje kao moguća vrsta obaveznog osiguranja u Republici Srbiji*, doktorska disertacija, Univerzitet „Džon Nezbit“, Fakultet za poslovne studije, Beograd, 2016, str. 218.

aktuelni su predlozi za uvođenje obaveznog osiguranja od požara, obaveznog osiguranja od odgovornosti vlasnika nepokretnosti, kao i uvođenje delimično obaveznog osiguranja poljoprivrede.

Predloženi model delimično obaveznog osiguranja poljoprivrede podrazumeva obaveznost osiguranja samo za poljoprivredne subjekte korisnike nekog državnog resursa, kao najpoželjnije da vode računa o ekonomskoj zaštiti svoje proizvodnje. Prema predloženom modelu, obaveznost bi obuhvatala osiguranje od rizika koji su najučestaliji na području gde se poljoprivredni subjekti nalaze. U tom cilju potrebno je da se u Srbiji izradi karta poljoprivrednih rizika zastupljenih na određenim područjima, definišu zone rizika, kao i koeficijenti rizika.

Literatura

- Ilijić, S., „Oblici obaveznog osiguranja na početku 2008. Godine“ (1), *Tokovi osiguranja*, br. 3-4/2008, Beograd, 2008, str. 3.
- Ilijić, S., „Obavezno osiguranje stečajnih upravnika u Republici Srbiji“, *Tokovi osiguranja*, časopis za teoriju i praksu osiguranja, Broj 4/2012, Kompanija „Dunav osiguranje“ ADO, Beograd, 2012, str. 36 i 40.
- Jovanović, S. *Pravo osiguranja*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, 2016, str. 50.
- Narodna banka Srbije, https://www.nbs.rs/internet/latinica/60/rlinks/obavezna_osiguranja.pdf (sajtu pristupljeno 15.11. 2019).
- Pak, J, Jeremić, Lj, Barjaktarović, L. *Osnovi osiguranja*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2012, str. 53.
- Priručnik za praksu u osiguranju i reosiguranju DDOR „Novi Sad“ Financing centar, Novi Sad, 1996, str. 74.
- Radović, G. *Poljoprivredno osiguranje kao moguća vrsta obaveznog osiguranja u Republici Srbiji*, doktorska disertacija, Univerzitet „Džon Nezbit“, Fakultet za poslovne studije, Beograd, 2016, str. 218.
- Radović, G. Osiguranje poljoprivrede kao moguće obavezno osiguranje u Srbiji, *Tokovi osiguranja*, časopis za teoriju i praksu osiguranja, Godina XXXIII, Broj 1/2017, Kompanija „Dunav osiguranje“ ADO, Beograd, 2017, str. 7–23.
- Službeni glasnik RS br. 51/2009, 78/2011, 101/2011, 93/2012, 7/2013, Odluka US.
- Službeni glasnik RS br. 36/2009, 88/2010, 99/2011 – dr. zakon, 93/2012, 84/2015 i 83/2018 – dr. zakon).
- Službeni glasnik RS br. 139/2014.
- Službeni glasnik RS br. 135/2004, 36/2009 i dr. zakoni, 72/2009 i dr. zakoni, 43/2011 – odluka US 14/2016, 76/2018 i 95/2018 – dr. zakon).
- Službeni glasnik RS br. 87/2011 i 66/2015.
- Službeni glasnik RS br. 45/2013, 91/2015 i 41/2018.
- Službeni glasnik RS br. 96/2015 i 113/2017- dr. Zakon.
- Službeni glasnik RS br. 87/2011, 104/2013, 18/2015 i 83/2018.
- Službeni glasnik RS br. 101/2005, 91/2015 i 113/2017.
- Službeni glasnik RS br. 45/2013.
- Službeni glasnik RS br. 30/2010, 107/2012, 113/2017-dr.zakon i 105/2017-dr. zakon).

G. Radović: Vrste obaveznih osiguranja u Srbiji u 2019. godini

- Službeni glasnik RS br. 62/2013 i 30/2018.
- Službeni glasnik RS br. 55/2003, 61/2005, 31/2011, 99/2011 – dr. zakon.
- Službeni glasnik RS br. 46/2006.
- Službeni glasnik RS br. 115/2005, 60/2015, 63/2015 – odluka US i 83/2015.
- Službeni glasnik RS br. 14/2015 i 51/2017.
- Službeni glasnik RS br. 104/2009, 99/2011 – dr. zakon, 71/2012 – odluka US i 83/2014 i 44/2018.
- Službeni glasnik RS br. 31/2011, 24/2012 – odluka US.
- Službeni glasnik RS br. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – dr. zakon, 93/2014 – dr. zakon, 121/2014, 6/2015 i 106/2015.
- Službeni glasnik RS br. 106/2015 i 106/2016 – autentično tumačenje.
- Službeni glasnik RS br. 95/2013 i 41/2018.
- Službeni glasnik RS br. 36/2009, 88/2010, 14/2016 i 95/2018 – dr. zakon.
- Službeni glasnik RS br. 72/2009, 81/2009 – ispr, 64/2010 – odluka US, 24/2011, 121/2012, 42/2013 – odluka US, 50/2013 – odluka US, 98/2013 – odluka US, 132/2014, 145/2014 i 83/2018.
- Službeni glasnik RS br. 101/2015 i 95/2018- dr. zakon.
- Službeni glasnik RS br. 10/2016.
- Službeni glasnik RS br. 15/2016.
- Službeni glasnik RS br. 104/2016.
- Službeni glasnik RS br. 108/2016 i 113/2017 – dr. zakon.
- Službeni glasnik RS br. 36/2009.
- Službeni glasnik RS br. 94/2017.
- Službeni glasnik RS br. 101/2017.
- Službeni glasnik RS br. 105/2017.
- Službeni glasnik RS br. 87/2018.
- Službeni glasnik RS br. 95/2018.
- *Svet osiguranja*, „Lekari, finansijski savetnici i javni beležnici prvi su na udaru sudskih tužbi“, 2016, godina 6, Broj 3/2016, str. 42.
- Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 69, 70, 72,73.
- Žarković, N. *Pojmovnik osiguranja*, Skonto, Novi Sad, 2013, str. 209.
- Žarković, N, Puzić, G. *Upravljanje osiguranjem imovine i lica u poljoprivredi*, Monografska studija, Institut za energetiku, poljoprivredu, održivi razvoj i zaštitu životne sredine, Novi Sad, 2016, str. 21-22.
- Žarković N, Samardžić S., „Predlog za uvođenje obaveznog osiguranja od odgovornosti vlasnika nepokretnosti“, *Evropska revija za pravo osiguranja*, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, Godina XVIII, Br. 1/2019, Beograd, 2019, str. 19-31.

UDK: 06.11: 368.042:001.362: 368.5: 368.073(497.11)
doi:10.5937/tokosig1904042R

Gordana Đ. Radović, PhD¹

TYPES OF COMPULSORY INSURANCE IN SERBIA IN 2019

PROFESSIONAL WORK

Abstract

In Serbia, insurance is generally voluntary, and the law may establish compulsory insurance against risks to third parties and risks presenting a general peril. The aim of this paper is to present and analyse current types of compulsory insurance in Serbia. For this purpose, data from the website of the National Bank of Serbia is used as data source. According to these data, including February 2019, there are 34 types of compulsory insurance in Serbia, which are stipulated by individual laws. The paper states the characteristics of compulsory insurance, current types, as well as proposals for introduction of new types of compulsory insurance in Serbia. Based on the analysis, it can be concluded that there is no compulsory agricultural insurance in Serbia, although it is a high-risk production. The author advocates the introduction of partial compulsory agricultural insurance, which would apply to agricultural entities that are beneficiaries of a state resource.

Key words: *insurance in Serbia, types of compulsory insurance, insurance contract, partial compulsory agricultural insurance*

1. Introduction

Insurance obligations can arise in two ways, under the law or under the contract. If insurance obligations arose from the law, it is a compulsory insurance, and if the obligations arose from the contract, it is voluntary insurance.

Compulsory insurance is the insurance of persons or property insurance pursuant to the law, regardless of the will of the participants in the insurance relationship.² Compulsory insurance is, as a rule, introduced by the law and based on legal provisions, but depending on the substance of the law, the framework of these legal elements and circumstances is different. This is especially evident in the conditions of transition. Therefore, each law needs to be carefully analysed in order to reach a reliable conclusion whether a form of compulsory or voluntary insurance is constituted.³

¹ Associate professor, director of "Dnevnik-Poljoprivrednik" AD Novi Sad
E-mail: gordana.radovic09@gmail.com
Paper received on: November 21 2019
Paper admitted on: December 12 2019

² Žarković, N. *Pojmovnik osiguranja*, Skonto, Novi Sad, 2013, str. 209.

³ Ilijić, S. "Obavezno osiguranje stečajnih upravnika u Republici Srbiji", *Tokovi osiguranja*, časopis za teoriju i praksu osiguranja, broj 4/2012, Kompanija Dunav osiguranje A.D.O, Beograd, 2012, str. 36.

Although stipulated by the law, compulsory insurance generally requires conclusion of a contract with the insured. This results in the insurer's obligation to obtain a license to provide certain types of compulsory insurance.⁴ There are cases when the compulsory insurance does not require the conclusion of an insurance contract. For example, in case of insurance of passengers in public transport against accident. Entities carrying on the activities of public transport of passengers are required to take insurance of passengers against accident; otherwise, such entities could not get a license to work. Therefore, a passenger being transported does not conclude the contract.

Given that the law stipulates the types, content and conditions of compulsory insurance the contractual autonomy of the parties is significantly limited compared to voluntary insurance.⁵ One of the most desirable elements of any form of compulsory insurance is that the law (not the contract – note of Radovic G.) stipulates the minimum sum insured.⁶

Voluntary forms of protection dominate contemporary insurance, but there are more and more insurance types that must be concluded, especially insurance against various sources of perils that endanger third parties, including civil liability. The objective of introducing compulsory liability insurance is the protection of property of claimants.⁷ Members of certain professions, who may be in a situation of causing harm to others through their omissions and actions, often do not have the means to compensate for such damages. Professional liability insurance is based on the concept of comprehensive risk, with two main types of risk coverage: (a) a coverage that covers only financial losses; (b) a coverage that covers property losses, financial losses and injuries.⁸

In some countries, insurance is compulsory for organizers of sports, cultural and other events and events with a larger number of participants, as well as for management of sports facilities and other dangerous activities. It is a compulsory insurance of participants of various events against accident or from the liability of the organizers and owners of the facilities.⁹

The aim of this paper is to present and analyse current types of compulsory insurance in Serbia. For this purpose, data from the website of the National Bank of Serbia is used as data source. The paper used the descriptive method as well as the method of analysis and synthesis.

⁴ Jovanović, S. *Pravo osiguranja*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, 2016, str. 50

⁵ Žarković, N, Puzić, G. *Upravljanje osiguranjem imovine i lica u poljoprivredi*, Monografska studija, Institut za energetiku, poljoprivredu, održivi razvoj i zaštitu životne sredine, Novi Sad, 2016, str. 21-22.

⁶ Ilijić, S. "Obavezno osiguranje stečajnih upravnika u Republici Srbiji", *Tokovi osiguranja*, Časopis za teoriju i praksu osiguranja, Broj 4/2012, Kompanija Dunav osiguranje A.D.O, Beograd, 2012, str. 40.

⁷ Pak, J, Jeremić, Lj, Barjaktarović, L. *Osnovi osiguranja*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2012, str. 53.

⁸ "Lekari, finansijski savetnici i javni beležnici prvi su na udaru sudskih tužbi", *Svet osiguranja*, 2016, Godina 6, Broj 3/2016, str. 42.

⁹ Pak, J, Jeremić, Lj, Barjaktarović, L. *Osnovi osiguranja*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2012, str. 53.

1. Characteristics of Compulsory Insurance

Characteristics of compulsory insurance are (a) universality (comprehensiveness); (b) standardization; (c) minimalism; (d) automaticity; (e) continuity of effects (no time limits); (f) independence of the effect of the insurance from the payment of premium; (g) possibility of forcible collection of premium.¹⁰

Specificity of compulsory property insurance contracts is that they do not relate to the insured who concluded the contract, but to the property, that is, "interests protected by compulsory insurance require continuity of risk coverage."¹¹ In modern times, introduction of compulsory insurance is "the result of evaluating the arguments in favour or against such insurance that arise from the needs of a company over a certain period of its development."¹²

Today, compulsory insurance exists in the most developed markets, and their number is constantly increasing. For example, in France in the beginning of the 21st century, there were about 60 types of compulsory insurance,¹³ and by the end of the first decade of the 21st century, there were already about 90 types of compulsory insurance on this market.¹⁴

Table 1 shows arguments in favour of and against compulsory insurance according to Šulejić,¹⁵ a renowned domestic insurance expert and scientist. Arguments against compulsory insurance types is that they are a form of coercion against conscientious persons who are obliged to pay due to careless and unconscientious persons, so that the premium takes on the character of a tax.¹⁶ On the other hand, there are opinions that these insurance types are a benefit for insureds, since premiums are lower due to the expansion of the risk community.¹⁷ Specifically, the risk is shared by a larger number of persons, who are also payers of insurance, which enables a smaller monetary obligation for each member of that community. The literature states the obligation of each member of the community to take care of the safety of others, that is, to ensure their liability.¹⁸

¹⁰ *Priručnik za praksu u osiguranju i reosiguranju* DDOR Novi Sad Financing centar, Novi Sad, 1996, str. 74.

¹¹ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str.73.

¹² Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 69.

¹³ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 72.

¹⁴ Ilijić, S. "Oblici obaveznog osiguranja na početku 2008. godine (1)", *Tokovi osiguranja*, Br. 3-4/2008, Beograd, 2008, str. 3.

¹⁵ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 69-73.

¹⁶ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 69.

¹⁷ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 70.

¹⁸ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 70.

Table 1. Advantages and disadvantages of compulsory insurance

Arguments in favour of compulsory insurance	Arguments against compulsory insurance
– the need to take care of others, that is, to ensure liability	– a special form of coercion, a huge and an expensive administrative mechanism
– wider risk community - lower insurance premiums	– economic burden for an insured
– better and cheaper insurance organization	– despite coercion, there is always the avoidance of compulsory insurance
– it is necessary that a proportion of a damage is borne by an insured, if the insured caused it intentionally or negligently	– reduced attention and caution of insureds due to the existence of insurance
– insurers' competitiveness is constantly present due to the abolition of the territorial monopoly of insurance companies	– reduction of an insurer's tendency to take care about cost-effectiveness

Source: Author's review according to Šulejić, P: *Pravo osiguranja, Dosije, Beograd, 2005, str. 69-73.*

Opponents of compulsory insurance believe that it leads to a reduced insured's attention and insufficient appreciation of costs by the insurer. However, advocates believe that "it is necessary that a proportion of a damage is borne by an insured", and that any insured can choose a reliable, efficient and fair insurer.¹⁹ Arguments in favour of compulsory insurance are a better and cheaper insurance organization. On the other hand, there are opposite opinions that the system of control and administration is very expensive due to the wider insurance acquisition.²⁰

2. Current Types of Compulsory Insurance in Serbia

Insurance in Serbia today is mostly voluntary and the law may establish compulsory insurance against risks that endanger third parties and risks that present a general peril. According to data from the National Bank of Serbia, including February 2019, there are 34 types of compulsory insurance in Serbia stipulated by individual laws.

¹⁹ Šulejić, P. *Pravo osiguranja, Dosije, Beograd, 2005, str. 72.*

²⁰ Šulejić, P. *Pravo osiguranja, Dosije, Beograd, 2005, str. 69-73.*

The following laws stipulate types of compulsory insurance in the Republic of Serbia:²¹

(1) Article 2 of the *Law on Compulsory Traffic Insurance*²² stipulates the types of compulsory traffic insurance: (a) insurance of passengers in public transport against accident; (b) motor third party liability insurance; (c) aircraft passenger and third-party liability insurance for aircraft owners; (d) third-party liability insurance of boat owners.

(2) Article 89 of the *Insurance Law*²³ stipulates compulsory insurance for insurance brokerage activities. In the process of obtaining a licence to perform insurance brokerage activities, the founders of an insurance brokerage company shall submit a Professional Liability Insurance for damages arising during the performance of their activities or an unconditional bank guarantee accepted by the National Bank of Serbia.

(3) Article 106 of the *Law on Environmental Protection*,²⁴ stipulates that a pollutant whose plant or activity presents a high degree of threat to human health and the environment shall be obliged to take liability insurance for damage caused to third parties due to an accident.

(4) Article 45 of the *Law on Tourism*²⁵ stipulates that a travel agency as the organizer of a travel, i.e. a contracted tourist travel, is obliged to provide a guarantee of travel for each passenger, in the prescribed manner, and issue a confirmation thereof.

A travel agency must have a travel guarantee for the duration of the licence. Pursuant to Article 53, Paragraphs 1 to 6 of the said law: travel guarantee in case of the insolvency of a travel agency shall ensure the costs of necessary accommodation, meals and return of passengers to the place of departure in the country and abroad, as well as any resulting claims of passengers.”

(5) Chapter IV, i.e. Articles 115 to 127 of the *Law on Obligations and the Basics of Property Relations in Air Transport*²⁶ stipulates elements of the compulsory insurance contracts in air transport.

(6) Article 10 of the *Law on Railways*²⁷ stipulates that a license for the management of railway infrastructure, incorporated in the Republic of Serbia, is issued to an infrastructure manager that provides evidence of fulfilment of conditions relating to good reputation, financial capacity and expertise. The law also stipulates a condition relating to civil liability coverage. It is “fulfilled if the claimant is adequately insured or otherwise, in accordance with applicable legal

²¹ Source: the National Bank of Serbia, https://www.nbs.rs/internet/latinica/60/rlinks/obavezna_osiguranja.pdf, (website was visited on November 15, 2019)

²² Službeni glasnik RS br. 51/2009, 78/2011, 101/2011, 93/2012, 7/2013, Odluka US.

²³ Službeni glasnik RS br. 139/2014.

²⁴ Službeni glasnik RS br. 135/2004, 36/2009 i dr. zakoni, 72/2009 i dr. zakoni, 43/2011 – odluka US 14/2016, 76/2018 i 95/2018 – dr. zakon).

²⁵ Službeni glasnik RS br. 36/2009, 88/2010, 99/2011 – dr. zakon, 93/2012, 84/2015 i 83/2018 – dr. zakon).

²⁶ Službeni glasnik RS br. 87/2011 i 66/2015.

²⁷ Službeni glasnik RS br. 45/2013, 91/2015 i 41/2018.

regulations and confirmed international treaties, ensured a coverage of his/her liabilities based on compensation of a loss inflicted to the train track user or third parties.”

(7) Article 433 of the *Merchant Shipping Law*²⁸ stipulates compulsion of this insurance type when passengers are carried on a seafaring ship licensed to carry more than 12 passengers. The carrier is obliged to maintain insurance or other financial guarantee in force, such as a bank guarantee or similar financial instruments to cover liability under the provisions of this law for any damage due to death or personal injury to passengers.

(8) Article 67a of the *Law on Maritime Navigation*²⁹ stipulates the obligation of legal entities performing brokerage activities in the employment of seamen, which in order to obtain the licence of the competent Ministry for carrying out these activities, must, in addition to the conditions stipulated by the law governing employment, have a valid professional liability insurance for monetary damages suffered by a seaman as a result of a failure in the work of a broker in the amount of at least 5.000 Euros in Dinar counter value, per occurrence.

In accordance with Article 67e of the law, when signing the employment contract (for the seaman), the broker is obliged to check whether the carrier had concluded insurance against liability in case of death or personal injury of the seaman to the amount determined by the applicable law or collective agreement, and whether a seaman’s repatriation system is in place, and to notify the seaman thereof.

Article 89 of the said law stipulates that a carrier is obliged to take insurance or other financial guarantee in order to cover the return expenses of the ship’s crew.

(9) Article 53 of the *Law on Safety and Health at Work*³⁰ stipulates that an employer is obliged to insure employees against workplace injuries, occupational diseases and diseases related to business activities in order to provide loss indemnity.

(10) Article 25 of the *Law on Patients’ Rights*³¹ stipulates that a healthcare institution is obliged to insure a patient participating in a medical research prior to the commencement of such research, in case of damage to the health of that person caused by a medical research, in accordance with the relevant law.

(11) Article 72 of the *Medicines and Medical Devices Law*³² stipulates that prior to the commencement of a clinical trial, the sponsor of clinical trials must insure persons subjected to clinical trials in case of damage to the health of those persons, where the damage is caused by the clinical trial of medicinal product, pursuant to the law, as well as define by a contract the amount of required costs pertaining to persons participating in a clinical trial. Article 178, Paragraph 4 of the said law stipulates that the proposer of the entry (medical device) is liable for

²⁸ Službeni glasnik RS br. 96/2015 i 113/2017- dr. zakon.

²⁹ Službeni glasnik RS br. 87/2011, 104/2013, 18/2015 i 83/2018.

³⁰ Službeni glasnik RS br. 101/2005, 91/2015 i 113/2017.

³¹ Službeni glasnik RS br. 45/2013.

³² Službeni glasnik RS br. 30/2010, 107/2012, 113/2017 – dr. zakon i 105/2017 – dr. zakon.

any damage that may occur by using a medical device and is obliged to submit to the competent Agency evidence of insurance against the consequences of using a medical device.

(12) Article 18 of the *Law on Audit*³³ stipulates that the auditing company is obliged to conclude liability insurance for any damage incurred to a legal entity that is subjected to the audit, i.e. to a third party in case of violation of the audit contract or violation of the rules for performing the audit.

(13) Article 34 of the *Law on Financial Leasing*³⁴ stipulates that the lessee is obliged to insure the lease asset from risks specified in the contract, unless otherwise provided in the contract.

(14) Article 62 of the *Law on Public Ski Resorts*³⁵ stipulates that training in skiing at ski resorts may be provided by a legal entity, an entrepreneur, or a ski school, with the consent of the ski centre, which must conclude a contract for insurance of users of training services against accident.

(15) Article 17 of the *Mortgage Law*³⁶ stipulates that the owner of mortgaged real estate shall insure the subject of mortgage against all of the usual risks prior to conclusion of the mortgage agreement.

(16) Article 1 of the *Deposit Insurance Law*³⁷ stipulates that the law regulates the statutory insurance of deposits of natural persons, entrepreneurs, and micro, small and medium-sized legal entities in banks for the purpose of protection of deposits of these persons and entities in case of bankruptcy or liquidation of banks and maintaining financial stability of the financial system.

(17) Article 25 of the *Law on Bankruptcy*³⁸ stipulates that persons having submitted the evidence of having the compulsory professional liability insurance for the current year, in addition to the licence to practise as a bankruptcy administrator, and registered as sole traders or partners in a partnership, shall be entered into the list of bankruptcy administrators as active bankruptcy administrators.

(18) Article 37 of the *Law on Advocacy*³⁹ stipulates that an attorney at law is obliged to conclude a professional liability insurance with an organization registered for this insurance type, whereby it is possible for the Bar Association to conclude a collective liability insurance for all attorneys at law in its directory. The said law defines that the Bar Association of Serbia shall define the minimum sum insured for professional liability insurance.

(19) Article 59 of the *Law on Public Notaries*⁴⁰ stipulates that the public notary is obliged to conclude, prior to the commencement of work, an insurance

³³ Službeni glasnik RS br. 62/2013 i 30/2018.

³⁴ Službeni glasnik RS br. 55/2003, 61/2005, 31/2011, 99/2011 – dr. zakon.

³⁵ Službeni glasnik RS br. 46/2006.

³⁶ Službeni glasnik RS br. 115/2005, 60/2015, 63/2015 – odluka US i 83/2015.

³⁷ Službeni glasnik RS br. 14/2015 i 51/2017.

³⁸ Službeni glasnik RS br. 104/2009, 99/2011 – dr. zakon, 71/2012 – odluka US i 83/2014 i 44/2018.

³⁹ Službeni glasnik RS br. 31/2011, 24/2012 – odluka US.

⁴⁰ Službeni glasnik RS br. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – dr. zakon, 93/2014 – dr. zakon, 121/2014, 6/2015 i 106/2015.

contract for any damage he/she could cause while performing his/her activity. The said law also stipulates that this insurance includes liability insurance for deputies, assistants, trainees and other persons working with the public notary. The competent Bar with the consent of the Ministry of Justice shall determine the minimum sum insured.

(20) Article 478 of the *Law on Enforcement and Security Interest*⁴¹ stipulates that prior to taking the oath, the public enforcement officer shall conclude an insurance contract for potential damage to third parties in the course of his/her activities, and an insurance contract for premises and items taken in deposit, for the occurrence of their damaging, destruction or loss. Article 487, Paragraph 1, Item 5 stipulates that the public enforcement officer shall be dismissed if he/she failed to pay the insurance premium for the damage that he/she might cause to a third party by his activity, as well as the premium for insurance of the premises and items taken in deposit for the occurrence of their damaging, destruction or loss.

(21) Article 5 of the *Law on Brokerage and Lease of Real Estate*⁴² stipulates that the condition for entry in the Register of Brokers is a valid insurance contract concluded in accordance with Article 13 of this law.

(22) Article 62 of the *Waste Management Act*⁴³ stipulates that in addition to the application for a license for storage, treatment and disposal of waste, the operator shall also submit financial and other guarantees or appropriate insurance in the event of accident or damage to third parties. Article 72, Paragraph 3 of the said law stipulates that the applicant provides for each cross-border movement of waste the appropriate financial guarantee and insurance policy or some other form of insurance depending on the request by the state of import or transit, in the amount necessary to cover the costs of the waste treatment, as well as the costs of decontamination in the event of accident.

(23) Article 129a of the *Law on Planning and Construction*⁴⁴ stipulates that a company, i.e. other legal entity or an entrepreneur carrying the activities of preparation and control of technical documentation, i.e. that is a contractor, an entity conducting professional supervision or technical control, shall be insured against liability for damage they may cause to the other party or a third party.

(24) Article 25 of the *Law on Mining and Geological Explorations*⁴⁵ stipulates that a legal entity performing the engineering control is responsible for the quality of engineering control of the geological explorations. Therefore, a legal entity or an entrepreneur preparing the technical documentation shall be insured against liability for any damage that an entity may cause to the other party, i.e. the third party.

⁴¹ Službeni glasnik RS br. 106/2015 i 106/2016 – autentično tumačenje.

⁴² Službeni glasnik RS br. 95/2013 i 41/2018.

⁴³ Službeni glasnik RS br. 36/2009, 88/2010, 14/2016 i 95/2018 – dr. zakon

⁴⁴ Službeni glasnik RS br. 72/2009, 81/2009 – ispr, 64/2010 – odluka US, 24/2011, 121/2012, 42/2013 – odluka US, 50/2013 – odluka US, 98/2013 – odluka US, 132/2014, 145/2014 i 83/2018.

⁴⁵ Službeni glasnik RS br. 101/2015 i 95/2018 – dr. zakon.

(25) Article 21 of the *Law on Sport*⁴⁶ stipulates that a sports organization is obliged to conclude accident insurance for its top athletes and top sports professionals while performing sports activities, i.e. professional work in sports, based on the determined ranking of athletes and sports experts.

(26) Article 9 of the *Law on Metrology*⁴⁷ stipulates that business entities and other legal entities may engage in verification of measuring instruments if they meet the requirements, in particular regarding liability insurance for damages caused to third parties in connection with the verification of measuring instruments.

(27) Article 52 of the *Law on Housing and Building Maintenance*⁴⁸ stipulates that prior to issuing a licence, or applying for a renewal of a licence, a licensed professional manager shall conclude a professional liability insurance valid for at least three years and submit a copy of the said contract to the Chamber of Commerce and Industry of Serbia with the documentation required for obtaining or renewing the licence in accordance with this law.

(28) Article 12 of the *Law on Real Estate Appraisers*⁴⁹ stipulates that prior to issuing a licence or applying for a renewal of a licence, a licensed appraiser shall conclude a professional liability insurance valid for at least three years and submit a copy of the said contract to the Ministry with the documentation required for obtaining or renewing the licence in accordance with this law.

(29) Article 12 of the *Law on Technical Requirements for Products and Conformity Assessment*⁵⁰ stipulates that when the technical regulation specifies that conformity assessment is conducted by the appointed conformity assessment body, such regulation shall also specify the requirements to be met by such body, particularly with respect to liability insurance.

(30) Article 31 of the *Law on Electronic Document, Electronic Identification and Trust Services for Electronic Transactions*⁵¹ stipulates that a provider of qualified trust services must obtain the liability insurance for any damage due to performance of a qualified trust service.

(31) Article 33 of the *Dual Education Law*⁵² stipulates that an employer shall provide insurance for a student undertaking work-based learning during work-based learning with the employer in case of an injury.

(32) Article 58 of the *Law on Medical Devices*⁵³ stipulates that the manufacturer shall provide insurance against damage that may occur when using a medical device, in accordance with the law.

⁴⁶ Službeni glasnik RS br. 10/2016.

⁴⁷ Službeni glasnik RS br. 15/2016.

⁴⁸ Službeni glasnik RS br. 104/2016.

⁴⁹ Službeni glasnik RS br. 108/2016 i 113/2017 – dr. zakon.

⁵⁰ Službeni glasnik RS br. 36/2009.

⁵¹ Službeni glasnik RS br. 94/2017.

⁵² Službeni glasnik RS br. 101/2017.

⁵³ Službeni glasnik RS br. 105/2017.

(33) Article 103 of the *Law on Disaster Risk Reduction and Emergency Management*⁵⁴ stipulates that persons performing protection and rescue activities in providing international assistance in multinational operations in other countries shall be insured against injuries and loss of life.

(34) Article 208 of the *Law on Radiation and Nuclear Safety and Security*⁵⁵ stipulates that the licensee for nuclear activity performance shall conclude and maintain liability insurance for the nuclear damage. The insurer cannot stop or cancel the insurance without previously informing the licensee in writing not later than six months before discontinuing, i.e. cancelling the insurance policy.

3. Proposals for Introduction of New Types of Compulsory Insurance

There are proposals in the domestic professional and scientific literature for introduction of other types of compulsory insurance in Serbia. There are currently proposals for introduction of compulsory fire insurance, compulsory liability insurance of property owners, as well as introduction of partial compulsory agriculture insurance.

Proposal for introduction of compulsory liability insurance of property owners includes liability insurance of property owners and compensation of direct damage to third parties in the event of a sudden and unexpected event. According to proposers Žarković N. and Samardžić S, introduction of the proposed compulsory insurance would “improve protection of persons and property, which is certainly the most important task of a modern insurance industry”.⁵⁶

Having in mind that agricultural production is exposed to numerous risks we believe that it is necessary in future to consider the possibilities and needs to include the agricultural insurance in the group of compulsory insurance in Serbia, i.e. to introduce partial compulsory agricultural insurance.⁵⁷ Compulsory insurance should be introduced because of the importance of agriculture for the Serbian economic system.

Analysis of historical data led to the conclusion that there were attempts to introduce compulsory agricultural insurance in Serbia. The first attempt to introduce compulsory agricultural insurance against hail was made at the end of the 19th century.⁵⁸ After the World War II, under the conditions of an administrative management system, compulsory insurance was dominant in all economic

⁵⁴ Službeni glasnik RS br. 87/2018.

⁵⁵ Službeni glasnik RS br. 95/2018.

⁵⁶ Žarković, N, Samardžić S. “Predlog za uvođenje obaveznog osiguranja od odgovornosti vlasnika nepokretnosti”, *Evropska revija za pravo osiguranja*, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, Godina XVIII, Br. 1/2019, Beograd, 2019, str. 19-31.

⁵⁷ Radović, G. “Osiguranje poljoprivrede kao moguće obavezno osiguranje u Srbiji”, *Tokovi osiguranja*, Časopis za teoriju i praksu osiguranja, Godina XXXIII, Broj 1/2017, Kompanija Dunav osiguranje A.D.O, Beograd, 2017, str. 7-23.

⁵⁸ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 69.

sectors. At that time, compulsory insurance premiums accounted for 75% of total premiums. With the abolition of the administrative management system, compulsory insurance “has become a hindrance to a system of independent business organizations which had to preserve the freedom to decide for themselves on the integrity of their assets and the possibility to freely choose their insurer and establish business relations with the insurer.”⁵⁹

The need for introduction of compulsory agricultural insurance has been current in recent years in the domestic professional and scientific public. There are certain proposals, but mostly they are not realized due to the unfavourable economic position of agricultural farms with a small property that make up the dominant majority in the overall structure of agricultural farms in Serbia. We believe that in order to ensure economic protection of agricultural production, and given that agricultural insurance premiums are not high, and that there is a significant recovery of premiums from the agricultural budget, the proposal for introduction of partial compulsory agricultural insurance should be considered in the next period, above all, partial compulsory insurance for crop production.

The term selective, i.e. partial compulsory agricultural insurance, means the compulsion of insurance for all agricultural entities that are beneficiaries of a state resource. In particular, these are agricultural entities that are beneficiaries of subsidies from the agricultural, provincial or local self-government budgets, beneficiaries of agricultural loans with subsidized interest, as well as lessees of the state agricultural land.⁶⁰ We believe that these agricultural entities, as beneficiaries of a state resource, are especially obliged to take care of the economic protection of their production.

In order to introduce such compulsion, first, it is necessary to pass laws on partial compulsory agricultural insurance, as well as to develop a map of agricultural risks specific to certain areas of the Republic of Serbia, to define risk zones and risk coefficients.⁶¹

4. Conclusion

Based on the analysis, it can be concluded that currently there are 34 types of compulsory insurance in Serbia. They cover various risks, that is, provide economic protection for work process or responsible persons in different industries. These are compulsory insurance types that exist for many years, such as compulsory traffic insurance, tourism, maritime navigation, etc. Compulsory insurance types were introduced in activities that are more recent and exposed to significant or numerous risks. These are e-commerce, metrology, dual education, etc. Having in mind that compulsory insurance exists in the most developed markets as well as

⁵⁹ Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 69.

⁶⁰ Radović, G. *Poljoprivredno osiguranje kao moguća vrsta obaveznog osiguranja u Republici Srbiji*, Doktorska disertacija, Univerzitet „Džon Nezbit“, Fakultet za poslovne studije, Beograd, 2016, str. 218.

⁶¹ Radović, G. *Poljoprivredno osiguranje kao moguća vrsta obaveznog osiguranja u Republici Srbiji*, Doktorska disertacija, Univerzitet „Džon Nezbit“, Fakultet za poslovne studije, Beograd, 2016, str. 218.

the fact that their number is continuously increasing, we believe that compulsory insurance should not be considered as a “compulsion” but an investment, that is, an investment for the purpose of business security.

Considering the current needs of economic protection of the economy and the population, this paper contains proposals for introducing some new types of compulsory insurance in Serbia, as reasons for their usefulness. Specifically, proposals for introduction of compulsory fire insurance, compulsory liability insurance against of the property owners, as well as introduction of partial compulsory agricultural insurance are current in the professional and scientific literature.

The proposed model of partial compulsory agricultural insurance means a compulsion for only agricultural entities that are beneficiaries of a state resource, as they are the most competent ones to take care of economic protection of their production. According to the proposed model, the compulsion would include insurance against risks that are the most common in the area where agricultural entities are located. Therefore, it is necessary to draw a map of agricultural risks present in certain areas in Serbia, to define risk zones, as well as risk coefficients.

Literature

- Ilijić, S. “Oblici obaveznog osiguranja na početku 2008. godine (1)”, *Tokovi osiguranja*, Br. 3-4/2008, Beograd, 2008, str. 3.
- Ilijić, S. “Obavezno osiguranje stečajnih upravnika u Republici Srbiji”, *Tokovi osiguranja*, časopis za teoriju i praksu osiguranja, Broj 4/2012, Kompanija Dunav osiguranje A.D.O, Beograd, 2012, str. 36 i 40.
- Jovanović, S. *Pravo osiguranja*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe, Novi Sad, 2016, str. 50.
- Narodna banka Srbije, https://www.nbs.rs/internet/latinica/60/rlinks/obavezna_osiguranja.pdf. (sajtu pristupljeno 15.11. 2019).
- Pak, J, Jeremić, Lj, Barjaktarović, L. *Osnovi osiguranja*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2012, str. 53.
- *Priručnik za praksu u osiguranju i reosiguranju DDOR Novi Sad*, Financing centar, Novi Sad, 1996, str. 74.
- Radović, G. *Poljoprivredno osiguranje kao moguća vrsta obaveznog osiguranja u Republici Srbiji*, Doktorska disertacija, Univerzitet „Džon Nezbit“, Fakultet za poslovne studije, Beograd, 2016, str. 218.
- Radović, G. “Osiguranje poljoprivrede kao moguće obavezno osiguranje u Srbiji”, *Tokovi osiguranja*, časopis za teoriju i praksu osiguranja, Godina XXXIII, Broj 1/2017, Kompanija Dunav osiguranje A.D.O, Beograd, 2017, str. 7-23.
- Službeni glasnik RS br. 51/2009, 78/2011, 101/2011, 93/2012, 7/2013, Odluka US.
- Službeni glasnik RS br. 36/2009, 88/2010, 99/2011 – dr. zakon, 93/2012, 84/2015 i 83/2018 – dr. zakon).
- Službeni glasnik RS br. 139/2014.
- Službeni glasnik RS br. 135/2004, 36/2009 i dr. zakoni, 72/2009 i dr. zakoni, 43/2011 – odluka US 14/2016,76/2018 i 95/2018 – dr. zakon).

- Službeni glasnik RS br. 87/2011 i 66/2015.
- Službeni glasnik RS br. 45/2013, 91/2015 i 41/2018.
- Službeni glasnik RS br. 96/2015 i 113/2017 – dr. Zakon.
- Službeni glasnik RS br. 87/2011, 104/2013, 18/2015 i 83/2018.
- Službeni glasnik RS br. 101/2005, 91/2015 i 113/2017.
- Službeni glasnik RS br. 45/2013.
- Službeni glasnik RS br. 30/2010, 107/2012, 113/2017 – dr.zakon i 105/2017-dr. zakon).
- Službeni glasnik RS br. 62/2013 i 30/2018.
- Službeni glasnik RS br. 55/2003, 61/2005, 31/2011, 99/2011 – dr. zakon.
- Službeni glasnik RS br. 46/2006.
- Službeni glasnik RS br.115/2005, 60/2015, 63/2015 – odluka US i 83/2015.
- Službeni glasnik RS br.14/2015 i 51/2017.
- Službeni glasnik RS br. 104/2009, 99/2011 – dr. zakon, 71/2012 – odluka US i 83/2014 i 44/2018.
- Službeni glasnik RS br. 31/2011, 24/2012 – odluka US.
- Službeni glasnik RS br. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – dr. zakon, 93/2014 – dr. zakon, 121/2014, 6/2015 i 106/2015.
- Službeni glasnik RS br. 106/2015 i 106/2016 – autentično tumačenje.
- Službeni glasnik RS br. 95/2013 i 41/2018.
- Službeni glasnik RS br. 36/2009, 88/2010, 14/2016 i 95/2018 – dr. zakon.
- Službeni glasnik RS br. 72/2009, 81/2009 – ispr, 64/2010 – odluka US, 24/2011, 121/2012, 42/2013 – odluka US, 50/2013 – odluka US, 98/2013 – odluka US, 132/2014, 145/2014 i 83/2018.
- Službeni glasnik RS br. 101/2015 i 95/2018 – dr. zakon.
- Službeni glasnik RS br. 10/2016.
- Službeni glasnik RS br. 15/2016.
- Službeni glasnik RS br. 104/2016.
- Službeni glasnik RS br. 108/2016 i 113/2017 – dr. zakon.
- Službeni glasnik RS br. 36/2009.
- Službeni glasnik RS br. 94/2017.
- Službeni glasnik RS br. 101/2017.
- Službeni glasnik RS br. 105/2017.
- Službeni glasnik RS br. 87/2018.
- Službeni glasnik RS br. 95/2018.
- Svet osiguranja *Lekari, finansijski savetnici i javni beležnici prvi su na udaru sudskih tužbi*, 2016, Godina 6, Broj 3/2016, str. 42.
- Šulejić, P. *Pravo osiguranja*, Dosije, Beograd, 2005, str. 69, 70, 72,73.
- Žarković, N. *Pojmovnik osiguranja*, Skonto, Novi Sad, 2013, str. 209.
- Žarković, N, Puzić, G. *Upravljanje osiguranjem imovine i lica u poljoprivredi*, Monografska studija, Institut za energetiku, poljoprivredu, održivi razvoj i zaštitu životne sredine, Novi Sad, 2016, str. 21-22.
- Žarković, N, Samardžić S. *Predlog za uvođenje obaveznog osiguranja od odgovornosti vlasnika nepokretnosti*, Evropska revija za pravo osiguranja, Udruženje za pravo osiguranja Srbije, Godina XVIII, Br. 1/2019, Beograd, 2019, str. 19-31.

Translated by: Jelena Rajković

Dr Daliborka S. Jovičić¹

PRIKAZ SAVETOVANJA

DVADESET DRUGI MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP „PROUZROKOVANJE ŠTETA, NAKNADA ŠTETE I OSIGURANJE“

Od 12. do 14. septembra u hotelu „Omni“ u Valjevu održan je XXII Međunarodni naučni skup na temu „Prouzrokovanje šteta, naknada šteta i osiguranje“. Skup su organizovali Udruženje za odštetno pravo, Institut za uporedno pravo i Pravosudna akademija. Kao i prethodnih godina, značajan doprinos radu skupa dali su mnogobrojni eminentni stručnjaci iz oblasti pravne nauke, sudske prakse i osiguranja, koji su tom prilikom pokazali da teorija i praksa moraju ići ruku podruku u kreiranju novih zakonskih rešenja, njihovom usaglašavanju i sprovođenju u praksi. Epitet međunarodni ovom skupu dali su mnogobrojni učesnici iz inostranstva, to jest iz Poljske, Austrije, Norveške, Mađarske, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Slovenije i Crne Gore. Na primerima i iskustvima svojih zemalja u oblastima naknade šteta i osiguranja, te regulative Evropske unije, učesnici su ukazali na moguća rešenja i načine usaglašavanja zakonodavnih odredaba i prakse.

Ovogodišnje savetovanje je, kao i prethodne godine, podržao Grad Valjevo. Gostima se uvodnom reči dobrodošlice obratio gradonačelnik Valjeva **dr Slobodan Gvozdenović**, istakavši da skup poput ovog, posvećen jednoj zanimljivoj životnoj oblasti, dokazuje činjenicu da pravo treba da služi životu, a ne život pravu.

Direktor Instituta za uporedno pravo **dr Vladimir Čolović** istakao je da će na ovogodišnjem skupu pažnja biti usmerena na brojna pitanja koja reguliše Zakon o obligacionim odnosima u delu naknade šteta i osiguranja. Donošenjem novog građanskog zakona u Srbiji, ove ili sledeće godine kompletiraće se i drugi zakoni čije se izmene i dopune očekuju. Tu se pre svega misli na Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju, kao i na Zakon o osiguranju.

O značaju prevencije rizika od učestalih klimatskih promena i katastrofalnih šteta govorio je u svom uvodnom obraćanju **prof. dr Wolfgang Rorbah** (Wolfgang Rohrbach) sa Evropske akademije nauka i umetnosti u Salzburgu. On je naglasio da obnovljivi izvori energije mogu znatno uticati na klimatske promene, jer smo svedoci jakih vetrova, tajfuna i razornih orkana, poplava te iznenadnih promena klime, poput toplih dana u decembru, a izuzetno hladnih oko Uskrsa. Kako bi se smanjile štete, važno je da se deluje preventivno bez obzira na to da li je rizik pokriven osiguranjem. Kod ljudi se mora stvoriti svest o neophodnosti preduzimanja preventivnih mera kako do šteta ne bi došlo.

¹ Autor prikaza je koordinator za poslove statističkog izveštavanja u Sektoru za aktuarstvo, rezerve i izveštavanje, Funkciji za aktuarstvo i upravljanje rizicima solventnosti, Kompanija „Dunav osiguranje“ a. d. o.

Dr Zdravko Petrović, predsednik Udruženja za odštetno pravo, govorio je o značaju savetovanja na temu osiguranja jer se na taj način širi svest o nužnosti osiguranja ne samo kod određenih kategorija stanovništva poput poljoprivrednih proizvođača već i kod svih ljudi generalno. Petrović je ukazao na to da u pogledu naknade šteta postoji čitav niz problema s kojima se susrećemo, kao i nove tendencije u njihovoj naknadi, pre svega u naknadi nematerijalnih šteta. Širi se dijapazon šteta za koje oštećeni potražuju naknadu, na primer za različite oblike diskriminacije, ili pak u cilju rehabilitacije nepravredno osuđenih lica itd. O svemu tome treba edukovati pre svega mladi kadar u pravosuđu, ali i one starije treba podsetiti na ono što su već savladali ali su možda zaboravili.

U svoje ime i u ime Pravosudne akademije, **dr Dragan Obradović** je u ulozi domaćina skupa u svom obraćanju pozeleo nastavak uspešne saradnje sa Institutom za uporedno pravo i Udruženjem za odštetno pravo, i izrazio želju da u narednom periodu više sudija bude uključeno u program Savetovanja.

Otvaranje XXII međunarodnog naučnog skupa uveličala je i dodela nagrade za životno delo i doprinos razvoju naknade štete i osiguranja **prof. dr Slobodanu Stanišiću**, uglednom banjalučkom advokatu i profesoru Fakulteta pravnih nauka Panevropskog univerziteta „Aperion“.

U nastavku, u okviru izlaganja vrhunskih stručnjaka iz različitih oblasti iz zemlje i inostranstva, rasvetljeni su brojni aktuelni izazovi s kojima se suočavaju zakonodavac i sudska praksa u zemlji i u regionu. Radni deo naučnog skupa drugog dana odvijao se u dve paralelne sesije. Jedna sesija, kojoj je predsedavao prof. dr Zdravko Petrović, za temu je imala „Prouzrokovanje štete, odgovornost i naknada štete“. U okviru druge sesije, kojoj je predsedavao prof. dr Vladimir Čolović, razmatrane su teme iz oblasti osiguranja. Trećeg dana skupa održana je treća sesija pod nazivom „Prouzrokovanje i naknada štete iz radnog odnosa“.

Istorijski osvrt u prepoznavanju nematerijalne štete u okvirima prava na nadoknadu dao je **dr Andreja Katančević**, vanredni profesor na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu u svom izlaganju na temu „Nematerijalna šteta i rimsko pravo“. On ukazuje na to da prema dominantnom stavu teorije, rimsko pravo nije poznavalo neimovinsku štetu niti njenu nadoknadu, ali da je izgradilo norme koja štite neimovinska dobra u okviru privatnog prava. Preispitujući različite pravne sisteme u svom radu, autor zaključuje da su različiti pravni sistemi u istoriji polazili od različitih koncepata, prolazili različitim putevima, ali stizali do istog cilja. Rimljani nisu poznavali pojam neimovinske štete, ali im on nije bio potreban da bi povredama neimovinskih dobara pripisali slične ili iste pravne posledice kao i moderni pravni sistem.

Nadovezujući se na prethodno izlaganje, **dr Duško Medić**, sudija Ustavnog suda Republike Srpske i redovni profesor Fakulteta pravnih nauka Univerziteta „Apeiron“ u Banjaluci, u svom referatu „Nematerijalna šteta u uporednom pravu“ daje uporedni prikaz nematerijalne štete u građanskim zakonima, kao i prava na nadoknadu i uslova pod kojima se ostvaruje, u skladu sa specifičnostima određenog pravnog sistema. Na osnovu detaljnih analiza datih u referatu, autor dolazi do zaključka da je na razvoj odštetnog prava u ovoj oblasti presudan uticaj imala

praksa sudova, jer većina građanskih zakona ne definiše pojam te vrste štete, već je to prepušteno pravnoj teoriji i sudskoj praksi. Veliki uticaj na ostvarivanje prava na nadoknadu nematerijalne štete, pored građanskog zakona, imaju ekonomsko i socijalno stanje u svakoj državi.

Temu „Naknada nematerijalne štete zbog povreda prava ličnosti – između zakona i prakse“ obradio je **Stefan Andonović**, istraživač saradnik na Institutu za uporedno pravo u Beogradu. Na osnovu presude Vrhovnog kasacionog suda, koja se tiče naknade nematerijalne štete zbog povrede prava ličnosti i koja je u radu detaljno analizirana, te presuda apelacionih sudova po istom pitanju, autor dolazi do zaključka da Zakon o obligacionim odnosima nije u potpunosti precizirao i uredio sva pitanja vezana za naknadu nematerijalne štete usled povreda prava ličnosti. Nepreciznost regulisanja tog pitanja dovela je do nekonzistentnosti presuda u sudskoj praksi različitih instancija u sličnim slučajevima. U skladu s tim, autor je stava da trenutni sistem treba izmeniti i prihvatiti objektivnu koncepciju nematerijalne štete. Takva koncepcija omogućila bi prihvatanje novih društvenih tendencija u kojima prava ličnosti imaju sve značajniju ulogu, a u uslovima savremenih tehnologija lako može doći do mnogobrojnih povreda koje nemaju direktne posledice ili se one mogu javiti znatno kasnije, kada prestane mogućnost zahteva za njenom nadoknadom.

Detaljnu analizu pojedinih odredaba novog zakona o zaštiti podataka o ličnosti u referatu pod naslovom „Naknada šteta prema Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti (ZZPL)“ dala je **dr Vesna Bilbija**, viši savetnik u Upravnom sudu Republike Srbije. Ima li se u vidu da je nedavno usvojeni zakon opšteg karaktera, te da je neophodno usaglasiti posebne zakone, nameće se potreba za čitavim nizom promena koje će se odraziti na veći broj različitih subjekata, počev od organa vlasti, nadležnih organa, poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti kao nezavisnog i samostalnog nadzornog organa, preko lica čiji se podaci o ličnosti obrađuju, do velikih privrednih subjekata i multinacionalnih kompanija, malih i srednjih preduzeća, te drugih lica koja su u vezi s obradom podataka o ličnosti, zaključuje autor. Posebna pažnja u referatu posvećena je pravu na naknadu štete koja je propisana u okviru Glave VII ZZPL (čl. 82 do čl. 87), kojom su utvrđena pravna sredstva, odgovornost i kazne i koja predstavlja jednu od najvažnijih novina vezanih za podnošenje pravnih sredstava.

Dr Istvan Laslo Gal (István László Gál), šef Odeljenja za krivično pravo PTE-ÁJK, autor referata „Kršenje poslovne tajne u mađarskom krivičnom pravu i naknada štete“, ukazuje na to da su informacije danas jedno od najvrednijih dobara u ekonomiji. U ekonomskoj literaturi nazivaju se i nezavisnim proizvodnim faktorom. One mogu biti predmet kupovine ili čak pronevere. Autor zaključuje da rast tržišne konkurencije danas sa sobom nosi i rast interesovanja pojedinih kompanija za podatke drugih, uglavnom konkurentskih kompanija, što znači da postoje preduzeća spremna na sve kako bi došla do takvih podataka. Informacije se mogu dobiti putem čovekove intervencije ili tehničkim sredstvima. U slučaju otkrivanja dela kršenja poslovne tajne može doći do krivičnog postupka pred nadležnim sudom, odnosno postupka za ostvarivanje prava na nadoknadu štete koja je na taj način prouzrokovana.

Licima neosnovano lišenim slobode mora se nadoknaditi kako materijalna tako i nematerijalna šteta koju su pretrpeli od državne vlasti, konstatuje **dr Miloš B. Stanić**, naučni saradnik na Institutu za uporedno pravo, u svom referatu pod naslovom „Neophodnost određivanja pritvora i naknada štete u praksi Evropskog suda za ljudska prava – smernice za Srbiju“. Autor ističe da je neophodno da država usvoji precizan, jasan zakon na osnovu kojeg se određuje pritvor, te da državni organi koji određuju pritvor tu meru određuju samo onda kada je neophodno, detaljno obrazlažući svoju odluku, vodeći računa da ova mera traje samo onoliko koliko je neophodno, odnosno što je kraće moguće, te da bude preispitivana od strane nadležnog suda. Srbija je ratifikovala Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda te je ona postala deo unutrašnjeg pravnog poretka naše zemlje. Smernice u pogledu primene pritvora mogu se pronaći u bogatoj praksi Evropskog suda za ljudska prava, gde se ovaploćuju sva načela iz navedene konvencije, ukazano je u referatu.

Druga sesija bila je posvećena osiguranju, sa akcentom na važeća zakonska rešenja u ostvarivanju prava na naknadu šteta po osnovu ugovora o osiguranju.

Dr Magdalena Makijela, advokat iz Krakova, i **dr Vladimir Čolović** koautori su referata pod naslovom „Definisanje kriterijuma za određivanje nadležnosti u sporovima osiguranja sa elementom inostranosti sa osvrtom na rešenja u zakonodavstvu Poljske“. Autori daju kritički osvrt na zakonodavstvo Srbije, koje je uredilo pravila za određivanje nadležnosti za vođenje sporova iz osiguranja sa elementima inostranosti samo kod osiguranja od odgovornosti. Analizirajući zakonske odredbe Republike Poljske, u delu koji je posvećen regulisanju građanskog sudskog postupka, prikazana su pravila na kojima se zasnivaju nadležnosti, a koja se mogu primeniti i u našem budućem zakonodavstvu. Imaj li se u vidu da je Poljska članica Evropske unije i da je u toj zemlji dobrim delom sprovedeno usaglašavanje zakona sa Uredbom br. 1215/2012 Evropskog parlamenta i Saveta o nadležnosti, priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, kao moguće buduće rešenje u ovoj oblasti mogu se primeniti pozitivna iskustva važećeg poljskog zakonodavstva. Autori zaključuju da se za određivanje nadležnosti u sporovima iz oblasti osiguranja sa elementom inostranosti osnov nalazi pre svega u samom ugovoru, ali takođe i u drugim činjenicama koje se mogu vezati za odnos osiguranja. Najvažniji kriterijumi za zasnivanje nadležnosti jesu mesto prebivališta ili boravišta tuženog; mesto obavljanja delatnosti osiguravača; mesto štetne radnje (pre svega kod osiguranja od odgovornosti), mesto nalaženja stvari (u slučaju da je jasno određen predmet osiguranja, tj. da je u pitanju pokretna ili nepokretna stvar) i sporazumno zasnivanje nadležnosti stranaka u sporu. Pored navedenih kriterijumima koji se moraju uzeti u obzir prilikom utvrđivanja nadležnosti za vođenje sporova, autori ukazuju na nespornu činjenicu da ni zakonodavac u Evropskoj uniji nije dao potpuno adekvatna rešenja u toj oblasti, te da je nužno da se u budućnosti više pažnje posveti odgovarajućoj zakonskoj regulativi.

U referatu „Ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu lica lišenih slobode u Republici Srbiji – osvrt na praksu Evropskog suda za ljudska prava“ koautori **dr Zdravko Petrović**, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta „Megatrend“ u

Beogradu, **dr Dragan Obradović**, sudija Višeg suda u Valjevu, i **dr Goran Krstajić** iz MUP-a RS, bave se specifičnom problematikom zakonske regulative koja se odnosi na postupanje službenih lica prema licima lišenim slobode u različitim fazama postupka i omogućavanja ovim licima da ostvare pravo na zdravstvenu zaštitu u uslovima izolacije. Autori zaključuju da je pravo na zdravstvenu zaštitu lica lišenih slobode regulisano u najvažnijim kaznenim propisima u Republici Srbiji, s tim što bi u narednom periodu trebalo usaglasiti pojedine podzakonske propise iz ove oblasti sa važećim međunarodnim standardima. U prilog tome ide i činjenica da do kraja 2018. godine, prema zvaničnim podacima, Republika Srbija nije imala velik broj predmeta niti presuda Evropskog suda za ljudska prava koje se odnose na kršenje prava na zdravstvenu zaštitu lica lišenih slobode. Pored toga, postoji potreba da se unapredi sprovođenje zakonskih rešenja počev od edukacije policije o postupanju prilikom privođenja i lišavanja slobode pojedinih lica, blagovremene izrade detaljnog zapisnika o zdravstvenom stanju lica lišenog slobode, preko upoznavanja medicinskog osoblja i odgovornih lica u kaznenim ustanovama o značaju ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu osuđenih lica, do edukacije sudija i javnih tužilaca u prepoznavanju zlostavljanja lica lišenih slobode od strane nadležnih organa tokom sudskog procesa.

Mr Mirjana Glinčić, istraživač saradnik na Institutu za uporedno pravo u Beogradu, u referatu „Regulisanje mešovite pravne prirode dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja u propisima Republike Srbije“ ukazuje na pravnu prirodu ovog osiguranja i važeće zakone koji regulišu ovu oblast. Komparativnom analizom pravne prirode zdravstvenog osiguranja kao svotnog i odštetnog osiguranja, autor dolazi do zaključka da je dobrovoljno zdravstveno osiguranje mešovitog karaktera. Međutim, važećim zakonskim propisima – Zakonom o osiguranju i Zakonom o zdravstvenom osiguranju, koji regulišu ovaj vid osiguravajuće zaštite, pitanje njegove pravne prirode nije do kraja regulisano, te je preostalo da se reguliše odredbama opštih i posebnih uslova osiguranja. Autor na osnovu tumačenja nekoliko opštih uslova dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja u Republici Srbiji stiče utisak da se ovo osiguranje u potpunosti posmatra kao odštetno, nezavisno od konkretne sadržine prestacije osiguravača. U tom smislu, od značaja bi bila izmena Zakona o obligacionim odnosima kao osnovnog izvora ugovornog prava osiguranja u Republici Srbiji, a koji ne sadrži odredbe o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju ili budućeg građanskog zakona. Izmene bi trebalo da se kreću u pravcu uvažavanja odštetnog i svotnog karaktera ovog osiguranja, tj. ostvarivanja obeštećujućeg principa i sprečavanja prekomernog obeštećenja. Autor ističe da dobra zakonska rešenja i smernice treba tražiti u nemačkom zakonu o ugovoru o osiguranju.

Polazeći od promena Zakona o privrednim društvima iz 2018. godine, a posebno od uvođenja novih normi koje se odnose na osnivanje Evropskog akcionarskog društva (*Societas Europen – SE*), što stupa na snagu 1. januara 2022. godine, autori **dr Dragan Mrkšić**, redovni profesor Fakulteta tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu, i **dr Marija Mijatović**, docent na Fakultetu za pravne i poslovne studije „Dr Lazar Vrkatić“ u Novom Sadu, u referatu „Aktuelna pitanja

definisana pravnog položaja Evropskog akcionarskog društva posebno u oblasti osiguranja“, analiziraju primenu novih pravnih formi u našem zakonodavstvu, ukazujući na potrebne promene u postupku usaglašavanja i harmonizacije s drugim zakonima, kao i na moguće benefite, naročito kada je u pitanju promena vlasničke strukture društva za osiguranje odnosno reosiguranje. U tom smislu, autori zaključuju da društva za osiguranje imaju svoje posebnosti u odnosu na opšta privredna društva, pogotovu u domenu osnivanja, delokruga rada organa, minimalnog iznosa osnovnog kapitala akcionarskog društva za pojedine vrste osiguranja odnosno reosiguranja, nadzora Narodne banke Srbije – što podrazumeva da specifičnosti Evropskog akcionarskog društva za osiguranje i reosiguranje treba da se definišu, i to izmenama i dopunama Zakona o osiguranju. Pored ostalog, u referatu je preporučena model privatizacije domaćih društava za osiguranje afirmisanjem spajanja domaćeg i stranog kapitala u cilju stvaranja Evropskog akcionarskog društva, što je svakako bolja opcija od prodaje domaćeg kapitala, čime on postaje isključivo i većinski strani kapital. Pored ostalog, ovakva akcionarska društva omogućuju poslovanje u različitim evropskim zemljama u skladu s važećom jedinstvenom regulativom.

Ovogodišnjim savetovanjem u Valjevu nastavljena je tradicija okupljanja domaćih i stranih naučnih istraživača i stručnjaka angažovanih u najvišim pravnim institucijama, na institutima i fakultetima, te eksperata u osiguravajućim društvima. Baveći se specifičnim i malo poznatim, a ipak veoma značajnim temama iz oblasti prava i osiguranja, ovo savetovanje predstavlja jedinstvenu sinergiju teorije i prakse. Kao rezultat naučnih analiza različitih važećih zakonskih normi u zemlji i evropskog zakonodavstva, kao i preporučenih smernica, predložena su najbolja moguća rešenja za unošenje novina u postojeće zakone i prilikom kreiranja novih. Kruna ovog savetovanja je Zbornik radova sa ovog međunarodnog skupa čiji je samo mali deo dat u ovom prikazu, što nikako ne umanjuje važnost i značaj ostalih autora i njihovih referata. Naprotiv, svim učesnicima dugujemo veliku zahvalnost za njihov značajan naučni doprinos unapređenju prava i prakse osiguranja.

Daliborka S. Jovičić, PhD¹

CONFERENCE REVIEW

**22ND INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE ON
CAUSING DAMAGES, DAMAGE COMPENSATION AND
INSURANCE**

The 22nd International Scientific Conference on *Causing Damages, Damage Compensation and Insurance* was held from the 12th to 14th September at the Omni hotel in Valjevo. The Conference was organised by the Association for Damage Compensation Law, the Institute for Comparative Law and the Judicial Academy. As in the previous years, the Conference was contributed by many eminent experts in legal science, case law and insurance, who have shown that theory and practice must go hand in hand in creating, harmonizing and putting into practice new legal solutions. Many international participants from Poland, Austria, Norway, Hungary, Bosnia and Herzegovina, Croatia, Slovenia and Montenegro brought international flair to this event. Based on the examples and experiences of their countries in damage compensation, insurance and EU regulations, participants highlighted possible solutions and ways to harmonize legal provisions and practices.

As in the previous year, this year's Conference was supported by the town of Valjevo. The guests were welcomed by the Mayor of Valjevo, **Slobodan Gvozdrenović PhD**, who pointed out that a Conference which, like this one, is dedicated to an interesting area of life, proves the fact that law should serve life, not the other way round.

The director of the Institute for Comparative Law, **Vladimir Čolović PhD**, pointed out that this year's Conference will focus on a number of issues concerning damage compensation and insurance governed by the Law of Contracts and Torts. After the adoption of a new Serbian civil code that is planned to happen this or next year, the expected amendments and supplements to other laws will be completed. This notably concerns the Law on Compulsory Traffic Insurance and the Law on Insurance.

In his keynote speech, the professor of the European Academy of Sciences and Arts, **Wolfgang Rohrbach, PhD** spoke of the importance of the risk prevention relating to the frequent climate changes and catastrophes. He stressed that renewable energy sources can have a significant impact on climate change, as we witness strong winds, typhoons and devastating hurricanes, floods and sudden changes in climate, such as warm days in December and extremely cold days around Easter. In order to minimize damage, it is important to act preventively

¹ The author of this Review is a coordinator for statistical reporting in the Actuarial, Reserve and Reporting Department, Actuarial and Solvency Risk Management Function of Dunav Insurance Company a. d. o.

regardless of whether or not the risk is covered by insurance. People should be aware of the need to take preventative measures against possible damages.

Zdravko Petrović PhD, the president of the Association for Damage Compensation Law, spoke about the importance of this Conference on insurance, as it raises awareness of the need for insurance not only in certain categories of people such as farmers, but also among general population. Petrović pointed out that there is a particular number of problems faced in terms of damage compensation, whereas new trends emerged regarding the compensation of notably non-pecuniary damages. The range of damages for which the injured parties seek compensation is expanding (for example, for various forms of discrimination or for rehabilitation of wrongfully convicted persons, etc.). Young people working in judicial institutions are the first to be educated of the foregoing, however, even the older ones should be reminded of what they have already mastered but may have forgotten.

In his speech, the host of the event, **Dragan Obradović PhD**, wished for a continuance of a successful cooperation with the Institute for Comparative Law and the Association for Damage Compensation Law, and hoped that in the coming period he would see more judges participating in the Conference program.

In addition, at the opening of the 22nd International Scientific Conference, **professor Slobodan Stanišić PhD**, a renowned Banjaluka lawyer and professor at the Faculty of Law of the Pan-European University Aperiion, was honoured by a Lifetime Achievement Award for his contribution to the development of damage compensation and insurance.

The rest of the Conference was marked by the presentation of the top local and international experts in various fields who shed light on numerous current challenges faced by the legislator and court practice in Serbia and the region. On the second day, the working part of the scientific conference took place in two parallel sessions. One session, chaired by the professor Zdravko Petrović PhD, addressed the topic *Causing Damage, Liability and Damage Compensation*. At the second session, chaired by professor Vladimir Čolović PhD, the insurance-related topics were discussed. On the third day of the Conference, the third session was held entitled *Causing Damage and Damage Compensation Arising Out of Employment*.

In his presentation of *Non-pecuniary Damage and Roman Law*, **Andreja Katančević PhD**, the associate professor at the Faculty of Law, University of Belgrade, provided a historical overview of the recognition of non-pecuniary damage within the right to compensation. He pointed out that the predominant view of the theory is that Roman law knew neither property damage nor its compensation, but it established the rules that protected intangible assets under private law. In his paper, the author examined different legal systems and concluded that historically, different legal systems started from different concepts, travelled different paths, but reached the same goal. The Romans did not recognise the concept of non-pecuniary damage, but they did not need it to attribute similar or same legal consequences of a modern legal system to non-pecuniary property injury.

Adding to the previous presentation, **Duško Medić PhD**, the Judge of the Constitutional Court of Republika Srpska and full professor at the Faculty of Law at Apeiron University in Banjaluka, in his paper *Non-pecuniary Damage in Comparative Law*, gave a comparative overview of non-pecuniary damage in civil laws and of the right to compensation and the conditions under which it is exercised in conformity with the specific features of a particular legal system. Based on the detailed analysis presented in the paper, the author concluded that the practice of the courts had a decisive influence on the tort law development in this area, since most civil laws do not define such damage, but rather leave it to legal theory and case law. In addition to civil law, the economic and social situation in each country has a major impact on the right to compensation for non-pecuniary damage.

The topic *Compensation for Non-pecuniary Damage due to Violations of the Rights of a Person - between Law and Practice* was addressed by **Stefan Andonović**, research associate at the Institute for Comparative Law in Belgrade. Based on the judgment of the Supreme Court of Cassation concerning the compensation for non-pecuniary damage due to the violation of rights of a person, which is analysed in detail in the paper, and based on the judgments of the appellate courts concerning the same matter, the author concluded that the Law of Contracts and Torts did not fully define and regulate all matters that relate to non-pecuniary damage compensation due to violations of personal rights. The vagueness in which this matter was regulated has led to inconsistencies of judgements in the practice of courts of different instances. Accordingly, the author is of the opinion that the current system should modify and accept the objective concept of non-pecuniary damage. Such concept would allow the acceptance of new social tendencies in which personal rights play an increasingly important role, whereas modern technologies bring situations where numerous injuries may not produce direct consequences or such consequences may occur much later, after the possibility to claim compensation ceases to exist.

A detailed analysis of particular provisions of the new Law on Personal Data Protection was provided in the paper entitled *Compensation for Damages under the Law on Personal Data Protection* written by **Vesna Bilbija PhD**, a senior advisor at the Administrative Court of the Republic of Serbia. The author concluded that bearing in mind that the recently adopted law is of a general nature and that it will be necessary to harmonize special laws, a need arises for a whole set of changes that will affect a number of different entities, starting with the authorities, competent bodies, independent and autonomous supervisory authorities such as commissioners for information of public importance and personal data protection, the persons whose personal data are processed, large enterprises and multinational companies, small and medium-sized enterprises, and other persons related to the personal data processing. The paper devoted particular attention to the right to compensation, which is prescribed in Title VII of the Law on Personal Data Protection (Art. 82 through 87), which establishes remedies, liability and penalties and which is one of the most important novelties related to the filing of legal remedies.

István László Gál PhD, head of the Criminal Law Division of PTE-ÁJK, author of the paper *Breach of Trade Secrets in Hungarian Criminal Law and Damage Compensation*, pointed out that information is one of the most valuable assets in today's economy. In the economic literature, they are also called independent production factors. They may be subject to purchase or even embezzlement. The author concludes that increased market competition today also carries the increased interest of certain companies in the information about other, mainly competing companies, which means that certain companies will stop at nothing to obtain such data. Information can be obtained through human intervention or by technical means. A breach of a trade secret may lead to criminal proceedings before a competent court, that is, a procedure for exercising the right to compensation for caused damage.

In the paper entitled *The Necessity of Detention and Compensation in the Practice of the European Court of Human Rights - Guidelines for Serbia*, the author **Milos B. Stanić PhD**, Research Associate at the Institute for Comparative Law, concludes: "Persons wrongfully deprived of liberty must be compensated for both material and non-pecuniary damage inflicted by the state authorities". The author points out that it is necessary for the state to adopt a precise, clear law on the basis of which detention will be ordered, whereas the state authorities will order detention only when necessary, explaining their decision in detail and ensuring that this measure lasts only as long as necessary, that is, as short as possible, which is to be reviewed by a competent court. Serbia has ratified the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms thus making it a part of Serbian internal legal system. The paper points out that guidelines on the application of detention can be found in the rich practice of the European Court of Human Rights, which embodies all the principles of the said Convention.

The second session was dedicated to insurance, with an emphasis on valid legal solutions in exercising the right to damage compensation under an insurance contract.

Magdalena Makiela PhD, a lawyer from Krakow, and **Vladimir Čolović PhD** co-authored the paper entitled *Defining Criteria for Determining Jurisdiction in Insurance Disputes with a Foreign Element with Respect to Solutions in Polish Legislation*. The authors give a critical review of the Serbian legislation, which laid down rules for determining jurisdiction of the courts to hear insurance disputes with foreign elements only in liability insurance. Analysing the legal provisions of the Republic of Poland, the section devoted to civil proceedings shows the rules on which the jurisdictions are based and which may be applied in the future legislation of Serbia. Baring in mind that Poland is an EU member and has largely harmonised its laws with the Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters as a possible future solution in this area, positive experiences of the effective Polish law can be applied. The authors conclude that the basis for determining jurisdiction in insurance disputes with a foreign element primarily lies in the contract itself, but also in other facts that may

relate to the relationships arising out of insurance. The most important criteria for establishing jurisdiction are the place of residence or address of the respondent; the place of insurer's business; the place of the wrongful act (notably in liability insurance), the place of finding the object (in the case of clearly defined subject of insurance, namely, whether it is a movable or immovable object) and the jointly established jurisdiction of the parties to dispute. In addition to the above criteria, which have to be taken into account when determining jurisdiction for hearing disputes, the authors point to the indisputable fact that even the EU legislator has not given completely adequate solutions in this field, and that in the future it will be necessary to pay more attention to the relevant legal regulations.

In the paper *Exercising the Right to Healthcare in the Republic of Serbia by the Persons Deprived of Their Liberty – a review of the court practice of the European Court of Human Rights*, the co-authors **Zdravko Petrović PhD**, full professor of the Faculty of Law of the Megatrend University in Belgrade, **Dragan Obradović PhD**, Judge of the High Court in Valjevo, and **Goran Krstajić PhD** of the Ministry of Interior of the Republic of Serbia, addressed the specific issue of legal regulations pertaining to the treatment of persons deprived of liberty at different stages of the procedure, and enabling such persons to exercise their right to healthcare in isolation. The authors concluded that the right to health care of persons deprived of their liberty is regulated in the most important penal laws of the Republic of Serbia, however, in the following period, certain by-laws in this field should be harmonized with the applicable international standards. This is supported by the fact that according to official data, by the end of 2018, the Republic of Serbia did not have a large number of cases or judgments of the European Court of Human Rights relating to the violation of the right to healthcare of persons deprived of their liberty. In addition, there is a need to enhance the implementation of legal solutions starting with educating the police on how to apprehend and imprison individuals, timely drafting a detailed report on health of a person deprived of liberty, informing medical staff and responsible persons in penal institutions about the importance of exercising the healthcare rights by the persons deprived of their liberty, and educating judges and public prosecutors in how to recognize the abuse of persons deprived of liberty by the competent authorities during the judicial process.

Mirjana Glinčić MA, a research associate at the Institute for Comparative Law in Belgrade, in the paper *Regulating the Mixed Legal Nature of Voluntary Health Insurance in the Regulations of the Republic of Serbia*, points to the legal nature of this insurance and the applicable laws governing this area. Through a comparative analysis of the legal nature of health insurance as insurance of fixed sums and indemnity, the author concludes that voluntary health insurance is of a mixed character. However, the current legislation - the Law on Insurance and the Law on Health Insurance – which regulates this type of insurance protection, do not fully regulate the issue of legal nature and thus, legal nature remains to be regulated by the provisions of general and special insurance terms and conditions. Based on the interpretation of several general voluntary health insurance terms and conditions in the Republic of Serbia, the author was of the impression that this insurance was fully regarded as indemnity insurance, regardless of the specific content of the insurer's

settlement. In view of the foregoing, it would be important to amend the main source of insurance contracting law in the Republic of Serbia, namely, the Law of Contracts and Torts which does not contain provisions on voluntary health insurance or future civil code. Amendments should be made toward the recognition of indemnity and fixed-sum nature of this insurance, i.e. toward the exercise of indemnity principle and the prevention of excessive damages. The author pointed out that good legal solutions and guidelines should be sought in German insurance contract act.

Starting with the amendments to the Companies Act 2018, and especially with the introduction of new norms relating to the founding of the European Joint Stock Company (*Societas Europen – SE*), which comes into force on 1 January, 2022, the authors **Dragan Mrkšić, PhD**, Full Professor at the Faculty of Technical Sciences, University of Novi Sad, and **Marija Mijatović, PhD** Assistant Professor at the Faculty of Legal and Business Studies “Dr. Lazar Vrkatic” in Novi Sad, in the paper *Current Issues of Defining the Legal Status of European Joint Stock Company Particularly in the Area of Insurance*, analyse the implementation of new legal forms in Serbian legislation and highlight necessary changes in the process of alignment and harmonization with other laws, as well as possible benefits, especially when it comes to changing the ownership structure of an insurance or reinsurance company. In this regard, the authors conclude that insurance companies have their own peculiarities in relation to general commercial companies, especially when it comes to incorporation, scope of work of their bodies, minimum share capital of a joint stock company for certain types of insurance or reinsurance, supervision of the National Bank of Serbia – which implies that the specifics of the European joint stock insurance and reinsurance company should be defined by amendments and supplements to the Insurance Law. Among other things, the paper recommends a model of privatization of domestic insurance companies by affirming the merger of domestic and foreign capital in order to create a European joint stock company, which is certainly a better option than selling domestic capital and making it exclusively foreign majority capital. Among other things, such joint stock companies can operate in different European countries in accordance with the applicable uniform regulations.

This year’s Conference in Valjevo continued the tradition of bringing together domestic and foreign scientific researchers and experts engaged in the highest legal institutions, institutes and faculties, and experts in insurance companies. Since it addresses specific and little-known but very important topics in the field of law and insurance, this Conference represents a unique synergy of theory and practice. As a result of scientific analyses of the various applicable legal rules in Serbia and of the European legislation, as well as of the recommended guidelines, the best possible solutions were proposed for introducing novelties to the existing laws and using such novelties in the course of creating new ones. The crown of this international Conference are the Proceedings, where only a small part is laid out in this review, which in no way diminishes the importance and prominence of other authors and their papers. On the contrary, we owe a great deal of gratitude to all participants for their significant scientific contribution to the advancement of insurance law and practice.

Translated by: Zorica Simović

UDK:655.55:351.72:343.9(083.77)+331.107:34.05 (497.11)(672 EEZ)

Dr Zoran D. Radović

PRIKAZ KNJIGE

FINANSIJSKI KRIMINALITET

Autori: Grupa autora

Izdavači: Institut za uporedno pravo, Beograd, i Institut za kriminologiju i sociološka istraživanja, Beograd, u saradnji sa Pravosudnom akademijom, Beograd, 2018. godine

Urednici: dr Jelena Kostić i Aleksandar Stevanović, MA

Obim: 316 strana

Knjiga pred nama deo je naučnoistraživačkog projekta „Srpsko i evropsko pravo – upoređivanje i usaglašavanje“, koji je finansiralo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. U uvodnom delu knjige istaknuta je potreba za unapređenjem mehanizma suzbijanja finansijskog kriminala, što je već imalo odziva u donošenju novih zakonskih propisa u Srbiji.

Dr Milan Škulić, sudija Ustavnog suda Srbije i redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, u svom prilogu „Organizacija nadležnosti državnih organa čija je funkcija suzbijanje koruptivnih dela“ ukazao je na osnovne dokazne teškoće u pogledu krivičnih dela organizovanog kriminala i visoke korupcije.

„Ekonomski kriminalitet i uloga forenzičkog računovodstva u njegovom otkrivanju“ tema je koju su obradili **dr Dragan Cvetković** iz Uprave kriminalističke policije Policijske uprave za grad Beograd i **dr Želimir Kešetović**, redovni profesor Fakulteta bezbednosti Univerziteta u Beogradu. Oni ukazuju na to da ekonomski kriminal nanosi znatnu materijalnu štetu društvu, a posebno mesto u toj grupi kriminalnih radnji zauzimaju one u računovodstvenoj dokumentaciji, naročito u finansijskim izveštajima. Forenzičko računovodstvo u svojim postupcima i procedurama istražuje modalitete izvršenja raznovrsnih oblika kriminaliteta i prikuplja dokaze relevantne za sudski postupak.

Dr Zoran S. Pavlović, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Privredna akademija iz Novog Sada i ombudsman Autonomne Pokrajine Vojvodine, u zaključku svog rada „Institucionalni kapaciteti Srbije za suprotstavljanje organizovanom kriminalu, terorizmu i korupciji“ ukazuje na nesporn zahtev društva da se konkretnom saradnjom i koordinacijom nadležnih državnih organa dođe do efikasnijih institucija koje će dovesti do boljih rezultata. Time će se dopuniti pojedini propusti u samom zakonskom rešenju.

Dr Nataša Delić, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, u svom radu „Krivična dela falsifikovanja predviđena u glavi krivičnih

dela protiv privrede u svetlu novela iz 2012. godine" ukazala je na to da su krivična dela falsifikovanja jednaka kao i većina krivičnih dela protiv privrede sa sličnim zakonskim formulacijama. Ona spadaju u finansijski kriminal u širem smislu budući da se njihovim vršenjem stiže odgovarajuća imovinska korist, što je pak moguće zahvaljujući prirodi predmeta koji predstavljaju objekat radnje ovih krivičnih dela (novac, hartije od vrednosti, kreditne kartice itd.).

Dr Dragan Jovašević, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, u svom radu „Pranje novca u srpskom i uporednom pravu“ ukazao je na to da u strukturi nacionalnog, ali i internacionalnog kriminaliteta danas preovladava kriminal upravljen na štetu imovine drugih fizičkih i pravnih lica, pri čemu pojedinci, grupe ili čitave organizacije u vršenju svojih kriminalnih aktivnosti postupaju vođeni namerom da pribave protivpravnu imovinsku korist. Autor je dao prikaz rešenja u nizu krivičnih zakona pojedinih zemalja.

Dr Mina Zirojević, naučni saradnik Instituta za uporedno pravo u Beogradu, u svom prilogu „Pranje novca i finansiranje terorizma“ ukazala je na to da borba protiv terorizma zahteva međunarodnu i nacionalnu saradnju na državnom, finansijskom, diplomatskom, obaveštajnom, policijskom, vojnom i logističkom planu. Pranje novca je postupak kojim se nezakonit izvor sredstava koji proističe iz kriminalnih aktivnosti prikriva kako se ne bi otkrila veza između sredstava i kriminalnih aktivnosti kojima su ona stečena.

Dr Aleksandra Bulatović, naučni saradnik na Institutu za filozofiju i društvenu teoriju Univerziteta u Beogradu, u svom radu „Imovina kao elemenat infrastrukture organizovanih kriminalnih grupa“ istakala je da se kriminalni potencijal kriminalne grupe procenjuje na osnovu njene imovine, jer je cilj organizovanih grupa da direktno ili indirektno ostvare finansijsku ili drugu materijalnu korist.

U radu „Privredni kriminal u Republici Srbiji – stanje i izazovi“ **dr Nataša Tanjević**, generalni sekretar Narodne banke Srbije, ukazuje na osnovne karakteristike privrednog kriminala koje ga čine specifičnim i razlikuju ga od drugih tipova kriminala. Podaci publikovani u periodičnim izdanjima Republičkog zavoda za statistiku ukazuju na činjenicu da se krivična dela iz oblasti privrede nedovoljno otkrivaju i da se počinioci nedovoljno gone, da je formalna pravna reakcija usmerena uglavnom na „sitan“ privredni kriminal, te da je kaznena politika sudova relativno blaga budući da u strukturi ukupno izrečenih krivičnih sankcija dominira uslovna osuda.

Nikola Paunović, istraživač pripravnika Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu, stipendista Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, napisao je rad „Krivično delo računarske prevare kao oblik finansijskog kriminaliteta – kriminalistički aspekt“. Ukazao je na to da je jedan od tipičnih fenomenoloških oblika ispoljavanja finansijskog kriminaliteta koji u savremenom svetu dostiže zabrinjavajuće razmere krivično delo računarske prevare. Pod računarskom prevarom podrazumeva se svako neovlašćeno unošenje, menjanje, brisanje ili prikrivanje računarskih podataka odnosno svako ometanje rada računarskog sistema, s namerom da se pribavi protivpravna imovinska korist za sebe ili za drugog.

Iva Tošić, master prava, istraživač pripravnik na Institutu za uporedno pravo u Beogradu, u svom radu „Prevara u osiguranju motornih vozila“ ukazuje na složenost pojma prevare, kao i činjenicu da prevare uopšte, a pogotovo kod osiguranja motornih vozila, postaju sve češće i rasprostranjenije. Prevare u osiguranju na različite načine definisane su u pravnim rešenjima evropskih zemalja. Kao najčešće vrste prevara autor navodi nepravilne lekarske dijagnoze, lažiranje saobraćajnih nezgoda, preuveličavanje odštetnih zahteva i dogovorene krađe automobila. On u zaključku naglašava da se organizovani kriminal sve više pojavljuje u osiguranju. U okviru Udruženja osiguravača Srbije formirana je Komisija za sprečavanje kriminala čiji je cilj da probudi svest o ovom velikom problemu.

U knjizi su objavljeni i brojni drugi radovi: „Poreski rajevi“ sudije Ustavnog suda Republike Srbije **dr Jovana Ćirića**, „Poreska krivična dela u Krivičnom zakonu Republike Srpske“ sudije Vrhovnog suda Republike Srpske **dr Veljka Ikanovića**, „Značaj naknadnog izvršenja poreske obaveze na kažnjavanje za poreske kaznene delikte“ **dr Nataše Mrvić Petrović**, naučnog savetnika Instituta za uporedno pravo u Beogradu, „Nezakonito upravljanje otpadom i pranje novca“ **dr Ane Batričević**, višeg naučnog saradnika Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu, „Oduzimanje imovinske koristi proistekle iz krivičnog dela – uporednopravna rešenja i iskustvo Srbije“ **dr Marine Matić Bošković**, naučnog saradnika Instituta za uporedno pravo u Beogradu, „Oduzimanje imovine prema najnovijem zakonu o oduzimanju imovine koja je proistekla izvršenjem krivičnog djela u Republici Srpskoj“ **dr Ljubinka Mitrovića**, ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine i redovnog profesora na Fakultetu pravnih nauka Panevropskog univerziteta „Apeiron“ u Banjaluci, i **mr Dragana Kosića**, izvršnog direktora Kompanije „Sector security“ u Banjaluci, zatim „Tipologije finansijskog kriminaliteta“ **dr Filipa Mirića** sa Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu, „Interpolova tipologija finansijskog kriminala“ **mr Sergeja Uljanova**, načelnika Odeljenja za poslove Interpola u Upravi za međunarodnu operativnu policijsku saradnju MUP-a Republike Srbije, „Finansijske posledice nameštanja fudbalskih utakmica“ **dr Dejana Šuputa**, predsednika Atletskog saveza Beograda, „Krivično delo zloupotreba u vezi s javnom nabavkom“ **dr Jelene Kostić**, naučnog saradnika Instituta za uporedno pravo u Beogradu, i „Finansiranje političkih subjekata: koruptivni potencijal i značaj adekvatnog zakonskog rešenja“ **Aleksandra Stevanovića, MA**, saradnika Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu.

UDK:655.55:351.72:343.9(083.77)+331.107:34.05 (497.11)(672 EEZ)

Zoran D. Radović, PhD

BOOK REVIEW

FINANCIAL CRIME

Authors: **Group of authors**

Publishers: *The Institute of Comparative Law, Belgrade and the Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrade, in cooperation with Judicial Academy, Belgrade, 2018*

Editors: **Jelena Kostić, PhD and Aleksandar Stevanović, MA**

Number of pages: 316 pages

The book before us is part of the scientific and research project *Serbian and European Law - Comparison and Harmonization*, funded by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia. The introductory part of the book emphasizes the need to improve the mechanism of combating financial crime, which has already been reflected in the adoption of new legislation in Serbia.

Milan Škulić PhD, a Judge of the Constitutional Court of Serbia and Full Professor of the Faculty of Law, University of Belgrade, in his article *Organization of Competencies of State Authorities in the Suppression of the Acts of Corruption*, pointed out the basic evidentiary difficulties regarding criminal offences of organised crime and high-level corruption.

Dragan Cvetković, PhD of the Criminal Police Directorate, Police Directorate for the City of Belgrade and **Želimir Kešetović, PhD** a Full Professor at the Faculty of Security Studies, University of Belgrade, addressed the topic of *Economic Crime and the Role of Forensic Accounting in Its Detection*. The authors indicate that economic crime inflicts considerable material damage to society, where the accounting records, particularly financial statements, stand out within such group of criminal acts. Forensic accounting in its processes and procedures investigates the modalities of various forms of crime and gathers evidence relevant for court proceedings.

Zoran S. Pavlović, PhD a Full Professor of the Faculty of Law of the University Business Academy from Novi Sad and Ombudsman of the Autonomous Province of Vojvodina, in the conclusion of his paper *The Institutional Capacities of Serbia to Combat Organized Crime, Terrorism and Corruption*, points to a clear demand of society for concrete cooperation and coordination of competent state authorities for more efficient institutions that will lead to better results. This will make up for particular omissions in the legal solution.

Nataša Delić, PhD a Full Professor at the Faculty of Law, University of Belgrade, in her paper *Criminal Offenses of Counterfeiting Stipulated in the Chapter*

on *Offences against Economic Interests in the Light of 2012 Amendments*, pointed out that counterfeiting offenses are the same as most offenses against economic interests which have similar legal wordings. In a broader sense, they are regarded as financial crime since their execution leads to corresponding material gain, which is possible due to the nature of matters that constitute the subject of such offenses (money, securities, credit cards, etc.).

Dragan Jovašević PhD, a Full Professor at the Faculty of Law, University of Niš, in his paper *Money Laundering in Serbian Law and Comparative Law* pointed out that today, in the structure of national and international crime, prevalent is the crime aimed at property damage of other natural and legal persons, where in the course of their criminal activities, individuals, groups or entire organizations act guided by the intention to illegally obtain material gain. The author gave an overview of the solutions provided by series of criminal laws of individual countries.

Mina Zirojević PhD, a Research Associate at the Institute of Comparative Law in Belgrade, in her article *Money Laundering and Terrorist Financing*, pointed out that combating terrorism requires international and national cooperation at the levels of the state, finance, diplomacy, intelligence, police, army and logistics. Money laundering is a process of concealing source of funds obtained illegally, through criminal activities, by covering up the link between the funds and criminal activities.

Aleksandra Bulatović, PhD a Research Associate at the Institute for Philosophy and Social Theory of the University of Belgrade, pointed out in her paper *Property as an Element of Infrastructure of Organised Crime Groups* that the criminal potential of a criminal group is evaluated on the basis of its assets, because the aim of organized groups is to directly or indirectly obtain financial or other material gain.

In her paper *Economic Crime in the Republic of Serbia – Situation and Challenges*, **Nataša Tanjević PhD**, a Secretary General of the National Bank of Serbia, highlighted the main characteristics of the economic crime which make it distinct and differentiate it from other types of crime. The data published in the periodicals of the Statistical Office of the Republic of Serbia indicate that the offenses in economy are not sufficiently identified whereas the perpetrators are insufficiently prosecuted. Formal legal response in this matter is mainly directed to “petty” economic crime, whereas the penal policy of the courts is relatively lenient since in the structure of total penal sanctions suspended sentences are predominant.

Nikola Paunović, a Junior Associate at the Institute of Criminological and Sociological Research in Belgrade and scholarship recipient of the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia, wrote the paper *Computer Fraud as a Form of Financial Crime - Criminal Aspect*. He pointed out that computer fraud is one of the typical phenomenological manifestations of financial crime that in the modern world has far-reaching consequences. Computer fraud means any unauthorized input, alteration, deletion or suppression of computer data, or any interference with the operation of a computer system, with the intention of gaining illegal economic benefits for oneself or others.

Iva Tošić, Master of Laws, a Junior Associate at the Institute of Comparative Law in Belgrade, in her paper *Fraud in Insurance of Motor Vehicles* pointed out the complexity of the term fraud and the fact that frauds in general, and particularly in insurance of motor vehicles, are becoming more frequent and common. In the legal solutions of European countries insurance fraud has various definitions. According to the author, the most common types of fraud are incorrect medical diagnoses, fake traffic accidents, exaggerated claims and arranged car thefts. In his conclusion, the author stresses that organized crime is increasingly emerging in insurance industry. The Commission for Crime Prevention has been formed within the Association of Serbian Insurers with the aim to raise awareness of this major problem.

A number of other papers were published in the book, such as: *Tax Havens* by a Judge of the Constitutional Court of the Republic of Serbia **Jovan Ćirić, PhD** *Tax Crimes in the Criminal Code of Republika Srpska* by a Judge of the Supreme Court of Republika Srpska **Veljko Ikanović PhD**, *Significance of Subsequent Payment of Accrued Tax Liabilities for Penalisation in Tax-Related Criminal Offences* by **Nataša Mrvić Petrović PhD**, a Research Fellow at the Institute of Comparative Law in Belgrade, *Illegal Waste Management and Money Laundering* by **Ana Batričević PhD**, a Senior Research Fellow at the Institute for Criminological and Sociological Research in Belgrade, *Confiscation of Material Gain Derived from Criminal Acts - Comparative Legal Solutions and Experience of Serbia* by **Marina Matić Bošković PhD**, a Research Associate at the Institute for Comparative Law in Belgrade, *Seizure of Property under the Latest Law on the Seizure of Property Caused by Criminal Offense in Republika Srpska* by **Ljubinko Mitrović PhD**, a Human Rights Ombudsman of Bosnia and Herzegovina and Full Professor at the Faculty of Law at Pan-European University Apeiron in Banjaluka, and **Dragan Kosić MA**, an Executive Director of the Company „Sector security“ in Banjaluka, then *Typologies of Financial Crime* by **Filip Mirić** of the Faculty of Law of Niš University, *Interpol Typology of Financial Crime* by **Sergej Uljanov MA**, a Head of the Interpol in the Directorate for International Operative Police Cooperation of the Ministry of Interior of the Republic of Serbia, *Financial Consequences of Fixing Football Matches* by **Dejan Šuput PhD**, a President of the Athletic Federation of Belgrade, *Misfeasance in Public Procurements* by **Jelena Kostić PhD**, an Associate Researcher of the Institute of Comparative Law in Belgrade, and *Financing Political Entities: Corruption Potential and Significance of Adequate Legal Solution* by **Aleksandra Stevanovića, MA**, an Associate of the Institute for Criminological and Sociological Research in Belgrade.

Translated by: **Zorica Simović**

Ana V. Vodinelić, MA¹

PRIKAZ INOSTRANOG ČLANKA

„LOJD“ OBUČAVA VIŠE ŽENA ZA RUKOVODIOCE

Osiguravač „Lojd“ raspisao je u oktobru konkurs za šestomesečnu obuku za zaposlene žene koje žele da napreduju i zauzmu rukovodeće funkcije u toj firmi.

Opis buduće liderke je:

1. Kandidatkinja stalno donosi odlične rezultate na poslu i raste joj ugled u timu.
2. Pokazuje znanje i interesovanje za nekoliko osiguravajućih oblasti i sposobnost da se prilagodi novim oblastima radnih zadataka.
3. Trenutno nije rukovodilac nego je na jednom od srednjih nivoa u hijerarhiji firme s izraženim potencijalom za rukovodioca u sledećem pozicioniranju ljudskih resursa u „Lojdu“.

Cilj obuke je da se poveća broj žena seniora na vodećim pozicijama kako bi se više koristio njihov strukovni i stručni potencijal u osiguranju nego dosad. To će ujedno doprineti boljem balansu polova na odlučujućim položajima na svim nivoima korporativne hijerarhije.

Jedan od uslova da žena bude uvrščena među kandidate za budućeg rukovodioca jeste to da je u prethodnom radu pokazala menadžerske veštine.

Obuka je namenjena za 15 žena u prodaji osiguranja „Lojd“ i započela je u januaru 2020. Među polaznicama je deset agenata prodaje osiguranja i pet žena iz administracije. Svaka žena moći će odabrati vrste osiguravajuće delatnosti u kojim želi da se usavršava uz podršku mentora. Omogućeno joj je i da se edukuje pomoću kibernetičkih i tehnoloških dostignuća kako bi stala na noge za svoju buduću radnu biografiju na liderskim prodajnim i korporativnim radnim mestima u firmi.

Za kandidovanje je uslov da zaposleni koji predlaže koleginicu za tu obuku već poseduje liderske bonuse, a svaka kandidatkinja treba da obezbedi sponzora koji će finansijski pomoći njenu obuku, kao i da ima mentora koji će predložiti još neku kandidatkinju za obuku za buduće rukovodeće funkcije iz neke druge poslovne jedinice. Na taj način se u prvom redu valorizuje rezultat određene žene koji je timski ocenjen njenim minulim radom kao dobro tlo za napredovanje u poslu.

Za informacije o uslovima za kandidaturu i obuci osiguravač je odabrao kolegu Marka Rivera. On je selektor talenata za napredovanje u radu u HR u „Lojdu“.

Izvor

- <https://www.lloyds.com/news-and-risk-insight/news/lloyds-news/2019/09/request-for-nominations-developing-future-female-leaders-in-the-lloyds-insurance-market>

¹ Autor je specijalista za informisanje u Centru za korporativni marketing i brigu o klijentima, Kompanija „Dunav osiguranje“ a.d.o.

BROKERSKA KUĆA „SIMPLY BUSINESS“ ZAPOČELA S NAJVEĆIM POKUŠAJEM UVOĐENJA ČETVORODNEVNE RADNE NEDELJE U UK

„Simply Business“ kol centar je sa svojih 5.000 zaposlenih najveća kompanija u UK koja počinje s uvođenjem četvorodnevne radne nedelje, s ciljem da poboljša ravnotežu između poslovnog i privatnog života svojih zaposlenih. Prateći primer novozelandskog kartela „Perpetual Guardian“, radnu nedelju od 37,5 sati smanjili su na 30 sati. „Perpetual Guardian“ je prošle nedelje objavio da 24 odsto više zaposlenih oseća da lakše uspostavlja ravnotežu između privatnog i poslovnog života, a osnivač Endru Barns izjavio je da svi dokazi pokazuju da produktivnost u tom slučaju ima dve mogućnosti: da stagnira ili raste. Pošto je radna nedelja smanjena za jedan dan, produktivnost po danu porasla je za 20 odsto. Debora Holand, generalna direktorka „Simply Business“-a, kaže da tehnologija i unapređenje poslovnih procesa omogućavaju toj kući veću efikasnost. Testirajući produktivnost, zadovoljstvo klijenata i dobrobit i angažovanost zaposlenih, u toj kući veruju da kraća radna nedelja može biti efikasnija za njihovo poslovanje.

(Izvor: Broker Simply Business Launches Largest UK Four-day Week Trial, Insurance Post, jun 2019, str. 55)

„HORWICH FAMILY“ DRUŠTVO ZA PRAVO OSIGURANJA POKREĆE SVOJU ŽENSKU MREŽU

Kuća „Horwich family“, koja se specijalizuje za pravo osiguranja, pokrenula je projekat ženske mreže na događaju nazvanom „Inspirisati žene“, održanom na Međunarodni dan žena, 8. marta 2019. godine. Mreža ima za cilj da ohrabri sve zaposlene žene da preuzmu veći broj menadžerskih pozicija u firmi. Vođa te inicijative Nikola Kričli kaže da je osnovni cilj te nove grupe da pruži podršku, da savete o karijeri i obuci te da podstakne i druge inicijative koje promovišu inkluziju za sve. Ovlašćeni institut osiguranja plasirao je na tržište digitalni vodič koji pomaže ženama da preuzmu kontrolu nad svojim finansijama, nakon istraživanja PwC-a koje govori da samo 30 posto žena smatra da im upravljanje sopstvenim finansijama daje osećaj kontrole nad sopstvenim životom. U blogu povodom međunarodnog dana žena, Amanda Blank, predsednica Udruženja britanskih osiguravača i generalna direktorka kuće „Zurich EMEA“, napisala je da je potrebno učiti od politika kojima se unapređuje ravnopravnost polova i koristiti te politike kako bi se rešila pitanja jednakosti u svim drugim sferama, uključujući osobe sa invaliditetom, etničku pripadnost i seksualnu opredeljenost. Dodala je da je napredak uočljiv, ali daleko od zadovoljavajućeg, dok se ne postigne to da polna jednakost u biznisu bude pravilo a ne izuzetak.

(Izvor: Insurance Lawfirm Horwich Family Launches Its Network for Women, Insurance Post, april 2019, str. 55)

SVEŽE SA FEJSBUKA

RAD U MODERNOJ OSIGURAVAJUĆOJ KUĆI

U aprilu 2019. godine, osiguravajuća kuća „Covea Insurance“, zajedno sa Akademijom „Trinity“ iz Halifaksa, pokrenula je inicijativu za upoznavanje studenata s različitim mogućnostima zaposlenja u osiguravajućoj delatnosti. Studenti su obišli lokalnu kancelariju te kompanije i imali mogućnost da iz prve ruke vide kako izgleda rad u modernoj osiguravajućoj kući.

(Izvor: Fresh from Facebook, Insurance Post, maj 2019, str. 78)

DOBROTVORNI BAL

Dobrotvorna fondacija delatnosti osiguranja prikupila je 125.000 funti na svom godišnjem Dobrotvornom balu koji pokazuje posvećenost osiguravajućih kuća da utiču na pozitivne promene u lokalnoj zajednici. Ta sredstva biće usmerena u fondove za podršku unapređenju obrazovanja i društvene pokretljivosti.

(Izvor: Fresh from Facebook, Insurance Post, jul 2019, str. 60)

*Prevela i priredila: **Bojana Papović, dipl. filolog***

SUZBIJANJE PREVARA I ZLOUPOTREBA U OSIGURANJU NE SME BITI PREPUŠTENO IMPROVIZIRANIM REŠENJIMA

Uprkos činjenici da predstavljaju pojavu starijeg datuma, prevare u osiguranju se ipak ubrajaju u savremeni fenomen u osiguranju, iz dva razloga: zbog njihove kontinuirane uzlazne tendencije, gotovo proporcionalne s razvojem pojedinog osiguravajućeg društva, te zbog njihove sve „sophisticiranije“ pojavnosti.

Najčešće prevare u osiguranju su:

- sklapanjem ugovora za isti predmet osiguranja sa više osiguravača, i prećutkivanjem te činjenice
- sklapanjem ugovora za isti predmet osiguranja ali na različite osobe
- sklapanjem ugovora pružanjem netačnih (lažnih ili izmišljenih) podataka ili neverodostojne (krivotvorene) dokumentacije
- sklapanjem ugovora za već uništen (delimično ili totalno) ili izmišljen predmet osiguranja
- simuliranjem nasilnog otvaranja (razvaljivanja) predmeta osiguranja
- prijavom šteta na veće količine robe od one stvarno uništene, oštećene ili otuđene
- odgovarajućim „datiranjem“ štetnog događaja

- korišćenjem istog oštećenog predmeta osiguranja u više slučajeva
- korišćenjem istih fotografija oštećenja za više slučajeva
- korišćenjem neverodostojnih (krivotvorenih) isprava: računa popravke, medicinske „dokumentacije“, izjava „svedoka“
- neprijavlivanjem osiguravaču pronalaženja prethodno otuđenog predmeta osiguranja
- prijavom provalnih krađa u prostorima iz kojih su prethodno voljom vlasnika iznete stvari.

Autor teksta je **Berislav Matijević**, diplomirani inženjer,
Hrvatska udruga za pravo osiguranja (HUPO – AIDA)
(Izvor: *Svet osiguranja*, broj 12, decembar 2019, strana 62.)

DODATNA ZAŠTITA KUĆNIH LJUBIMACA U ENGLESKOJ

Vlasnici kućnih ljubimaca u Engleskoj dobili su šansu da preko firme „Klif“ postanu članovi baze podataka o kućnim ljubimcima „Keš pet“. Reč je o prvoj internacionalnoj centralizovanoj banci podataka o kućnim ljubimcima. Ta baza klijentima pruža mogućnost da na osnovu podataka i medicinske dokumentacije koju poseduju o svojim ljubimcima nalaze za njih najbolje vrste osiguranja, medicinske usluge, i ujedno klijente štiti od sve učestalijih prevara u osiguranju omiljenih životinja.

Praksa je pokazala da je nekolicina osiguravača opipala plodno tlo među ljubiteljima kućnih ljubimaca da im ponudi polise koje su bile primamljive, ali bez obuhvaćenih rizika koji bi u slučaju štetnih događaja pružili adekvatnu odštetu jer osiguranici pri ugovaranju osiguranja nisu raspolagali dovoljnim brojem podataka.

„Keš pet“ otvara jedinstven fajl za svakog klijenta i njegove potrebe za zaštitom svog kućnog ljubimca u svim oblastima pa i osiguranju, a ujedno ih temeljno informiše o njihovim pravima i obavezama kao vlasnicima životinja koje zaslužuju najbolju negu i životne uslove.

(Izvor: Časopis *Insurance Post*, avgust 2019, strana 48.)

„ALIJANC“ MEĐU NAJUSPEŠNIJIM LIDERIMA U OSIGURANJU

„Alijanc grupa“, koja je među vodećim svetskim kompanijama u oblasti osiguranja, posluje sa preko 92 miliona klijenata u svetu. „Alijanc“ se bavi imovinskim osiguranjima fizičkih i pravnih lica, životnim i zdravstvenim osiguranjima, kreditnim polisama, kao i učešćem u velikim međunarodnim tokovima biznisa.

Reč je o osiguravaču koji je veliki investitor u zdravstveni sistem, koji unapređuje sa 764 milijarde evra svake godine.

PIMCO i „Alijanc Global“ investitori kao deo tog osiguravača upravljaju sa više od 1,6 milijardi evra godišnje. Zahvaljujući sistemskim integracijama u razvoj ekologije i socijalnih dažbina, „Alijanc“ se izborio za vodeću poziciju među osiguravačima na takozvanom Dow Jones Indeksu, kojim se rangira poslovni uticaj.

U 2018. preko 142.000 zaposlenih u više od 80 država ugovorilo je osiguranja u vrednosti od 132 milijarde evra i za osiguravača ostvarilo profit od 11,5 milijardi evra. Za 2019. godinu očekuju se još bolji rezultati.

(Izvor: <https://www.allianz.com/en/press/news.html>)

„ALIJANCOVA“ GLOBALNA DIGITALNA FABRIKA OSIGURANJA

„Globalna digitalna fabrika osiguranja“ adresa je za produkciju ideja i poslovnih procesa koje osiguravaču „Alijancu“ odnosno njegovim klijentima omogućavaju usluge po kriterijumima digitalne ere. Zato nije reč o oltajmer tipu fabrike s mašinama, isparenjima iz dimnjaka i pokretnim trakama za tek proizvedenu robu, nego o kancelarijama sa laptopovima, video-pozivima i kompjuterskim displejima gde se jednim dodiranjem prsta na tastaturi zaposleni povezuju s poslovnim partnerima i klijentima i na najudaljenijim tačkama na planeti.

„Alijanc“ je otišao korak dalje ka digitalnom svetonazoru u svojim kancelarijama na istočnoj železničkoj stanici u Minhenu, koje na prvi pogled ne odaju poslovnu adresu. Opremljene su enterijerom koji odiše udobnošću, s radnim pločama koje se podešavaju po potrebi, jastucima u komfornim stolicama-foteljama, svetlim bojama zidova i robotom Džordžom, koji dolazi da svakom klijentu poželi dobar dan, a i doprati ga do zaposlenog sa kojim ima ugovoren sastanak.

„Globalna digitalna fabrika osiguranja“ predlaže poslovni ambijent u kojem se klijenti i zaposleni u „Alijancu“ osećaju komotno kao da časkaju a ne pregovaraju, pa veći psihološki ugođaj doprinosi i da se najsloženije situacije poput dogovora o osiguravajućim odštetama za npr. automobilske nesreće lakše dogovaraju.

(Izvor: <https://www.allianz.com/en/press/extra/digitalization/170406-global-digital-factory-where-customer-is-king.html>)

Prevela i priredila: Ana Vodinec, MA

PREKRŠAJ ZBOG PREKORAČENJA BRZINE U NASELJENOM MESTU

Novčanom kaznom u iznosu od 10.000 dinara kazniće se za prekršaj vozač koji se u naselju kreće brzinom za više od 20 km/čas do 30 km/čas većom od dozvoljene.

Iz obrazloženja:

Pravosnažnom presudom okrivljeni je oglašen odgovornim da je dana 17. 6. 2016. godine u Ubu upravljao teretnim vozilom koje vuče priključno vozilo registarskog broja..., za koje je potrebna vozačka dozvola C kategorije, i da se kretao iz pravca Obrenovca ka Ubu brzinom od 72 km/čas. Prema postavljenom saobraćajnom znaku „naselje“, brzina je ograničena na 50 km/čas. Time je postupio protivno članu 43 stav 1 Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima i učinio prekršaj iz člana 332 stav 1 tačka 8) Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima. Okrivljeni je oglašen odgovornim da se u naselju svojim vozilom kretao brzinom koja je za 22 km/čas veća od dozvoljene.

Odredbom člana 43 stav 1 Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima propisano je da na putu u naselju vozač ne sme vozilom da se kreće brzinom većom od 50 km/čas, odnosno brzinom većom od brzine dozvoljene postavljenim saobraćajnim znakom za celo naselje ili njegov deo.

Odredbom člana 332 stav 1 tačka 8) Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima („Sl. glasnik RS“, br. 41/2009...9/2016), koji je važio u vreme izvršenja prekršaja dana 17. 6. 2016. godine, propisano je da će se novčanom kaznom u iznosu od 6.000 do 20.000 dinara kazniti za prekršaj lice koje postupi suprotno odredbama člana 43 stav 1 Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima, koji se u naselju kreće brzinom koja je 21 km/čas do 50 km/čas veća od dozvoljene.

Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima („Sl. glasnik RS“, broj 24/2018 od 26. 3. 2018), koji je stupio na snagu 3. 4. 2018. godine, pored ostalog, izmenjena je odredba člana 332 stav 1 tačka 8) Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima („Sl. glasnik RS“, broj 41/2009...9/2016) i dodat je novi član 332a.

Odredbom člana 332 stav 1 tačka 8) Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima („Sl. glasnik RS“, broj 24/2018), koji je važio u vreme donošenja pobijanih prekršajnih presuda, propisano je da će se novčanom kaznom u iznosu od 10.000 do 20.000 dinara kazniti za prekršaj lice koje postupi suprotno odredbama člana 43 stav 1 Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima, koji se u naselju kreće brzinom koja je za više od 30 km/čas do 50 km/čas veća od dozvoljene.

Odredbom člana 332a stav 1 tačka 4) Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima („Sl. glasnik RS“, broj 24/2018) propisano je da će se novčanom kaznom u iznosu od 10.000 dinara kazniti za prekršaj vozač koji se u naselju kreće brzinom koja je za više od 20 km/čas do 30 km/čas veća od dozvoljene.

Po nalaženju Vrhovnog kasacionog suda, izmene i dopune Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima („Sl. glasnik RS“, broj 24/2018 od 26. 3. 2018.), koje su stupile na snagu pre donošenja pobijanih prekršajnih presuda, dana 3. 4. 2018. godine, propisuju da je kažnjiva vožnja vozača koji se u naselju kreće brzinom za više od 22 km/čas većom od dozvoljene, tako da je prekršaj koji je predmet zahteva za pokretanje prekršajnog postupka i dalje sankcionisan (odredba člana 332a stav 1 tačka 4) Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima) („Sl. glasnik RS“, broj 24/2018). Pored toga, imajući u vidu i da navedenim izmenama Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima nije propisana blaža novčana kazna, jer je za isti prekršaj predviđena novčana kazna u fiksnom iznosu od 10.000 dinara, a po Zakonu o bezbednosti saobraćaja na putevima koji je važio u vreme izvršenja prekršaja novčana kazna je bila propisana u rasponu, pri čemu je minimalna kazna bila 6.000 dinara, to se sledstveno napred iznetom kao neosnovani ocenjuju navodi zahteva za zaštitu zakonitosti republičkog javnog tužioca kojima se ukazuje na to da je sud – time što prilikom donošenja pobijanih prekršajnih presuda nije primenio odredbu člana 6 stav 2 Zakona o prekršajima u pogledu vremenskog važenja propisa, odnosno primene najblažeg propisa za okrivljenog – učinio bitnu povredu odredaba prekršajnog postupka iz člana 264 stav 2 tačka 4) Zakona o prekršajima.

(Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Kzz Pr. 28/18 od 12.IX 2018)

Izvor: Izbor sudske prakse br. 10/2019, str. 43

NAKNADA MATERIJALNE ŠTETE

Kada je od divljih svinja nastala šteta na parceli tužioca zasađenoj kukuruzom, osnovan je tužbeni zahtev za naknadu štete od tuženika Lovačkog udruženja koje gazduje lovištem.

Iz obrazloženja:

Žalba tuženika izjavljena protiv presude prvostepenog suda kojom je tuženik obavezan da tužiocu naknadi štetu je neosnovana.

Pravilan je zaključak prvostepenog suda, a suprotno navodima žalbe, da za materijalnu štetu koju je tužilac pretrpeo postoji osnov odgovornosti tuženog Lovačkog udruženja, koje gazduje predmetnim lovištem. To se zasniva na odredbi člana 87 Zakona o divljači i lovstvu, kojim je propisano da je korisnik lovišta na kome se divljač nalazi dužan da preduzme sve neophodne mere radi sprečavanja štete koju divljač može učiniti ljudima ili imovini.

Divlje životinje u građanskopravnom smislu predstavljaju opasnu stvar, a odgovornost za naknadu štete od opasne stvari regulisana je odredbama čl. 173–176 ZOO.

Odgovornost tuženog proizlazi i iz odredbe čl. 87 i 88 Zakona o divljači i lovstvu.

(Presuda Višeg suda u Čačku, Gž 1152/18 od 7. V 2019)

Izvor: Izbor sudske prakse br. 10/2019, str. 53

NAKNADA MATERIJALNE ŠTETE ZA OBAVLJANJE DOPUNSKE DELATNOSTI

Kada je medicinskom dokumentacijom, veštačenjem, saslušanjem više svedoka utvrđeno da tužilac, koji je pre povrede u radnji svoga oca obavljao dopunsku delatnost autolakirera, tu delatnost nije mogao obavljati zbog privremene sprečenosti, tada ima pravo na naknadu materijalne štete koju je tuženik – osiguravajuća organizacija, dužan da plati.

Iz obrazloženja:

Tužilac je kritičnog dana kao putnik u vozilu u saobraćajnoj nezgodi pretrpeo lake telesne povrede, pa mu je od strane tuženika – osiguravajuće organizacije, u vansudskom postupku isplaćena naknada materijalne i nematerijalne štete.

Dokazima je utvrđeno da je pre povređivanja, van radnog vremena (a zaposlen je u trgovinskoj radnji), pomagao svom ocu u njegovoj autolakirerskoj radnji.

Veštačenjem veštaka ekonomske struke utvrđena je visina pretrpljene materijalne štete, polazeći od odredaba Zakona o radu kojima je regulisano pitanje rada van radnog vremena, kao i to da maksimalno trajanje radnog vremena u dopunskom radu može iznositi do jedne trećine punog radnog vremena, pa je primenom minimalne cene rada za pomoćne radnike s obzirom na delatnost tužioca utvrđen sporni iznos koji predstavlja izgublenu zaradu na ime dopunske delatnosti.

Neosnovano je isticanje u žalbi tuženika da tužilac nema pravo na taj vid materijalne odštete jer se radi o nezakonitom poslu odnosno radu na crno.

Dokazima je utvrđeno da je takvu dopunsku delatnost tužilac obavljao i pre povređivanja, pa se u ovom postupku ne ocenjuje zakonitost njegovog rada, a posebno i zbog toga što ni tužiochev otac nema prijavljenu autolakirersku radnju.

(Presuda Višeg suda u Čačku, Gž 1004/18 od 3. IV 2019)

Izvor: Izbor sudske prakse br. 10/2019, str. 53

ODOBRANJE

Odobranje (engl. *subscription*, nem. *Unterzeichnung*) – kada se posrednik osiguranja putem posrednikove cedulje na londonskom i nekim drugim tržištima osiguranja obrati osiguravačima, zahtevejući osiguravajuće pokriće za neki rizik, i oni to prihvate, odobranje je pojam koji predstavlja meru toga prihvatanja potvrđenu potpisom, odnosno overom. Ako sva odobranja zbirno premašuju traženi iznos zaštite, reč je o preodobranju. Tada se udeo svakog od budućih učesnika u poslu srazmerno umanjuje. Odobranje se može ticati i učešća koje osiguravač nosi po kasnije izdatoj polisi osiguranja.

Izvor: Nebojša Žarković, *Pojmovnik osiguranja*, Novi Sad, 2013, str. 235.

NUKLEARNO IZUZEĆE

Nuklearno izuzeće (engl. *nuclear exclusion*, *nuclear reaction exclusion*, nem. *Atomrisikoausschluss*) – pravilo je da se iz osiguravajućeg pokrića isključuju štete nastale zbog ma kog oblika nuklearnog rizika – od oružja zasnovanog na cepanju ili spajaju atoma, od posledica zračenja nuklearnog goriva i otpadaka, od delovanja radioaktivnih sastojaka nuklearnog eksploziva, te nastalog zagadjenja. Nuklearno izuzeće se sreće u gotovo svim uslovima osiguranja. Pokriće za ovakve rizike se ipak obezbeđuje osiguranjem od atomskog rizika, ali preko posebnih saveza osiguranja i uz uključivanje reosiguranja.

Izvor: Nebojša Žarković, *Pojmovnik osiguranja*, Novi Sad, 2013, str. 206.

OSIGURANJE KLJUČNOG ČOVEKA

Osiguranje ključnog čoveka (engl. *keyman insurance*, *key person insurance*, *key employee insurance*, nemački *Führungskräfteversicherung*) – vid obezbeđenja kojim se preduzeće štiti od novačnog gubitka koji bi nastao smrću, invalidnošću ili dugotrajnom bolešću nekog od zaposlenih ljudi čiji je rad neophodan za uspešno poslovanje. Radi se o osiguranju života, osiguranju od nezgode ili zdravstvenom osiguranju ugovorenom sa izuzetno visokim davanjima iz osiguranja. Poslodavac je istovremeno ugovarač osiguranja i korisnik osiguranja, dok je zaposleni osiguranik.

Ključni čovek može biti, na primer, lice koje je stvorilo ugled preduzeća, pronalazač zaslužan za razvoj novog proizvoda, lice odgovorno za sklapanje važnog ugovora i slično. U najvećem broju slučajeva osigurano lice je glavni novčarski rukovodilac. Osiguranje ključnog čoveka obezbeđuje naknadu gubitka, plaćanje za obrazovanje i obuku njegovog naslednika, troškove ponovnog otpočinjanja za obezbeđenje redovnog poslovanja, kao što je, recimo, osiguranje poslovnih ortaka.

Izvor: Nebojša Žarković, *Pojmovnik osiguranja*, Novi Sad, 2013, str. 284.

Odabrani članci

David Worsfold: Protecting the UK – Zaštita Ujedinjenog Kraljevstva.

Već pola veka, terorizam predstavlja konstantnu pretnju u Ujedinjenom Kraljevstvu. Bezbednosne snage teško se bore s tim, te ne iznenađuje da i samo tržište osiguranja pokušava da nadomesti nedostatke u osiguravajućem pokriću od tih rizika pri njihovom ostvarenju. Gubitak života i povrede kod ljudi koje zadese ove nesreće šokantni su, ali napadi mogu imati i ozbiljne materijalne posledice za razne firme i osiguravajuće kuće. Terorizam Irske republikanske armije, islamskih militantata, sve do krajnje desnice naveo je osiguravače da razmotre promene u osiguravajućem pokriću od ovog rizika. Na to su naročito uticala tri događaja, napad na Vestminsterski most, pijacu Borou i podmetanje bombe u Areni u Mančesteru. Novost u pokriću bila je posledični gubitak zarade zbog prekida rada izazvanog nemogućnošću da se stigne do radnog mesta. Iako zgrade nisu porušene, teroristički napadi onemogućili su prilazak tom delu grada. Izazov je da se mala i srednja preduzeće privole da razmišljaju o osiguranju spram rizika od terorizma, jer kod njih postoji kulturna barijera koja otežava da se nešto više novca potroši na osiguranje od katastrofalnih događaja koji su, po njima, malo verovatni. Velik broj klijenata veruje da su osigurani od bilo koje štete na imovini po osnovu svog standardnog pokrića ili proširenja i dodataka, što nije istina jer se rizik od terorizma posebno ugovara. To čini da je njihova imovina veoma ugrožena ukoliko dođe do ovih retkih katastrofalnih događaja. Iskustvo pokazuje da klijenti koji se nalaze u gradu ili neposrednoj okolini radije kupuju to pokriće od onih što se nalaze daleko od grada. Neki osiguravači nude klijentima da biraju i osiguraju samo prostorije koje su najizloženije riziku. Na primer, mogu da izaberu floatantno pokriće na „prvi rizik“ jer je malo verovatno da će se štete od terorizma ponoviti dva puta u istoj godini, a ovakav limit štedi na premiji. Surova činjenica, međutim, oko koje se sve osiguravajuće kuće slažu, jeste to da je rizik od terorizma došao da ostane.

(Insurance Post, jun 2019. godine, str. 44)

Florian Pusch: Wetten auf schönes Wetter. – Oplada na lepo vreme.

Šta bi trebalo da se zna o obveznicama za najveće štete (Katastrophen-Bonds)? Tema je atraktivna za investitore i reosiguravače. Tržište kapitala se u 21. veku brzo razvijalo i uvek su iznova na tržište plasirani novi instrumenti kako bi se proizvele rendite za investitore koji se orijentišu prema kapitalu. Pri tome se preko katastrofalnih bondova (obveznica za najveće štete, koji se nazivaju i CAT-Bonds) prvog osiguravača i reosiguravača stvara alternativa za obezbeđenje događaja velikih šteta, koji će tokom godina dobijati sve veći značaj. Nastupanje prirodnih katastrofa i njima povezanih visokih izdataka za naknadu šteta na strani osiguravača stavljaju branšu osiguranja pred velike izazove u pogledu primerenog određivanja cene osiguranja od rizika. Kao alternativa za tradicionalna (re)osiguranja koristi se mogućnost da se osiguravajuće-tehnički rizici u okviru obveznica za najveće štete

(Katastrophenbonds) transferišu na tržište kapitala, a tamo ponude potencijalnim investitorima. Tu se pritom govori o takozvanom „alternativom transferu rizika“ preko specijalnog, za ovu svrhu osnovanog organa „Special Purpose Vehicle“ (SPV). Objašnjava se da SPV figurira kao zastupnik za aktere-učesnike i upravlja platnim tokovima na starateljskom kontu. Detaljno je prikazan proces ovog alternativnog transfera rizika. Na kraju su objašnjeni razlozi zbog kojih su Cat-Bonds privlačni za investitore i reosiguravače, pogotovo u okviru alternativnog riziko-transfera katastrofalnih šteta koje se javljaju širom sveta, kao što su šumski požari i uragani.

(Versicherungswirtschaft, br. 5/maj 2019, str. 87)

Dr Reinhard Keil: Grüne Gefahr für den Betrieb. – Zelena opasnost (rizik) za pogone. Proizvodnja struje iz obnovljive energije kompleksan je poslovni model. Zbog visoke individualnosti tehničkih specifikacija ovog ulaganja, isto tako je specifično obezbeđivanje osiguravajuće zaštite od prekida rada. Izlaz korak po korak iz proizvodnje struje upotrebom fosilnih goriva i atomske energije pri istovremenom unapređenju razvoja alternativnih energetske tehnologije praćen je u Saveznoj Republici Nemačkoj Zakonom o podršci obnovljivih energija. Ciljevi ovog zakona su razvoj alternativnih tehnologija za proizvodnju struje na osnovu trajnih novih izvora energije, nove forme čuvanja proizvedene energije i postepeno gašenje dosadašnjih sistema za proizvodnju energije. Pomoću izabranih mehanizama naknade (plaćanja) proizvedene i sakupljene struje, potencijalni investitori stimulišu se da upotrebljavaju uređaje za proizvodnju obnovljive energije. Pošto je autor prikaza poznavalac osiguravajuće zaštite od prekida rada, o čemu je nedavno izdao knjigu, u članku su veoma detaljno, kako tekstualno tako i grafički prikazana poglavlja: Osiguranje od prekida rada uređaja na bio gas; Osiguranje od prekida rada elektrana za blok-grejanje; Osiguranje od prekida rada uređaja na energiju vetra; Osiguranje od prekida rada „photovoltaik“ uređaja i uređaja na solarno zagrevanje. Nova knjiga: Dr Reinhard Keil *Betriebunterbrechungsversicherung* (Osiguranje od prekida rada), Izdavač: „Verlag Versicherungswirtschaft“, Karlsruhe, 2019, prvo izdanje.

(Versicherungswirtschaft, br. 5/maj 2019, str.110–113)

Mark Harrison, General Manager, Verisk Underwriting Europe: Why are insurers ignoring data for escape of water claims? – Zašto osiguravači ignorišu podatke o štetama od izlivanja vode? Za porast broja odštetnih zahteva u Velikoj Britaniji zbog izliva vode nije kriva kiša, već vodovodne instalacije. Prema istraživanju o osiguranju imovine koje je sproveo magazin *Post*, tri od četiri osiguravajuće kuće u Velikoj Britaniji u protekle dve godine suočile su se s rastućom učestalošću i povećanim iznosom odštetnih zahteva od izliva vode. Kod pojedinih kuća, taj rast je ogroman. Odštetni zahtevi kao česta posledica pucanja cevi i curenja zbog neadekvatnog održavanja sve više zabrinjavaju osiguravajuće kuće. Prema istraživanju, veruje se da će izliv vode iz instalacija imati presudan uticaj na tarifiranje i preuzimanje u osiguranje imovinskih rizika u sledeće dve godine, više od sleganja tla, krađe, poplave i oluje. Razlog je sve veća cena nekretnina i troškovi preseljenja

domaćinstva, zbog čega se mnogo ljudi odlučuje da svoje domove proširi ili renovira. Tome doprinosi i kvalitet modernih materijala; za vodovodne cevi radije se koristi plastika nego bakar. Štaviše, rastući broj projekata „sam svoj majstor“ samo odmaže, jer vodoinstalaterski poslovi mogu biti vrlo složeni. Drugi razlog su sve starije zgrade i njihove vodovodne instalacije kojima je potrebno održavanje. Više od 50% domova u Ujedinjenom Kraljevstvu sagrađeno je pre 1960. godine. S porastom broja odštetnih zahteva od izliva vode iz instalacija, raste i potreba za podacima koji bi pomogli da se ovaj rizik preuzme u osiguranje pod preciznijim uslovima. Iako se na prvi pogled čini da osiguravači traže eksterne modele podataka koji bi im pomogli da donesu informisane odluke prilikom preuzimanja rizika, samo 30 posto trenutno koristi neke eksterne mere da proceni rizik od izliva vode iz instalacija, na primer pomoću poštanskog broja ili adrese. Ta statistika u velikom je kontrastu s rizikom od poplave, gde skoro svaki osiguravač koristi eksterne podatke prilikom tarifriranja i preuzimanja rizika. Zašto, onda, osiguravači ne koriste eksterne podatke koji bi im pomogli pri preuzimanju ovog rastućeg rizika? Možda jednostavno ne znaju da su takvi podaci dostupni. Drugi razlog je što osiguravači često ne otkrivaju konkretan razlog izliva vode i ne mogu da naprave razliku između „slučajnih“ uzroka, kao što je pokvarena već mašina ili pucanje cevi, i uzroka koji se mogu predvideti na modelu eksternih podataka. Podaci su danas nova nafta i nova ključna tržišna prednost. Dok se štete povećavaju, na kraju će pobediti kompanije koje su u stanju da dobro procene, brzo integrišu i adekvatno popune svoje baze podataka.

(Insurance Post, maj 2019. godine, str. 56)

Graeme Howard, Chief Technology Officer, Covea Insurance: Why data offers endless opportunities – Zašto podaci nude beskrajne mogućnosti? Kao delatnost koja obiluje podacima, osiguranje može dodati vrednost iskustvu klijenata tako što bi podatke koristili da unaprede razvoj proizvoda i usluga. Ako ste leteli s aerodroma Heathrow ovog leta, mogli ste primetiti da više nije potrebno da pokažete pasoš tri puta pre ukrcavanja na let. Ukoliko ste pristali da vas aerodromske vlasti fotografišu i sačuvaju vašu fotografiju, jedini dokaz identiteta koji će vam biti potreban prilikom svih narednih putovanja jeste vaše lice. Ova velika aplikacija za prepoznavanje lica otkriva ogroman potencijal podataka kojima se transformiše iskustvo klijenata, što je od uticaja i na budućnost osiguranja. Kao delatnost koja obiluje podacima, osiguranje je u dobroj poziciji da investira u svoju budućnost. Koristeći se obiljem podataka i njihovim besplatnim izvorima, možemo unaprediti interne procese kao što su procena rizika, određivanje tarifa, razvoj usluga i jednostavnije rešavanje šteta, te uvesti revolucionarne aplikacije koje koriste veštačku inteligenciju za daljinsko postavljanje dijagnoze kod osiguranja kućnih ljubimaca, ili kratak razgovor sa robotom „Alexa“ pri kupovini auto-osiguranja. Zbog brzog razvoja tehnologije, postoji velik jaz između očekivanja klijenata i onoga što oni dobiju čak i od najvećih osiguravajućih kuća. Stoga šansa leži u sinhronizovanju podataka kako bi se postigao jedinstven stav o klijentu – jedinstvena istina. Posmatranje klijenata iz ugla od 360 stepeni nudi veće razumevanje njihovog konteksta i omogućava hiperpersonalizaciju proizvoda i usluga. Uz holistički pristup i sinhronizaciju izvora podataka, klijenti neće više morati

da troše sate i sate u pronalaženju adekvatne vrste osiguranja ili da popunjavaju formulare za validne odštetne zahteve – te slabe tačke u poslovanju postaće prošlost. Makinski ocenjuje da je osiguravajuća delatnost na rubu seizmičkih promena koje se zasnivaju na razvoju veštačke inteligencije i podataka. Internet stvari sada, više nego ikada ranije, generiše mnoštvo podataka o različitim aspektima ponašanja i stilovima života klijenata, njihovom zdravlju, aktivnostima, načinu na koji upravljaju automobilima, njihovom domu i slično. Ti podaci mogu unaprediti iskustvo klijenata. Primer su robotički senzori leakbots, koji šalju SMS poruke upozoravajući vlasnike na moguću pukotinu na vodovodnim instalacijama pre nego što dođe do štete. Podaci o zdravstvenom stanju dostupni su pomoću tehnologije koju korisnici mogu nositi na odeći. Kada se bolje upoznaju s povezanim tehnologijama, klijenti rado dele podatke o ličnosti koji im omogućavaju da lakše upravljaju raznim aspektima svog života, što će se ubrzati kada „generacija Z“ stasa za osiguranje. U budućnosti, klijenti će očekivati da ih poznajemo i da informacije o njihovim ličnostima upotrebimo u njihovu korist. Zbog toga je od vitalnog značaja da saopštimo zašto je korisno da klijenti podele s nama svoje podatke o ličnosti, te da dokažemo svoj integritet kako bismo povećali poverenje klijenata u tehnologiju.

(Insurance Post, jun 2019. godine, str. 12)

Fillip Miehe: Meister der Daten. – Aktuari, majstori za podatke. Kao osvedočeni „promišljantski“ umovi, aktuari pronalaze najmanje računске greške i stručne diskusije obogaćuju preciznim argumentima. Da li digitalizacija tu pomaže ili odmaže? U članku je reč o „Coyas“ perspektivi digitalne revolucije u matematici osiguranja. Matematičari veruju u modele i u to da se mnoge stvari u našem svetu tipično ponašaju, pa se time mogu predvideti, pošto se baziraju na pretpostavkama i rasporedima koji moraju da se odrede, preciziraju i rasporede. Aktuari unapređuju svoje modele, prilagođavaju ih promenama, obogaćuju detaljima, čine ih tačnijim, što je proces koji se naziva paramentiziranje i kalibriranje. Na osnovu stalno rastuće žeđi za podacima i znanjem, aktuarski modeli dobijaju na značaju, postaju kompaktniji, primenljiviji i iznad svega senzitivniji. Ako se razviju u sistemima sopstvenih kuća ili pomoću matematičkih platformi, oni su uglavnom nezavisni od osiguravajućeg pogona... Autor u članku ukazuje na prednosti i samostalnost aktuarskih sistema i konstatuje da nema osiguravača koji ne bi odmah preuzeo najnovija aktuarska saznanja o klijentima i štetama u procesu razvoja prodaje i prihvatanja klijenata. Digitalizacija proizvodi najrazličitije vizije o budućnosti u branši osiguranja. Najnovije „Data-Science“ metode, sa još većom transparentnošću i vizueliziranjem, aktuarima pružaju mogućnost izrade još preciznijih procena.

(Versicherungswirtschaft/avgust/2019, str. 47–48)

David Gorr: Das Imperium ist nicht zu schlagen. Deutschlands beitragsstärkste Versicherer im Überblick. – Ne udarati na imperiju. Pregled nemačkih osiguravača sa najvećim premijama. Nesigurna vremena znače uvek dobre poslove za osiguravače. Globalno posmatrano, kineski osiguravač „Ping An Insurance“ ubraja se u najdragoceniju osiguravajuću marku – pored osiguravača

„Axa“ i „Allianz“. Buduće tržište moglo bi da katapultira prihod od premija ova dva osiguravača u nove visine. U Nemačkoj dugi niz godina nije bilo nikakvih pomeranja na listi deset osiguravača s najvećim premijama. Lider u ovoj branši, „Allianz“ je 2017. godine bio usamljen daleko ispred ostalih sa premijom od 126 milijardi evra. U 2018. njegova premija se popela na 130,6 mlrd evra. Pritom je „Allianz“ snažno potpomognut od strane nemačke kćerke firme koja je svoje prihode iz 2017. povećala sa 34,8 mlrd evra na 36,4 mlrd evra u 2018. godini. Međutim, u međuvremenu, drugi osiguravači ih sustižu. „Talanx“ je pokazao rast u 2017. i 2018. za šest procenata. „Ergo“ je prevladao svoju krizu i sa povećanjem premije za 9,4 posto u 2017, u 2018. bio je samo u „lakom“ plusu od 1,4 posto. „Generali Deutschland“ ne pomera se sa svog mesta, kao ni „Axa“ i „Debeka“. Zdravstveno osiguranje i osiguranje života slabe, dok ponuđači osiguranja motornih vozila i „Huk Coburg“ evidentno rastu. Kod nekih osiguravača primećuju se mnogobrojni programi saniranja, koji udaraju na dobit i promet. Polovina tih društava još nije podnela svoje bilanse za 2018. godinu. Za ukupnu branšu već ima podataka o rastu u dotičnim granama u protekloj godini. Tako su premije u osiguranju od štete i nezgode porasle u 2018. godini za 3,3 procenta – na 70,6 mlrd evra. U osiguranju života povećan je prihod od premija za 1,4 posto – na 91,9 mlrd evra. Novi posao prema tekućim premijama poboljšao se za 1,9 procenata – na 5,3 mlrd evra, dok je posao po jednodratnoj premiji povećan za 3,7 procenata – na 7,2 mlrd evra. U starosnom osiguranju u preduzećima broj ugovora povećan je za 0,5 posto – na 15,9 miliona. Prihod od premija privatnih zdravstvenih osiguravajućih kuća povećan je 2018. godine za 1,7 posto – na 39,7 mlrd evra. Ako se dalje posmatraju sve grane, prihod od premija povećan je za 2,1 posto i iznosi 202,2 mlrd evra. Za 2019. godinu Opšte udruženje osiguravača očekuje isto tako rast premija od oko dva procenta.

(Versicherungswirtschaft, br. 5/maj 2019, str. 32)

Baloise kauft belgischen Versicherer Fidea. – Švajcarski osiguravač „Baloise“ gradi svoj posao u Belgiji preuzimanjem belgijskog osiguravača „Fidea“. Ovaj koncern iz Bazela je za 480 miliona evra kupio osiguravajuće društvo „Fidea“ od kineske „Anhang Group“. Godišnji promet društva „Fidea“ s ovim preuzimanjem na kraju iznosio je 310 miliona evra, a „Baloise“ je preuzimanjem zabeležio tržišni udeo od 8,5 procenata u Belgiji (tj. mesto br. 5). Na vrhu su „Axa“ (18%) i AIG/„Ageas“ (11%), a od domaćih osiguravača „Ethias“ i KBC. Iz ugla koncerna, jačanje pozicije u Belgiji ima prednost što će se osiguravajući rizici bolje izbalansirati. Ovim dokupom belgijski posao neživotnog osiguranja dostići će veličinu onog na švajcarskom zavičajnom tržištu. Pritom je „Baloise“ integracijama društava „Avero“ i „Nateus“ već stekao dobro iskustvo sa efektima sinergije.

(Izvor: Versicherungswirtschaft, br. 5/maj 2019, str. 119)

Dr Theo Langheid: Kopf an Kopf. Risiko Kontaktsport. – Rizik u sportovima sa kontaktom. Glavom o glavu... Strahovanja da će se na evropske osiguravače dovaljati prvobitno u SAD nastali novi scenario odgovornosti pod zajedničkim imenom „kontaktni sport“, koji su neki eksperti već označili kao novi azbestni talas,

ipak se do sada nisu obistinila. Ali uprkos tome, diskusija i dalje traje. U članku se navode primeri sudara igrača poznatih fudbalskih reprezentacija i posledice koje su usled toga nastale. Posebno veliko uzbuđenje izazvao je slučaj kada je švajcarski ligaški igrač Fabijan Šar, posle sudara s protivničkim igračem, morao nastaviti da igra iako je prethodno više minuta ležao bez svesti na terenu... Ne može se zaboraviti ni dezorijentisanje nemačkog nacionalnog igrača Kristopa Kramera u finalu Svetskog prvenstva 2014, koji je posle zadobijenog teškog šuta u glavu kod arbitražnog sudije morao da se raspita je li zaista reč o kraju svetskog prvenstva. Zbog slučajeva kao što je navedeni, već duže je odgovarajućim opštim pravilima Fife i Uefe ustanovljeno da profesionalni fudbaleri, koji za vreme igre pretrpe potres mozga, moraju odmah da izađu iz igre na najmanje 6 dana. Kod amaterskih igrača preporučuje se produžetak takve apstinencije na 19 dana. Fudbalska svetska udruženja Fifa i Uefa zaključila su već 2014. godine da pri sumnji na potres mozga fudbalska utakmica mora da bude prekinuta do tri minuta kako bi dotični igrač mogao da se pregleda na miru. Sudija dozvoljava povređenom igraču dalju igru samo uz dozvolu timskog lekara... Drugo poglavlje pod nazivom „Mentalne kasne posledice“ objašnjava kako je teško dijagnostikovati potres mozga. Daju se podaci o povredama u raznim sportovima u SAD, Nemačkoj i Engleskoj. Ako se računa celokupno stanovništvo, u Nemačkoj se godišnje dogodi do 44.000 sportom uslovljenih potresa mozga. U Nemačkoj je zabeleženo do 44.000 potresa mozga uslovljenih sportom. U SAD se govori o čak 1,5 do 3 miliona godišnje. U tu statistiku nisu ušli ostali slučajevi povreda koji nisu dijagnostikovani kao slučajevi potresa mozga. Nabrajaju se svi sportovi u kojima dolazi do potresa mozga pri sudaru glava ili noge i glave. Veliku ulogu imaju i druge sportovi kao hokej na travi, odbojka i bejzbol jer i oni prouzrokuju natproporcionalno česte povrede glave. A sve više studija pokazuje da pretrpljeni potresi mozga enormno povećavaju rizik od kasnijih šteta koje se konstatuju posle dužeg vremena. Rizik da se čovek razboli kod sportista „kontaktnih sportova“ za dve trećine je veći nego kod neaktivnog stanovništva. Objašnjeno je kako Britanska ragbi unija već odavno zahteva da se sportisti bolje zaštite. Medicinari iz Međunarodnog fudbalskog sindikata FiO istražili su ukupno 576 nekadašnjih fudbalera, hokejaša na ledu i ragbista te ustanovili da kod sportista „kontaktnih“ sportskih grana neizbežno kasnije dolazi do posledica mentalne prirode. Postoji čak i komisija posvećena isključivo ovim pitanjima. Naime, „International Consensus Conference on Concussion in Sports“ potres mozga definiše kao „Traumatic Brain injury induced by Biomechanical Force“. Svi učesnici tragaju za solventnim dužnikom ako kasnije stvarno dođe do depresije ili čak demencije. U pitanju su udruženja, njihovi savezi i osiguravači. S obzirom na to da je autor članka advokat – specijalista za pravo osiguranja, tema posledica sportskih nezgoda izazvanih u sudaru ili šutiranjem glavom, kao i poznih posledica potresa mozga, obrađena je detaljno, naročito u pogledu pitanja odgovornosti u profesionalnom sportu, pre svega u SAD, Velikoj Britaniji i Nemačkoj.

(Versicherungswirtschaft, br. avgust 2019, str. 89–91)

Prevele i priredile: **Gordana L. Popović, dipl. filolog**
i Bojana N. Popović, dipl. filolog

Politika časopisa

Časopis **Tokovi osiguranja** objavljuje originalne, prethodno neobjavljene radove: originalne naučne radove, pregledne radove, prikaze knjiga, savetovanja, propisa Evropske unije, inostrane sudske prakse itd. Časopis **Tokovi osiguranja** dostupan je u režimu otvorenog pristupa.

U časopisu **Tokovi osiguranja** objavljuju se radovi iz sledećih oblasti: ekonomije, prava, aktuarske matematike, medicine, tehnike, zaštite životne sredine, protivpožarne zaštite.

Radovi mogu biti napisani na srpskom i engleskom jeziku.

Časopis izlazi kvartalno (četiri puta godišnje).

Obaveze urednika

Glavni urednik časopisa **Tokovi osiguranja** donosi konačnu odluku o tome koji će se rukopisi objaviti. Urednik se prilikom donošenja odluke rukovodi uređivačkom politikom, vodeći računa o zakonskim propisima koji se odnose na klevetu, kršenja autorskih prava i plagiranje.

Urednik ne sme imati bilo kakav sukob interesa u vezi s podnesenim rukopisom. Ako takav sukob interesa postoji, o izboru recenzenata i sudbini rukopisa odlučuje uredništvo.

Urednik je dužan da sud o rukopisu donosi na osnovu njegovog sadržaja, bez rasnih, polnih odnosno rodnih, verskih, etničkih ili političkih predrasuda.

Urednik ne sme da koristi neobjavljen materijal iz podnesenih rukopisa za svoja istraživanja bez pisane dozvole autora.

Obaveze autora

Autori garantuju da rukopis predstavlja njihov originalan doprinos, da nije objavljen ranije i da se ne razmatra za objavljivanje na drugom mestu. Autori takođe garantuju da nakon objavljivanja u časopisu **Tokovi osiguranja** rukopis neće biti objavljen u drugoj publikaciji na bilo kom jeziku bez saglasnosti vlasnika autorskih prava.

Autori garantuju da prava trećih lica neće biti povređena i da izdavač neće snositi nikakvu odgovornost ako se pojave bilo kakvi zahtevi za naknadu štete.

Autori snose svu odgovornost za sadržaj podnesenih rukopisa, kao i validnost eksperimentalnih rezultata, i moraju da pribave dozvolu za objavljivanje podataka od svih strana uključenih u istraživanje.

Autori koji žele da u rad uključe slike ili delove teksta koji su već negde objavljeni dužni su da za to pribave saglasnost nosilaca autorskih prava, te da prilikom podnošenja rada dostave dokaze da je takva saglasnost data. Materijal za koji takvi dokazi nisu dostavljeni smatraće se originalnim delom autora.

Autori garantuju da su kao autori navedena samo ona lica koja su znatno

doprinela sadržaju rukopisa, odnosno da su sva lica koja su znatno doprinela sadržaju rukopisa navedena kao autori.

Autori se moraju pridržavati etičkih standarda koji se odnose na naučnoistraživački rad i garantovati da rad nije plagijat. Autori garantuju i da rukopis ne sadrži neosnovane ili nezakonite tvrdnje i da ne krši prava drugih ljudi.

U slučaju da otkriju važnu grešku u svom radu nakon njegovog objavljivanja, autori su dužni da smesta o tome obaveste urednika ili izdavača te da sa njima sarađuju kako bi se rad povukao ili ispravio.

Recenzija

Primljeni radovi podležu recenziji. Cilj recenzije je da uredniku pomogne u donošenju odluke o tome da li rad treba prihvatiti ili odbiti, i da u dogovoru sa autorima poboljša kvalitet rukopisa. Identitet autora i recenzenata ostaje nepoznat drugoj strani, a anonimnost garantuje urednik.

Izbor recenzenata spada u diskreciona prava urednika. Recenzenti moraju da raspoložu relevantnim znanjima u vezi s oblašću kojom se rukopis bavi i ne smeju biti iz iste institucije kao autor, niti to smeju biti autori koji su u skorije vreme objavljivali publikacije zajedno (kao koautori) s bilo kojim od autora podnesenog rada.

Recenzent ne sme da bude u sukobu interesa s autorima ili finansijerom istraživanja. Ukoliko postoji sukob interesa, recenzent je dužan da o tome smesta obavesti urednika.

Recenzent koji sebe smatra nekompetentnim za temu ili oblast kojom se rukopis bavi dužan je da o tome obavesti urednika.

Recenzija mora da bude objektivna. Komentari koji se tiču ličnosti autora smatraju se neprimerenim. Sud recenzenata mora biti jasan i potkrepljen argumentima.

Rukopisi koji su poslani recenzentu smatraju se poverljivim dokumentima.

Tokom čitavog procesa, recenzenti deluju nezavisno jedni od drugih. Recenzentima nije poznat identitet drugih recenzenata. Ako odluke recenzenata nisu iste (prihvatiti odnosno odbiti), glavni urednik može da traži mišljenje drugih recenzenata.

Redakcija je dužna da obezbedi solidnu kontrolu kvaliteta recenzije. U slučaju da autori imaju ozbiljne i osnovane zamerke na račun recenzije, redakcija će proveriti da li je recenzija objektivna i da li zadovoljava akademske standarde. Ako se pojavi sumnja u objektivnost ili kvalitet recenzije, urednik će tražiti mišljenje drugih recenzenata.

Plagiranje

Plagiranje, odnosno preuzimanje tuđih ideja, reči ili drugih oblika kreativnog izraza i njihovo predstavljanje kao svojih predstavlja grubo kršenje naučne etike.

Plagiranje može da uključuje i kršenje autorskih prava, što je kažnjivo po zakonu.

Plagijat podrazumeva sledeće:

- doslovno ili gotovo doslovno preuzimanje ili smišljeno parafraziranje (u cilju prikrivanja plagijata) delova tekstova drugih autora bez jasnog ukazivanja na izvor ili obeležavanje kopiranih fragmenata (na primer korišćenjem navodnika);
- kopiranje jednačina, slika ili tabela iz tuđih radova bez pravilnog navođenja izvora i (ili) bez dozvole autora ili nosilaca autorskih prava za njihovo korišćenje.

Upozoravamo autore da će se za svaki rukopis proveravati da li je plagijat.

Rukopisi kod kojih postoje jasne indicije da se radi o plagijatu biće automatski odbijeni a autorima takvih rukopisa biće trajno zabranjeno da objavljuju u časopisu.

Ako se ustanovi da je rad koji je objavljen u časopisu Tokovi osiguranja plagijat, od autora će se zahtevati da upute pisano izvinjenje autorima izvornog rada.

Povlačenje već objavljenih radova

Objavljeni rukopisi biće dostupni dokle god je to moguće u onoj formi u kojoj su objavljeni, bez ikakvih izmena. Ponekad se, međutim, može desiti da objavljeni rukopis mora da se povuče. Glavni razlog za povlačenje rukopisa jeste potreba da se ispravi greška u cilju očuvanja integriteta nauke, a ne želja da se autori podvrgnu vannaučnoj ili vanstručnoj cenzuri.

Članak se mora povući ako se krše prava izdavača, nosilaca autorskih prava ili autora; zbog povrede profesionalnih etičkih kodeksa, npr. u slučaju podnošenja istog rukopisa u više časopisa u isto vreme, neistinite tvrdnje o autorstvu, plagiranja, manipulacije podacima radi prevare i slično. U nekim slučajevima rad se može povući i kako bi se ispravile naknadno uočene greške u rukopisu ili objavljenom tekstu.

Standarde za razrešavanje situacija kada mora doći do povlačenja rada definisali su biblioteke i naučna tela, a ista praksa usvojena je i u časopisu **Tokovi osiguranja**: u elektronskoj verziji izvornog članka (onog koji se povlači) uspostavlja se veza (HTML link) sa obaveštenjem o povlačenju. Povučeni članak se čuva u izvornoj formi, ali s vodenim žigom oslikanim na PDF dokumentu, na svakoj stranici, koji ukazuje da je članak povučen (RETRACTED).

Otvoreni pristup

Časopis **Tokovi osiguranja** dostupan je u režimu otvorenog pristupa. Članci objavljeni u časopisu mogu se besplatno preuzeti sa sajta časopisa (<http://tokoviosiguranja.edu.rs/>) ili sajta Kompanije „Dunav osiguranje“ (www.dunav.com) i distribuirati u edukativne svrhe.

Samoarhiviranje

Časopis omogućava autorima da prihvaćenu, recenziranu verziju rukopisa, kao i onu finalnu, objavljenju verziju u PDF formatu deponuju u institucionalni repozitorijum i (ili) u nekomercijalne baze podataka, kao što su *PubMed Central*, *Europe PMC* ili *arXiv*, ili da ga objave na ličnim veb-stranicama (uključujući i profile na društvenim mrežama za naučnike kao što su *ResearchGate*, *Academia.edu* itd.) i (ili) na sajtu institucije u kojoj su zaposleni, u bilo koje vreme nakon objavljivanja teksta u časopisu. Pri tome se moraju navesti izdavač, kao nosilac autorskih prava, i izvor rukopisa.

Autorska prava

Kada je rukopis prihvaćen za objavljivanje, autori prenose autorska prava na izdavača. U slučaju da rukopis ne bude prihvaćen za štampu u časopisu, autori zadržavaju sva prava.

Na izdavača se prenose sledeća prava u pogledu rukopisa, uključujući dodatne materijale i sve delove, izvode ili elemente rukopisa:

- pravo da reprodukuje i distribuira rukopis u štampanom obliku, uključujući i štampanje na zahtev;
- pravo na štampanje probnih primeraka, reprint i specijalnih izdanja rukopisa;
- pravo da rukopis prevede na druge jezike;
- pravo da rukopis reprodukuje koristeći foto-mehanička ili slična sredstva, uključujući fotokopiranje ali ne i ograničavajući se na to, kao i pravo da distribuira te kopije;
- pravo da rukopis reprodukuje i distribuira elektronski ili optički koristeći sve nosioce podataka ili medija za pohranjivanje, a naročito u mašinski čitljivoj to jest digitalizovanoj formi na nosačima podataka kao što su hard-disk, CD rom, DVD, blurej disc (BD), mini-disk, trake s podacima, i pravo da reprodukuje i distribuira rukopis sa tih prenosnika podataka;
- pravo da sačuva rukopis u bazama podataka, uključujući i onlajn baze podataka, kao i pravo prenosa rukopisa u svim tehničkim sistemima i režimima;
- pravo da rukopis učini dostupnim javnosti ili zatvorenim grupama korisnika na osnovu pojedinačnih zahteva za upotrebu na monitoru ili drugim čitačima (uključujući i čitače elektronskih knjiga), i u štampanoj formi za korisnike, bilo putem interneta, onlajn servisa ili putem internih ili eksternih mreža.

POLICY

The journal **Insurance Trends** publishes original papers that have not been published previously: scientific articles, reviews, communications, conferences, EU regulations, foreign court practices, etc. **Insurance Trends** is an Open Access journal.

The papers published in **Insurance Trends** should cover topics in one of the following areas: economy, law, actuarial mathematics, medicine, engineering, environmental protection, fire protection.

Contributions to journal may be submitted in Serbian and English language. The Journal is issued quarterly.

Editorial Responsibilities

The editor is responsible for deciding which articles submitted to **Insurance Trends** will be published. The editor is guided by the policies of the journal's Editorial Board and constrained by legal requirements in force regarding libel, copyright infringement and plagiarism.

Editors must hold no conflict of interest with regard to the articles they consider for publication. If an Editor feels that there is likely to be a perception of a conflict of interest in relation to their handling of a submission, the selection of reviewers and all decisions on the paper shall be made by the Editorial Board.

Editors shall evaluate manuscripts for their intellectual content free from any racial, gender, sexual, religious, ethnic, or political bias.

Unpublished materials disclosed in a submitted manuscript must not be used in an editor's own research without the express written consent of the author.

Authors' responsibilities

Authors warrant that their manuscript is their original work that it has not been published before and is not under consideration for publication elsewhere. The Authors also warrant that the manuscript is not and will not be published elsewhere (after the publication in **Insurance Trends**) in any language without the consent of the copyright holder.

Authors warrant that the rights of third parties will not be violated, and that the publisher will not be held legally responsible should there be any claims for compensation.

Authors are exclusively responsible for the contents of their submissions, the validity of the experimental results and must make sure that they have permission from all involved parties to make the data public.

Authors wishing to include figures or text passages that have already been published elsewhere are required to obtain permission from the copyright holder(s) and to include evidence that such permission has been granted when submitting

their papers. Any material received without such evidence will be assumed to originate from the authors.

Authors must make sure that only contributors who have significantly contributed to the submission are listed as authors and, conversely, that all contributors who have significantly contributed to the submission are listed as authors.

It is the responsibility of each author to ensure that papers submitted to **Insurance Trends** are written with ethical standards in mind and that they not contain plagiarism. Authors affirm that the article contains no unfounded or unlawful statements and does not violate the rights of others.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published work, it is the author's obligation to promptly notify the journal Editor or publisher and cooperate with the Editor to retract or correct the paper.

Peer review

The submitted papers are subject to a peer review process. The purpose of peer review is to assist the Editor in making editorial decisions and through the editorial communications with the author it may also assist the author in improving the paper. Identity of an author and the reviewer remains unknown to the other party, and the Editor has a responsibility to guarantee such anonymity.

The choice of reviewers is at the editors' discretion. The reviewers must be knowledgeable about the subject area of the manuscript; they must not be from the authors' own institution and they should not have recent joint publications with any of the authors.

Reviewers must not have conflict of interest with respect to the research and/or the funding sources for the research. If such conflicts exist, the reviewers must report them to the Editor without delay.

Any selected reviewer who feels unqualified to review the research reported in a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the Editor without delay.

Reviews must be conducted objectively. Personal criticism of the author is inappropriate. Reviewers should express their views clearly with supporting arguments.

Any manuscripts received for review must be treated as confidential documents.

All of the reviewers of a paper act independently and they are not aware of each other's identities. If the decisions of the two reviewers are not the same (accept/reject), the Editor may assign additional reviewers.

The Editorial team shall ensure reasonable quality control for the reviews. With respect to reviewers whose reviews are convincingly questioned by authors, special attention will be paid to ensure that the reviews are objective and high in academic standard. When there is any doubt with regard to the objectivity of the reviews or quality of the review, additional reviewers will be assigned.

Plagiarism

Plagiarism, where someone assumes another's ideas, words, or other creative expression as one's own, is a clear violation of scientific ethics. Plagiarism may also involve a violation of copyright law, punishable by legal action.

Plagiarism may constitute the following:

- Word for word, or almost word for word copying, or purposely paraphrasing portions of another author's work without clearly indicating the source or marking the copied fragment (for example, using quotation marks);
- Copying equations, figures or tables from someone else's paper without properly citing the source and/or without permission from the original author or the copyright holder.

Please note that all submissions are thoroughly checked for plagiarism.

Any paper which shows obvious signs of plagiarism will be automatically rejected and authors will be permanently prohibited to publish papers in the journal.

If it is established that the paper published in ***Insurance Trends*** is a plagiarism, the author will be required to send a written apology to authors of the original paper.

Retraction Policy

Articles that have been published shall remain extant, exact and unaltered as long as it is possible. However, very occasionally, circumstances may arise where an article is published that must later be retracted. The main reason for withdrawal or retraction is to correct the mistake while preserving the integrity of science; it is not to punish the author.

Legal limitations of the publisher, copyright holder or author(s), infringements of professional ethical codes, such as multiple submissions, bogus claims of authorship, plagiarism, fraudulent use of data or the like require retraction of an article. Occasionally a retraction can be used to correct errors in submission or publication.

Standards for dealing with retractions have been developed by a number of library and scholarly bodies, and this practice has been adopted for article retraction by ***Insurance Trends***: in the electronic version of the retraction note, a link is made to the original article. In the electronic version of the original article, a link is made to the retraction note where it is clearly stated that the article has been retracted. The original article is retained unchanged; save for a watermark on the PDF indicating on each page that it is "retracted."

Open Access Policy

Insurance Trends is an Open Access Journal. Articles published in the Journal can be downloaded free of charge from the website of the Journal (<http://>

tokoviosiguranja.edu.rs/) or the website of Dunav Insurance Company (www.dunav.com) and distributed for educational purposes.

Self-archiving Policy

The journal **Insurance Trends** allows authors to deposit accepted, reviewed version of a manuscript, as well as the final, published version in the PDF in an institutional repository and non-commercial subject-based repositories, such as PubMed Central, Europe PMC or arXiv (instead of these or together with them, state other relevant databases depending on the scientific area) or to publish it on Author's personal website (including social networking sites, such as ResearchGate, Academia.edu, etc.) and/or departmental website, at any time after publication. Publisher copyright and source must be acknowledged and a link must be made to the article's DOI.

Copyright

Once the manuscript is accepted for publication, authors shall transfer the copyright to the Publisher. If the submitted manuscript is not accepted for publication by the journal, all rights shall be retained by the author(s). Authors grant to the Publisher the following rights to the manuscript, including any supplemental material, and any parts, extracts or elements thereof: the right to reproduce and distribute the Manuscript in printed form, including print-on-demand;

- the right to produce prepublications, reprints, and special editions of the Manuscript;
- the right to translate the Manuscript into other languages;
- the right to reproduce the Manuscript using photomechanical or similar means including, but not limited to photocopy, and the right to distribute these reproductions;
- the right to reproduce and distribute the Manuscript electronically or optically on any and all data carriers or storage media – especially in machine readable/digitalized form on data carriers such as hard drive, CD-Rom, DVD, Blu-ray Disc (BD), Mini-Disk, data tape – and the right to reproduce and distribute the Article via these data carriers;
- the right to store the Manuscript in databases, including online databases, and the right of transmission of the Manuscript in all technical systems and modes;
- the right to make the Manuscript available to the public or to closed user groups on individual demand, for use on monitors or other readers (including e-books), and in printable form for the user, either via the internet, other online services, or via internal or external networks.

UPUTSTVO ZA AUTORE ČLANAKA U ČASOPISU TOKOVI OSIGURANJA

Slanje rukopisa

Prilikom podnošenja rukopisa, autori garantuju da rukopis predstavlja njihov originalan doprinos, da nije već objavljen, da se ne razmatra za objavljivanje kod drugog izdavača ili u okviru neke druge publikacije, da su objavljivanje odobrili svi koautori ukoliko ih ima, kao i, prećutno ili eksplicitno, nadležna tela u ustanovi gde je izvršeno istraživanje.

Autori snose svu odgovornost za sadržaj podnesenih rukopisa.

Autori koji žele da uključe u rad slike ili delove teksta koji su već negde objavljeni dužni su da za to pribave saglasnost nosilaca autorskih prava i da prilikom podnošenja rada dostave dokaze da je takva saglasnost data. Materijal za koji takvi dokazi nisu dostavljeni smatraće se originalnim delom autora.

Autori garantuju da su kao autori navedena samo ona lica koja su znatno doprinela sadržaju rukopisa, odnosno da su sva lica što su znatno doprinela sadržaju rukopisa navedena kao autori.

Nakon prijema, rukopisi prolaze kroz preliminarnu proveru u redakciji kako bi se utvrdilo da li ispunjavaju osnovne kriterijume i standarde. Pored toga, proverava se da li su rad ili njegovi delovi plagirani.

Autori će o prijemu rukopisa biti obavешteni elektronskom poštom. Samo oni rukopisi koji su u skladu s datim uputstvima biće poslani na recenziju. U suprotnom, rukopis će, s primedbama i komentarima, biti vraćen autorima.

Uputstvo za pripremu rukopisa

Autori su dužni da se pridržavaju uputstva za pripremu radova. Rukopisi u kojima ova uputstva nisu poštovana biće odbijeni bez recenzije.

Rukopise na srpskom ili engleskom jeziku treba slati u elektronskom obliku, napisane latiničnim pismom, u vordu (u formatu .doc ili .docx). U tekstu na srpskom jeziku, reči iz latinskog i stranih jezika treba da budu napisane kurzivom, tj. italikom.

Format strane treba da bude A4, a tekst napisan tipom slova arial или times new roman veličinom slova 12, s proredom 1,5. Ukupna dužina teksta ne bi trebalo da bude veća od 45.000 slovnih znakova, računajući i razmake.

Rukopis treba da sadrži: naslov, ime autora, naziv i adresu institucije u kojoj autor radi, apstrakt, ključne reči, tekst članka, zahvalnicu (optativno), referencije, spisak tabela, spisak ilustracija. Pozicije slika i tabela treba obeležiti u tekstu (slike i tabele ne treba inkorporirati u datoteku koja sadrži rukopis; one se dostavljaju kao posebne datoteke u odgovarajućim formatima).

Naslov članka se piše na sredini, velikim slovima (verzalom), treba da bude jasan sam po sebi i ne preterano dugačak.

Naslovi unutar članka moraju imati sledeći format:

- 1) Prvi nivo naslova – na sredini; numeracija rimskim brojevima (npr. I, II, III itd.); prvo slovo veliko, a ostala mala, boldovano (masna slova).
- 2) Drugi nivo naslova – na sredini; numeracija arapskim brojevima sa tačkom (npr. 1., 2., 3. itd.); prvo slovo veliko, a ostala mala, boldovano.
- 3) Treći nivo naslova – na sredini; numeracija arapskim brojevima (npr. 1.1., 1.2., 1.3., itd.); prvo slovo veliko, a ostala mala, boldovano.
- 4) Četvrti nivo naslova – na sredini; itlik; numeracija arapskim brojevima (npr. 1.1.1., 1.1.2., itd.); prvo slovo veliko, a ostala mala, boldovano.

Primer:

I Podela osiguranja
Osiguranje imovine i osiguranje lica
1.1. Razlike između osiguranja imovine i osiguranja lica
1.1.1. Princip obeštećenja

Puno ime autora i srednje slovo njegovog imena treba navesti iznad naslova rada kurzivom, tj. italikom.

Afilijacija i i-mejl adresa autora navodi se u prvoj fusnoti.

Apstrakt treba napisati ispod naslova. Apstrakt ne bi trebalo da bude duži od 150 reči i treba da sadrži kratak pregled sadržaja i zaključke rada, tako da se može koristiti prilikom indeksiranja u referentnim periodičnim publikacijama i bazama podataka.

Gljučne reči navode se u posebnom redu iza apstrakta, kurzivom, tj. italikom. Ključne reči moraju biti relevantne za temu i sadržaj rada. Rad ne treba da sadrži više od deset ključnih reči na srpskom ili engleskom jeziku.

Slike, crteži i druge ilustracije treba da budu dobrog kvaliteta, **te molimo** da ne dostavljate:

- ilustracije optimizovane za korišćenje na ekranu (npr. GIF, BMP, Pict, WPG) pošto obično imaju nisku rezoluciju i mali raspon boja;
- ilustracije koje imaju rezolucije manju od 300 dpi (tačaka po inču);
- ilustracije nesrazmerno velikih dimenzija u odnosu na format rukopisa.

Zahvalnica treba da se nalazi u posebnom odeljku na kraju članka, ispred spiska referencija.

Referencije (literatura korišćena prilikom pisanja rada) navode se na jeziku na kom su objavljene.

Pravila citiranja literature u fusnotama

1. Knjige

a) Knjige se citiraju na sledeći način:

Ime i prezime autora, naslov knjige kurzivom, tj. italikom, redni broj izdanja, mesto i godina izdanja, broj strane.

Primer:

Nebojša Žarković, *Pojmovnik osiguranja*, Novi Sad, 2013, str. 100.

b) Kad se citira knjiga više autora, njihova imena i prezimena razdvajaju se zarezom.

Primer:

Marjan Ćurković, Vladimir Miletić, *Pravo osiguranja Europske ekonomske zajednice*, Croatia osiguranje d. d., Zagreb, 1993.

c) Knjiga koju je neko lice priredilo kao urednik citira se tako što se nakon njegovog imena i prezimena u zagradi navodi urednik, tj. reč urednik na jeziku na kom je knjiga objavljena.

Primer:

Mirko Vasiljević (urednik), *Akcionarska društva, berze i akcije*, Beograd, 2006, 30.

d) Kada se citira jedna knjiga određenog autora, pri ponovljenom citiranju navodi se prvo slovo imena s tačkom i prezime, nakon čega se dodaje broj strane.

Primer:

N. Žarković, str. 125.

e) Kada se citira više knjiga istog autora, pri ponovljenom citiranju navodi se prvo slovo imena s tačkom i prezime, u zagradi godina izdanja knjige i broj strane.

Primer:

N. Žarković (2013), str. 25.

2. Članci

Članci se citiraju na sledeći način

a) Ime i prezime autora, naziv članka pod navodnicima, naziv časopisa kurzivom, broj i godina izdanja, broj strane.

Primer:

Jasna Pak, „Pravna zaštita korisnika usluga osiguranja“, *Privreda i pravo u tranziciji*, Palić, 2004, str. 35.

b) Kada se citira članak više autora, njihova imena i prezimena odvajaju se zarezom.

Primer:

Jelena Kočović, Marija Jovović, „Uticaj liberalizacije i privatizacije na razvoj tržišta osiguranja u Srbiji“, *Tokovi osiguranja*, br. 1/2016, str. 5

c) Članak objavljen u okviru zbornika radova ili knjige koju je neko drugo lice priredilo kao urednik citira se na sledeći način: ime i prezime autora, naziv članka pod navodnicima, naziv knjige ili zbornika radova kurzivom, u zagradi oznaka urednik ili redaktor, ime i prezime urednika, redni broj izdanja, mesto i godina izdanja, broj strane.

Primer:

Vladimir Kovčić, „Stečaj akcionarskog društva za osiguranje“, *Pravo osiguranja u tranziciji* (urednici Predrag Šulejić i Jovan Slavnić), Palić, 2003, str. 56.

d) Kada se citira jedan članak određenog autora, prilikom ponovljenog citiranja navodi se prvo slovo imena s tačkom i prezime, a potom broj strane.

Uputstvo za autore

Primer:

Jasna Pak, str. 57.

3. Propisi

a) Propisi se citiraju na sledeći način: pun naziv propisa, glasilo u kome je propis objavljen kurzivom, broj glasila i godina objavljivanja, skraćena čl., st., tač., odnosno par. i broj odredbe.

Primer:

Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju, *Službeni glasnik RS*, br. 51/09, čl. 15

b) Ako će navedeni zakon ponovo biti citiran u članku, prilikom prvog citiranja posle naziva propisa navodi se skraćena pod kojom će se on dalje pojavljivati.

Primer:

Zakon o osiguranju – ZO, *Službeni glasnik RS*, br. 55/04, čl. 38, st. 2.

c) Član, stav i tačka propisa označavaju se skraćenicama čl., st., tač., a paragraf skraćenicom par.

Primer:

čl. 35 st. 5 tač. 8 ili par. 8.

d) Prilikom ponovljenog citiranja određenog propisa navodi se njegov pun naziv ili skraćena uvedena prilikom prvog citiranja, skraćena čl., tač. ili par. i broj odredbe.

Primeri:

Zakon o osiguranju, čl. 15.

ZO, čl. 15.

e) Propisi na stranom jeziku citiraju se na sledeći način: pun naziv propisa preveden na srpski jezik, godina objavljivanja to jest usvajanja, pun naziv propisa na originalnom jeziku u zagradi, kurzivom, eventualno skraćena pod kojom će se propis dalje pojavljivati, skraćena čl., st., tač. ili par.

Primeri:

nemački Trgovački zakonik iz 1897. godine (*Handelsgesetzbuch*), par. 29. britanski Kompanijski zakon iz 2006. godine (*Companies Act*; dalje u fusnotama: CA), čl. 53.

4. Izvori sa interneta

a) Izvori sa interneta citiraju se na sledeći način: ime i prezime i autora, odnosno organizacije koja je pripremila tekst, naslov teksta, eventualno mesto i godina objavljivanja, adresa internet stranice kurzivom, datum pristupa stranici i broj strane.

Primer:

Christos Gortsos, The Supervision of Financial Conglomerates under European Financial Law (Directive 2002/87/EC), 2010, <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/09/0936.pdf>, pristupljeno: 16. 7. 2016, str. 2

b) Prilikom ponovljenog citiranja izvora sa interneta navodi se prvo slovo imena autora s tačkom i prezime autora odnosno naziv organizacije koja je pripremila tekst, naslov teksta i broj strane.

Primer:

C. Gortsos, The Supervision of Financial Conglomerates under European Financial Law (Directive 2002/87/EC), str. 12.

Fusnote treba unositi na kraju svake strane, a na kraju članka navesti spisak korišćene literature.

Pravila za citiranje literature na kraju članka menjaju se utoliko što se navodi najpre prezime autora iza kojeg dolazi zapeta, pa prvo slovo imena s tačkom.

Primer:

Žarković, N., *Pojmovnik osiguranja*, Novi Sad, 2013, str. 100.

Redakcija časopisa zadržava pravo da članak prilagodi jedinstvenim standardima uređivanja i pravopisnim i gramatičkim pravilima srpskog odnosno engleskog jezika.

Molimo autore da rukopise šalju na i-mejl adresu redakcija@dunav.com ili na kompakt-disku, na adresu Redakcije časopisa:

Kompanija „Dunav osiguranje“ a. d. o., za Redakciju časopisa *Tokovi osiguranja*, Beograd, Makedonska 4

JOURNAL TOKOVI OSIGURANJA -AUTHOR GUIDELINES

Manuscript Submission

By submitting a manuscript, authors warrant that their contribution to the Journal is their original work, that it has not been published before, that it is not under consideration for publication elsewhere, and that its publication has been approved by all co-authors, if any, and tacitly or explicitly by the responsible authorities at the institution where the work was carried out.

Authors are exclusively responsible for the content of their submissions.

Authors wishing to include figures or text passages that have already been published elsewhere are required to obtain permission from the copyright holder(s) and, when submitting their papers, they should include evidence that such permission has been granted. Any material received without such evidence will be assumed to originate from the authors.

Authors must make sure that only contributors who have significantly contributed to the submission are listed as authors and, conversely, that all contributors who have significantly contributed to the submission are listed as authors.

After submission, manuscripts are pre-evaluated at the Editorial Office in order to check whether they meet the basic publishing requirements and quality standards. They are also screened for plagiarism.

Authors will be notified by email upon receiving their submission. Only those contributions which conform to the following guidelines can be accepted for peer-review. Otherwise, the manuscripts shall be returned to the authors with observations and comments.

Manuscript Preparation

Authors must strictly follow the guide for authors or their manuscripts will be rejected without review.

The manuscripts written in the Serbian or English language should be submitted in electronic form, using Roman letters, in MS Word standard document file (.doc or .docx format). In the text written in the Serbian language, the words borrowed from Latin and other foreign languages should be italicized.

The text should be typed in *arial* or *times new roman* font, onto A4 paper size, font size set at 12 points, using 1.5 line spacing. The text should not exceed a total of 45.000 characters, including spaces.

The manuscript should contain: title, name of author, name and address of the institution from which the work originates, abstract, keywords, the text of the manuscript, acknowledgments (optional), references, a list of tables and a list of illustrations. Mark the position of figures and tables in the text (please, do not include tables and figures in the manuscript; they should be submitted as separate files in appropriate formats).

Title of the article should be centered, typed in capital letters (versals), clear and not too long.

Headings should be in the following format:

- 1) First-level heading – centred; numbering in Roman numerals (e.g. I, II, III etc.); only the first letter capitalized, in bold (boldface).
- 2) Second-level heading – centred; numbering in Arabic numerals with full stop (e.g. 1., 2., 3. etc.); only the first letter capitalized, in bold.
- 3) Third-level heading – centred; numbering in Arabic numerals (e.g. 1.1., 1.2., 1.3., etc.); only the first letter capitalized, in bold.
- 4) Fourth-level heading – centred; in italics, Arabic numerals (e.g. 1.1.1, 1.1.2, etc.); only the first letter capitalized, in bold.

Example:

I Insurance classification
Insurance of property and persons
1.1. Differences between insurance of property and insurance of persons
1.1.1. Indemnity principle

First and last name(s) of the author(s) and middle initial(s) should be typed in italics, above the title of the paper.

The affiliation(s) and e-mail address of the author should be provided in the first footnote.

Abstract should be typed under the title. Abstract should not exceed the word limit of 150 and should contain a short review of the content and conclusions of the paper, so that it can be used when indexing the paper in referential periodicals and databases.

Keywords are listed in a separate line, at the end of the abstract, in italics. Keywords should be relevant to the topic and content of the paper. The paper should not contain more than ten keywords in the Serbian or English language.

Photos, drawings and other illustrations should be of good quality.

Please, do not:

- Supply files that are optimized for screen use (e.g., GIF, BMP, PICT, WPG); these typically have a low number of pixels and limited set of colours;
- Supply files that have resolution lower than 300 dpi (dots per inch);
- Submit graphics that are disproportionately large for the content.

Acknowledgements should be included in a separate section, at the end of the article, before the list of references.

References (bibliography used in the preparation of the paper) are cited in the language in which they were published.

Footnote and bibliographic citations

1. Books

- a) The books should be cited, as follows:

Author Guidelines

First and last name of author, book title in italics, edition number in ordinal form, place and year of publication, page number.

Example:

Nebojša Žarković, *Glossary of Insurance Terms*, Novi Sad, 2013, pp. 100

b) When a book has multiple authors, their first and last names are separated with a comma.

Example:

Marjan Ćurković, Vladimir Miletić, *Pravo osiguranja Europske ekonomske zajednice, Croatia osiguranje d. d., Zagreb, 1993.*

c) When citing an edited book, after the first and last name of an editor, the word "editor" is typed in parenthesis, in the language in which the book was published.

Example:

Mirko Vasiljević (urednik), *Akcionarska društva, berze i akcije*, Beograd, 2006, 30.

d) Repeated citations from the same author should include only the first initial and a full stop before the last name of the author and the number of the page.

Example:

N. Žarković, pp. 125

e) If two or more references to the same author are cited, the first initial and a full stop should be included before the last name of the author, and then the year of publication in brackets and the page number.

Example:

N. Žarković (2013), pp. 25

2. Articles

Articles are cited, as follows:

a) First and last name of author, title of article enclosed in quotation marks, name of the journal typed in italics, number and year of issue, page number.

Example:

Jasna Pak, „Pravna zaštita korisnika usluga osiguranja“, *Privreda i pravo u tranziciji*, Palić, 2004, str. 35.

b) When citing the article written by more than one author, their first and last names are separated with a comma.

Example:

Jelena Kočović, Marija Jovović, „Uticaj liberalizacije i privatizacije na razvoj tržišta osiguranja u Srbiji“, *Tokovi osiguranja*, br. 1/2016, str. 5

c) The article published in edited conference proceedings or a book is cited as follows: first and last name of author, title of article enclosed in quotation marks, title of book or proceedings written in italics, word *editor* or *sub-editor*, first and last name of editor typed in parenthesis, edition number in ordinal form, place and year of publication, page number.

Example:

Vladimir Kovčić, „Stečaj akcionarskog društva za osiguranje“, *Pravo osiguranja u tranziciji* (urednici Predrag Šulejić i Jovan Slavnić), Palić, 2003, str. 56.

d) Repeated citations from the same author should include only the first initial followed by a full stop before the last name of the author and the number of the page.

Example:

Jasna Pak, pp. 57

3. Regulations

a) The regulations are cited as follows: full title of regulation, gazette in which the regulation was published typed in italics, gazette number and year of publishing, abbreviations art., par., item and/or par. and regulation number.

Example:

Law on Compulsory Traffic Insurance, *Official Gazette of the Republic of Serbia*, no.51/09, art.15

b) For every subsequent reference to the said Law, when citing the Law for the first time, please specify the abbreviation of such regulation after its full name, and this abbreviation should be used further in the text.

Example:

Insurance Law – IL, *Official Gazette of the Republic of Serbia*, no.55/04, art.38, par.2

c) Article, paragraph and item of a regulation are referred to as abbreviations art., par., item

Example:

art.35, par.5 item 8 or par.8

d) when repeating the reference to a specific regulation, please specify its full title or abbreviation introduced during the first citing, abbreviation art., item or par. and number of regulation.

Examples:

Insurance Law, art.15

IL, art.15

e)The regulations written in a language other than Serbian should be cited as follows: full title of regulation translated into the Serbian language, year of publishing and/or adoption, full title of regulation in original language, typed in italics, enclosed in brackets, optionally, the abbreviation under which the regulation will be referred to further in the text, abbreviation art., par., item or par.

Examples:

German Commercial Code 1897 (*Handelsgesetzbuch*), par. 29.British Companies Act 2006 (*Companies Act*; referred in footnotes as: CA), art.53

4. Web sources

a) The Web sources should be cited as follows: first and last name of author and/or the organization from which the paper originates, paper title, optionally,

Author Guidelines

place and year of publication, website in italics, the date when the website was accessed and page number.

Example:

Christos Gortsos, The Supervision of Financial Conglomerates under European Financial Law (Directive 2002/87/EC), 2010, *<http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/09/0936.pdf>*, accessed on: 16/7/2016, pp. 2

b) For repeated citations from the Web source, the first initial followed by a full stop before the last name of the author should be included, that is, the name of organization from which the paper originates, the paper title and page number.

Example:

C. Gortsos, The Supervision of Financial Conglomerates under European Financial Law (Directive 2002/87/EC), pp. 12.

Footnotes should be placed at the bottom of each page, and the list of used references should appear at the end of the article.

The rules for citing bibliography at the end of the article are slightly different in terms of placing the last name of the author first, followed by a comma, and then the first initial of the name followed by a full stop.

Example:

Žarković, N., *Glossary of Insurance Terms*, Novi Sad, 2013, pp. 100

The Editorial Board reserves the right to make any necessary changes in the papers concerning orthography, punctuation, and grammar of the Serbian and / or English language, according to the unique editing standards.

Please, email the manuscripts to redakcija@dunav.com or send the copy of the manuscript on a compact disc to the address of the Editorial Board:

Dunav Insurance Company a.d.o., for the Editorial Board of the Journal *Tokovi osiguranja*, Belgrade, Makedonska 4

LISTA RECENZENATA

Babić dr Ilija, Fakultet za evropske pravno-političke studije u Novom Sadu
Čolović dr Vladimir, Institut za uporedno pravo u Beogradu
Čurković dr Marijan, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivanjko dr Šime, član Akademije pravnih znanosti Hrvatske, profesor emeritus na Pravnom fakultetu u Mariboru
Jovanović dr Slobodan, predsednik Udruženja za pravo osiguranja Srbije
Kilibarda dr Milorad, Saobraćajni fakultet Univerziteta u Beogradu
Kočović dr Jelena, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu
Labudović Stanković dr Jasmina, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu
Nenadić dr Bosa, sudija Ustavnog suda Republike Srbije od 2007. do 2016. godine
Pak dr Jasna, Univerzitet „Singidunum“ u Beogradu
Petrović Tomić dr Nataša, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
Radenković dr Božidar, Fakultet organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu
Radović dr Zoran, naučni saradnik, Institut za uporedno pravo u Beogradu
Rakonjac Antić dr Tatjana, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu
Slavnić dr Jovan, Ekonomski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, počasni predsednik Udruženja za pravo osiguranja Srbije
Šain dr Željko, Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu
Vidaković dr Milovan, član Naučnog društva Srbije
Žarković dr Nebojša, Univerzitet „Džon Nezbit“ u Beogradu

REFEREES

Babić Ilija, PhD, Faculty of European Legal and Political Studies in Novi Sad
Čolović Vladimir, PhD, Institute of Comparative Law, Belgrade
Čurković Marjan, PhD, Faculty of Law, University of Zagreb
Ivanjko Šime, PhD, member of Croatian Academy of Legal Sciences, Professor Emeritus at University of Maribor
Jovanović Slobodan, PhD, President of the Association for Insurance Law of Serbia
Kilibarda Milorad, PhD, Faculty of Transport and Traffic Engineering, University of Belgrade
Kočović Jelena, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade
Labudović Stanković Jasmina, PhD, Faculty of Law, University of Kragujevac
Nenadić Bosa, PhD, Judge of Constitutional Court of the Republic of Serbia from 2007 to 2016
Pak Jasna, PhD, Singidunum University, Belgrade
Petrović Tomić Nataša, PhD, Faculty of Law, University of Belgrade
Radenković Božidar, PhD, Faculty of Organizational Sciences in Belgrade
Radović Zoran, PhD, Institute of Comparative Law, Belgrade
Rakonjac Antić Tatjana, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade
Slavnić Jovan, PhD, Faculty of Economics of the University of Novi Sad, Honorary President of the Insurance Law Association of Serbia
Šain Željko, PhD, Faculty of Economics of the University of Sarajevo
Vidaković Milovan, PhD, Member of the Serbian Scientific Society
Žarković Nebojša, PhD, John Naisbitt University, Belgrade

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

368

TOKOVI osiguranja : časopis za teoriju i praksu osiguranja = Insurance trends : Journal of Insurance theory and practice / glavni i odgovorni urednik Dragica Janković. - God. 16, br. 1 (okt. 2002)- . - Beograd : Kompanija "Dunav osiguranje" : Institut za uporedno pravo, 2002- (Zemun : Birograf comp). - 24 cm

Tromesečno. - Dostupno i na: <http://tokoviosiguranja.edu.rs/>. - Tekst na srp. i engl. jeziku. - Je nastavak: Осигурање у теорији и пракси = ISSN 0353-7242
ISSN 1451-3757 = Tokovi osiguranja
COBISS.SR-ID 112095244

**DUNAV
OSIGURANJE**